

A Gyermek.

Mi iránt érdeklődik a gyermek?

Az adatokat összegyűjtötte és feldolgozta:
Gonda Gizella, áll. el. isk. tan. Kispesten.

Adataimat a kispesti Petőfi-utcai áll. el. leányiskola II–VI. osztályaiban gyűjtöttem a Magyar Gyermektanulmányi Társaság I. kérdőívének útmutatása szerint, 1909. októberben.

Ide s tova három esztendeje, hogy az adatokat összedtem, de elfoglaltságom miatt nem jutottam előbb a feldolgozásukhoz. A kérdéseket részint magam irtam fel a táblára, két osztályban pedig átadtam azokat az illető osztálytanítóknak, kik azután az adatokat nekem átnyújtották. Sajnos azonban, hogy egyes osztályokban a gyermekek adósak maradtak az indokolással, még pedig leginkább azért, mert értelmileg még igen fejletlenek lévén (II. osztályok és III. a.), nem is tudták megmondani, hogy valamit miért szeretnek és miért nem. Magunk is sokszor vagyunk úgy, hogy képtelenek vagyunk egy vagy más dolognak a miértjére megfelelni. Az adatokat megkaptam a II. o.-tól a VI.-ig s így 360 kisleány vallomásait adhatom. Jobbára egyszerűbb iparos, kereskedő s gyári munkás gyermekeiről lévén szó, a feleletek magukon viselik az otthon bélyegét és mélyebb bepillantást engednek a szegények kunyhójába s az ott sinylődő gyermek lelkivilágába. A növendékeknek csak 10%₀-a úri s így feleleteik sokszor élesen elválnak a többiekétől. De lásuk a feleleteket!

1—2. Melyik tantárgyat szereted a legjobban s miért?

Osztályonként a feleletek teljesen más arányt mutatnak. Mig a második osztályban a növendékek 44·28%₀-a az olvasást szereti a legjobban, a III. osztályban az olvasást csak

30% kedveli, mert szép, tanulságos, érdekes s mert szeretem a mesét; a IV. osztályban 17·5%, mert tud s szeret olvasni.

Az V.-ben az érdeklődés már komolyabb tárgyak felé irányul s így az olvasást csak 8% kedveli, mert «sok szépet olvasunk akkor»; a VI.-ban pedig senkisémet számítja a legkedveltebb tárgyai közé, első helyet adva a *történelemnek*, mely tárgyat a növendékek 55%-a szereti a legjobban, még pedig leginkább hazafias érzésből. Érdekes jelenség hogy a leányoknál már 10—12 éves korban mennyire megnyilvánul az érdeklődés a történelem iránt, mert azt, mint ők mondják: 1. magyar leánynak tudni szükséges, 2. magyar leány vagyok, 3. szeretem a hazámat, 4. mert hazámról tanít, 5. a világról szól, 6. őseink vérrel foglalták el a hazát. Alig egynehányan (10%) szereti azért, mert könnyű. Az V. osztályban 15% kedveli a történelmet, mert 1. «szeretem hallgatni ami régen történt»; 2. «akik hazánkért harcoltak, bele vannak írva»; 3. «elbeszélések vannak benne» s végül «könnyű tanulni s érdekel.» Amint láthatjuk, itt még a mese érdekli inkább a gyermeket, csak a tanítás későbbi folyamán ébred fel benne a vágy: ismerni hazájának történetét és tudni, kiknek köszönheti ezt a földet, a szép Magyarországot.

A második osztályban 20% az *írást* szereti legjobban; a III.-ban az írást csupán 5% kedveli, mert tud szépen írni; a IV.-ben 7·5%, mert könnyű, mert tud; az V. és VI. osztályban már nem igen szerepel, mint külön tantárgy s így kiesik.

A II. osztályban a *számítást* 18% szereti a legjobban; a III.-ban 12·5% szereti a legjobban, mert tudom, mert szép, mert sokat lehet tanulni; a IV.-ben 10%, mert szeret számolni; az V.-ben senkisémet; a VI.-ban 7%, 1. mert a legszebb tárgy, 2. mert jól tudok számolni, 3. mert senki meg nem csalhat.

A *hittant* a II. osztályban 4·28%; a III.-ban 2·5% szereti a legjobban, mert szeretem ha kérdeznek; a IV.-ben már 39·5% választja kedvenc tárgyául a hittant 1. mert szeretem a jó Istent, 2. szeretem tanulni, 3. Istenről tanít, 4. Istenről beszélünk, 5. a legszebb s végül, mert könnyű. Az V. osztályban 10% s a VI.-ban 15% szereti a hittant, mert 1. a hitre szükséges, 2. jó erkölcsöt lehet belőle tanulni, 3. jóerkölcsű leánynak szüksége van reá, 4. könnyű.

A *beszéd- és értelemgyakorlat* iránt csak egyetlenegy kisleány érdeklődik, pedig a III. osztályban a lakóhelyismer-tetést tetemesen megkönnyítené, ha az érdeklőkést az I. és II. osztályban még jobban felkeltenék ezen fontos, de sokak szerint unalmas tantárgy iránt.

A III. osztályban a *földrajzot* csak 2·5⁰/₀ szereti a legjobban, mert még nem is tudták akkor, októberben, hogy mit tanulnak és miről. A IV. osztályban 7·5⁰/₀, mert szeretek hazámról tanulni; az V.-ben 20⁰/₀, 1. mert könnyen tudjuk tájékozni magunkat, ha valamerre járunk, 2. könnyű; a VI.-ban senkisé, mert a VI. osztály anyaga túlsok s így terhükre esik a földrajz tanulása.

Az alsóbb osztályokban most már csak a melléktantár-gyak következhetnek s bár a II. osztályban ebbeli készségük még igen kezdetleges és a kezdet nehézségeivel küzdenek, mégis legkedvesebb tantárgya a *kézimunka* 4·28⁰/₀-nak; a *rajz* még nem ébreszt bennük különös rokonszenvet s így egyetlenegy sem választja. A *tornát* 2·8⁰/₀ és az éneket szintén 2·8⁰/₀ szereti.

Már a III. osztályban a *kézimunkát* a növendékek legnagyobb része, azaz 33·75⁰/₀ szereti, még pedig különösen az a) osztályban, melynek vezető tanítónője maga is nagy szorgalommal kézimunkázik. Itt tehát főleg a példa hatását látjuk. Mivel egyáltalán nem indokolják meg választásukat, kénytelen vagyok tapasztalatomra hivatkozni.

A *rajzot* 5⁰/₀ szereti a legjobban, mert szép és hasznos dolog. Az *éneket* 2·5⁰/₀, mert legvigabb. A *tornát* egy sem, mert azon időig be sem vezették a növendékeket a torna-terembe, az osztályban gyakorolt láb-, kéz- és törzsgyakorlatok éppen nem elégségesek a gyermek testi mozgásának kielégítésére. Üdítő hatással bíró járási gyakorlatokról, elevenítő játékokról négy szűk fal s padok között szó sem lehet. A IV. osztályban a *kézimunkát* csak 2·5⁰/₀ szereti, mert szép. Az V. osztályban csak 2⁰/₀; a VI.-ban 3⁰/₀, mert nagyon szép. A *rajzot* a IV. osztályban 2·5⁰/₀ szereti, mert szép, az *éneket* 2·5⁰/₀, mert a legvigabb, a *tornát* senkisé. Az V. osztályban a fenti három tárgy közül csak 2⁰/₀ kedveli az *éneket*, mert könnyen lehet megtanulni; a VI.-ban senkisé.

A *nyelvtan* csak a IV. osztálytól kezdve kelt érdeklődést, még pedig 7·5⁰/₀ szereti a legjobban, mert 1. tudom,

2. a legkönnyebb; az V.-ben 4% , mert 1. a legjobban szeretem tanulni, 2. hamar megtanulom; a VI.-ban senkisem. Most még hátra van az V. és VI. osztálynak egynehány tantárgya, melyek már komolyabb érdeklődést s tanulást kívánnak.

Ilyen az *alkotmánytan*, mely tárgyat az V. osztályban 8% szeret, mert 1. azzal eszesedünk, 2. érdemes dolog, 3. könnyű. A VI. osztályban 3% szereli, mert könnyű.

A *természetrajzot* 7% szereti a legjobban az V. osztályban, mert 1. az állatokról és növényekről szól, ami érdekel, 2. könnyű; a VI.-ban 4% , mert könnyű. A *gazdaságtant* csak az V. osztályban választotta 4% , 1. mert szükséges, 2. a leg hamarabb megtanulom.

A következő összeállítás mutatja, hogy az egyes tárgyakat az összes növendékek hány $\%$ -a szereti.

1. *Melyik tantárgyat szereted a legjobban?* Olvasás 20% , történelem 11% , földrajz $6\frac{1}{2}\%$, számtan 10% , beszéd- és értelemgyakorlat 1% , vers 1% , írás $7\frac{1}{2}\%$, rajz $1\frac{3}{4}\%$, hittan $12\frac{1}{3}\%$, nyelvtan $2\frac{1}{3}\%$, gazdaságtan 3% , alkotmánytan 3% , természetrajz 3% , természettan $1\frac{1}{2}\%$, kézimunka 8% , ének $2\frac{1}{3}\%$, torna 1% .

2. *Miért?* Könnyű 17% , szép 14% , őseink és hazánk tört. $13\frac{1}{2}\%$, magyar leánynak szükséges 11% , jó és szeretem tanulni 10% , sok a mese és történet benne $6\frac{1}{2}\%$, tudom 4% , hasznos és tanulságos 4% , Istenről és jó erkölcsről tanít 4% , érdekel $2\frac{1}{2}\%$, a természetről szól 1% , legvígabb $1\frac{1}{2}\%$.

A fentiekből láthatjuk, hogy az itteni növendékek leginkább azon tárgyak iránt érdeklődnek, melyeket a *könyvből* lehet megtanulni, mert otthonról kevés intelligenciát hozván magukkal s szüleik egész nap úgyszólván fárasztó testi munkát végeznek, tehát maguk sem elég intelligensek s így a gyermek figyelmét önkénytelenül is az a tárgy köti le, mely olvasással nyer kibővítést s így tudásszomját van honnét csillapítani s kielégíteni. S míg az iskolának sikerül az érdeklődést felkelteni s a gyermek lelkébe igyekezetet, a szépnek és jónak szeretetét beleoltani, fájdalommal kell tapasztalni, hogy a növendékek legnagyobb része kilépvén az életbe, lassankint elveszti a nemesebb hajtásokat s csak egyes jobb sorsra jutott gyermek tudja tovább fejleszteni mindazt a szépet s nemeset, mit az elemiben oly szeretettel oltott belé tanítója.

3—4. Melyik tantárgyat szereted a legkevésbé s miért?

Az alább következő adatok szomorúan igazolják, hogy az otthonról hozott intelligencia hiányát mily nehéz az iskolában pótolni s csak óriási türelemmel, kitartással s szeretettel lehet valamiképen helyrehozni. Így a *számtant* a II. osztályban 40% nem szereti, mert nehéz; a III.-ban 37·5% nem, mert nehéz; a IV.-ben 30% nem, mert 1. tanulni kell, 2. nehéz, 3. nem tudom, 4. ritkán kerül rám a sor; az V.-ben 6·6%, mert nem szeret számolni; a VI.-ban a mértant és számtant 18% nem, mert gonddal jár. Amint látjuk, a IV. osztály van hivatva arra, hogy a gyermekben felébressze a vágyat a számtan iránt s ha ez sikerül, az V. osztályban fokozni kell, nehogy a visszaesés annyira szembetűnő legyen, mint fent. Gondolkodásra szoktatni a gyermeket a legfőbb feladat, mert ha ezt idejekorán meg nem tanulja, az V. és VI. osztályban a gondolkodást feltétlenül megkövetelő tárgyakkal megküzdeni nem tud, erejét a tanulás túlságosan igénybe veszi s elkedvetlenedik. A földrajzot a III. osztályban 18·75% nem kedveli, 1. mert nehéz, 2. nem tudom; a IV.-ben 30%, mert 1. a legnehezebb, 2. sokszor nem tudom; az V.-ben 11·6%, mert nehéz s a VI.-ban 40%, nehéz felfogni, nem értem. A csillagászati földrajzot megérteni tehát csakis gondolkodáshoz szoktatott s kellő előismeretekkel, intelligenciával rendelkező gyermeknek lehet. Ugyanezen okból az V. osztályban a természetrajzot 18·66% nem szereti, 1. mert érthetetlen, a VI.-ban pedig 22%, mert 1. a legnehezebb, 2. gonddal jár.

A *természettant* a VI.-ban 36% nem kedveli, 1. mert nehéz a felfogásom, 2. gonddal jár, 3. legnehezebb, 4. nem érdekel.

A *történelmet* 11·66% nem szereti, 1. mert nehéz; a VI.-ban már nem akad egy se, aki a történelmet legkevésbé szeretné. Az *alkotmánytant* az V.-ben és VI.-ban is 2% nem kedveli, mert nehéz és sok gonddal jár.

Az V. és VI. osztály közös tárgyai közül még a *gazdaságtant* nem szereti az V.-ben 5%, «mert nincs könyvem.» Tehát a gyakorlati tudásuk nem elégséges s érthető is, mert éppen az úri gyerekek adták ezt a feleletet, kiket otthon

még nem használnak a szülők házi dologra. A VI. osztályból senkisésem.

De most térjünk vissza azokra a tárgyakra, melyek minden osztályban közösek. Vegyük mindjárt az *olvasást*, mely tárgyat a II. osztályban 15·7% nem szeret; a III.-ban 12·5%, mert unalmas s nehéz; a IV.-ben 7·5% nem, mert ritkán kerül rá a sor; az V.-ben 21·6% nem, mert 1. unalmas, 2. megfájdul a fejem, ha folyton a könyvbe kell nézni; a VI.-ban az olvasást már nem tekintik külön tárgynak, mert ebben az osztályban az olvasás főcélja a többi tárgy megélénkítése, megvilágítása s kiegészítése. A *nyelvtant* a II. osztályban csak 4·28% nem kedveli, mert anyaga még nem nehéz s a beszédből önként következik; a III.-ban 18·5%, mert nehéz s tanulni kell; a IV.-ben 7·5%, mert nehéz; az V.-ben 6·6%, mert «nehéz s nem értem»; a VI.-ban a nyelvtant és irálytant 10% nem szereti, mert érdektelen, nehéz és értelmetlen.

A *hittant* a II. osztályban 27·7% szereti a legkevésbé, mert 1. nem értem; a III.-ban 2·5% nem szereti, mert nehéz. A két százalékszám közötti nagy különbség oka, hogy a III. osztály tananyaga jóformán nem egyéb, mint az első kétévi-
nek az ismétlése. A IV.-ben 0%; az V.-ben 0%; a VI.-ban szintén 0%. Tehát nehézséget a hittan megtanulása csak a II. osztályban okoz s hogy többen szeretettel tanulják; az első kérdésre adott feleletekből látható.

A mellék- s *művészi* tárgyak közül az írást nem szereti a II. osztályban 8·5%; a III.-ban 5%, mert nem tud szépen írni; a IV.-ben 12·5%, 1. mert nem szereti, 2. nem tud szépen írni; az V. és VI.-ban 0%. A rajzot a III. osztályban 3·75% nem szereti, mert nehéz; a negyedikben 0%; az V.-ben 2%, mert nehéz; a VI.-ban 0%. Egyenes ellenszenvvel tehát csak azok vannak a rajz iránt, akik tehetetlenek s érzik tehetlenségüket, ügyetlenségüket. A *tornát* a II. osztályban 5·7% nem szereti, mert gyenge; a III.-ban 0%; a IV.-ben 2·5%, mert gyenge; az V.-ben 1·6%, mert fáj a lába; a VI.-ban 0%. Az *éneket* a II. osztályban 0%; a III.-ban 2·5%, mert nem tud; a IV.-ben 7·5%, mert nincs hangja; az V. és VI.-ban 0%. A *kézimunkát* csak a II. osztályban kezdik tanítani s így az iskolai év elején a gyermek sem ellen-szenvet, se különös kedvet nem érezhet hozzá, tehát 0%. A

III. osztályban 2·5⁰/₀ nem szereti, mert ügyetlen; a IV., V. és VI. osztályban 0⁰/₀, tehát a kézimunka szükségességét, nőieségét, hasznát már korán belátják a kislányok s nem idegednek tőle.

Végül 360 gyermek közül 2 kisleány mindent szeret, mert 1. szeret tanulni, 2. okos akar lenni s mindent tudni. Mind a kettő igen intelligens s igyekvő úri kisleány! Verset 3⁰/₀ nem szereti, mert unalmas.

3. *Összefoglalás.* Természettant 25⁰/₀, olvasást 24¹/₂⁰/₀, számtant 21⁰/₀, természetrajzot 20⁰/₀, földrajzot 13⁰/₀, mértant 12⁰/₀, történelmet 9¹/₃⁰/₀, alkotmánytant 9⁰/₀, nyelvtant 8²/₃⁰/₀, hittant 6⁰/₀, gazdaságtant 6⁰/₀, írást 5⁰/₀, tornát 2⁰/₀, rajzot 1¹/₃⁰/₀, kézimunkát 1¹/₃⁰/₀, éneket 1¹/₃⁰/₀, verset ²/₃⁰/₀.

4. *Miért?* Nehéz 40⁰/₀, unalmas, nem érdekel 9⁰/₀, nem tudom 7¹/₂⁰/₀, nem jó tanulni 5⁰/₀, értelmetlen 1⁰/₀, nincs könyvem 2⁰/₀, nincs hangom 2⁰/₀.

5. Mi a legkedvesebb olvasmányod. ?

A II. osztályban 64·28⁰/₀-nak a *mese*, hogy miért, nem mondják, talán nem is tudják. Hát van szebb, kedvesebb olvasmányunk a mesénél ebben a korban? A III. osztályban az érdeklődés növekedik, itt már 87·5⁰/₀-nak a legkedvesebb. Kezdi érteni, érezni annak szépségeit s képzeletük még mindig s talán még inkább csapongó s csak lassan fordul a való világ felé s csak akkor kezd érdeklődni annak eseményei iránt. A IV. osztályban már nem találják elégségesnek ezt az általános megjelölést, figyelmüket már egyes mesék kötik le, melyekhez szívesen vissza-visszatérnek olvasgatás közben. Különböző meséket választott 35⁰/₀. Pl. az Ezeregyéj meséit; Tündérmesét, Andersen meséit, Mese egy lusta leányról címűt, Mackó úr utazását, mert érdekes stb. Az V. osztályban 47⁰/₀ szereti a mesét, különösen a «Hófehérkét» mert szép s a víg mesét, mert lehet rajta mulatni. A VI. osztályban pedig a mese helyét elfoglalja a *történet* s csak 33⁰/₀ szereti a mesét. Történeti olvasmányt kedvel 28⁰/₀, 1. mert a a magyarokról szól, 2. mert szereti a történelmet. Az V.-ben történeti olvasmányt, különösen az Erzsébet királyné címűt az olvasókönyvből kedveli 26⁰/₀. Egyáltalán

az olvasóköny egyes elbeszéléseit többen választják, mert soknak más mesekönyve nincs is. A VI.-ban 10⁰/₀ az *olvasókönyvben* találja gyönyörűségét; az V.-ben 20⁰/₀; a IV.-ben 2·5⁰/₀; a III.-ban 6·5⁰/₀; a II.-ban 8·75⁰/₀. *Gyermekújságot* olvasni szeret a II.-ban 8·57⁰/₀, mert érdekes; a IV.-ben 5⁰/₀. *Verset* a II. osztályban 14⁰/₀ szeret olvasni, mert szép; a III. osztályban 6·25⁰/₀; a IV. osztályban pedig már egyes költők ragadják meg lelküket, különösen Petőfi az ő hazafias verseivel. különböző költők verseit kedveli 50⁰/₀; az V.-ben 5⁰/₀; a VI.-ban 50⁰/₀, itt is legtöbben Petőfi hívei. Magyarország lánglelkű dalnoka, míg magyar ember él s érezni tud, rajongó hívévé teszi még a gyermeket is! Még egyes tantárgyat választ minden osztályból egy-két kisleány, mint az alábbi táblázat is mutatja.

5. *Összefoglalás.* Mese 50⁰/₀, tört. olvasmány 20⁰/₀, Erzsébet királyné 12⁰/₀, vers 10⁰/₀, Petőfi 10⁰/₀, Arany 2¹/₂⁰/₀, Vörösmarty 1⁰/₀, Szabolcska ²/₃⁰/₀, Győry Vilmos ²/₃⁰/₀, Pósa bácsi ²/₃⁰/₀, mindent ami szép és tanulságos ²/₃⁰/₀, hittan ¹/₃⁰/₀, gazdaságtan 1¹/₄⁰/₀, természetrajz ¹/₃⁰/₀.

A fenti táblázat is bizonyítja, hogy 6—12 éves korban, különösen a csak VI. elemi osztályt végző gyermekek nagy része alig ismeri még legnagyobb költőinket is, pedig éppen a nép gyermekét kellene megösmertetni nemzeti dalosainkkal, megértetni vele verseik szépségeit s képessé tenni őket arra, hogy később az új nemzedék már otthonról magával hozza az érdeklődést nagyjaink, művészeink s íróink iránt.

6—7. Mivel szeretsz otthon a legszívesebben és mivel a legkevésbé foglalkozni?

Szükségesnek és célszerűnek láttam e két kérdés szembeállítását és összevonását a feldolgozásnál, mert szembetűnő, hogy csak ezeknek a munkásgyermeknek, kiket szüloik már 6 éves korban rákényszerítenek még ütlegezéssel is a nehezebb házimunkákra, teher otthon segíteni s csak az intelligensebbje s jobb érzésű talál örömet abban, ha otthon takaríthat, főzhet, stb. Viszont vannak egyes házi munkák, miket szívesen végeznek s miket nem szeretnek. A II. osztályban *takarítani* szeret 28⁰/₀, még pedig inkább törülgetni, mert könnyebb. Takarítani nem szeret 37·14⁰/₀. *Súrolni*,

mosni, mosogatni nem szeret 21⁰/₀, mert nehéz s sokáig tart, mondja egynémelyik és szeret 23⁰/₀, mert jó pancsolni. Viszont akad olyan is egynéhány, ki takarítani szeret, de játszani nem, mert az, mint ő mondja, időlopás. *Játsszani* nem szeret 10⁰/₀ és szeret 24·28⁰/₀, mert még gyermek. *Dolgozni* bármit szeret 7⁰/₀ s nem 4·28⁰/₀. *Főzni* és *dajkálni* szeret 1·4⁰/₀ és nem 4⁰/₀, mert az terhes szolgálat s felelősséggel jár. *Tűzet* rakni sem szeret 1 kisleány s mamának segítői nehéz 1 gyermeknek. *Varni* szeret 2·8⁰/₀, *olvasni* sajnos, csak 1·4⁰/₀ és *számolni* is 1·4⁰/₀. Tehát ideje nem lévén otthon szellemi dologgal foglalkozni, nem is teszi szívesen, mert segíteni kell a mamának. *Kocsikázni* szeret 4⁰/₀. Egyenként vizsgálva a lapokat, éppen az intelligensebb gyermekek szeretik űzni az utóbbi foglalkozásokat, mert idejük van rá s nem félnek szabadon űzni kedvteléseiket.

A III. osztályban otthon a legszívesebben *játszani* szeret 35⁰/₀, mert jó és szép. Olyan, aki játszani nem szeret egy sincs. *Söpörni* szeret 3·75⁰/₀ és nem 20⁰/₀ (nem indokolják). *Törülgetni* pedig 3·75⁰/₀ szeret és nem szeret 2·5⁰/₀. *Mosni* és *mosogatni* szeret 13·8⁰/₀ és nem 38⁰/₀, mert zsiros lesz tőle a kezem, feleli egynéhány. *Dajkálni* kistestvért szeret 2·5⁰/₀ és nem 5·5⁰/₀. Szeret: mert szeretem a kistestvérem és nem: mert akkor nem tanulhatok. A házimunkákhoz számítják az *öntözést* is és ezt kedveli 8·75⁰/₀, mert szeret pancsolni. Nem szeret pedig még «kályhát tisztítani» 2·8⁰/₀, mert akkor kormos leszek; *főzni* 2·8⁰/₀, tejet hordani 2·8⁰/₀. Ez utóbbit bizonyára azért nem kedveli, mert hajnalban kell felkelni s fáradtan, álmosan kerülvén az iskolába, se figyelni, se tanulni nem tud s így csak intést kap a szerencsétlen gyermek önhibáján kívül. Mindent *dolgozni* szeret 5⁰/₀ s semmitsem csinálni 5⁰/₀. Boltban lenni szeret 1·25⁰/₀, mert jó. *Olvasni, inni, tanulni* és *számolni* szeret összesen 12⁰/₀, mert jó és érdekel, nem szeret 10⁰/₀, mert «nem érek rá.» *Mosakodni* nem szeret 5·5⁰/₀. *Varni* szeret 5⁰/₀. De van azért még igazi, gondtalan gyermek is a III. osztályban, mert süteményt és édességet enni szeret 6⁰/₀ képet nézni 2·5⁰/₀, sétálni 2·5⁰/₀.

A IV. osztályban már inkább megindokolják a gyermekek, hogy mit miért szeretnek vagy nem szeretnek, a kislányok megkomolyodnak s itt már játszani alig szeretnek, (csak 5⁰/₀) s nem szeret játszani 17·5⁰/₀, 1. mert az

időért kár, 2. lusta lesz, 3. rossz. *Kézimunkázni és varrni*, még pedig 37·5⁰/₀, 1. mert jó, 2. kellemes, 3. legkönnyebb, 4. szép, 5. előre haladok s nem 17⁰/₀, 1. mert nem szereti, 2. a szeme gyöngye. *Házi dolgokkal* foglalkozni szeret 25⁰/₀, (takarítani 2·5⁰/₀, locsolni 2·5⁰/₀, súrolni 7·5⁰/₀, söpörni 2·5⁰/₀, ablakot tisztítani 2·5⁰/₀, főzni 2·5⁰/₀), 1. mert jó és tisztaság és vele nem szívesen foglalkozik 57¹/₂⁰/₀ (edényt törülgetni nem szeret 5⁰/₀, söpörni 10⁰/₀, dolgozni 2·5⁰/₀, súrolni 2·5⁰/₀, mosogatni 17·5⁰/₀, port törülni 7·5⁰/₀, mosni 7·5⁰/₀), mert 1. akkor poros lesz, 2. kormos és piszkos lesz, 3. nem jó, 4. nehéz. Bizony nehéz a szegény gyermek élete. *Tanulni, olvasni, számolni* otthon szeret 30⁰/₀, mert 1. hasznos, 2. tanulságos, 3. szükséges, 4. jó. S minden hasznos tudnivalóval foglalkozni szeret 5⁰/₀, mert a hasznukra válik s nem szeret csupán 2·5⁰/₀, mert 2-est kapott. S egyáltalán nem szeret segíteni a mamának 2·5⁰/₀ s kistestvérrel játszani szintén 2·5⁰/₀, mert nem jól esik.

Az V. osztályban szintén *kézimunkázni és varrni* szeretnek otthon a legtöbben, még pedig 46·6⁰/₀, mert könnyű és hasznos s nem csak 6⁰/₀. *Házi munkával* foglalkozni szeret 32·2⁰/₀ (főzni 6·6⁰/₀, mert megtanulok jó ebédet főzni, takarítani 13·2⁰/₀, mert könnyű, locsolni 1·6⁰/₀, mert közbe lehet beszélgetni, mosogatni 8·2⁰/₀, hogy tiszta legyen s a legkedvesebb dolgom, vasalni 1·6⁰/₀, súrolni 1·6⁰/₀.) S mert 10 évesek csak, hát házi munkával nem szeret foglalkozni 41·2⁰/₀ (mosogatni 23·3⁰/₀, mert sietni kell, mosni 3·3⁰/₀, fűrésztő, súrolni 1·6⁰/₀, nehéz, takarítani 10⁰/₀, udvart söpörni 1·6⁰/₀, nehéz, kertben dolgozni 1·6⁰/₀, rossz). S *libát őrizni* nem szeret 1·6⁰/₀. Mamának mindent segíteni szeret 1·6⁰/₀. Kishugával játszani 1·6⁰/₀ s egyáltalán *nem szeret játszani* 36·6⁰/₀, 1. mert nem szükséges, 2. nagy vagyok. *Tanulni s olvasni* 23·2⁰/₀ szeret otthon, 1. mert szükséges és 2. hogy tudjanak s nem szeret tanulni otthon 9·8⁰/₀.

A VI. osztályban is a *kézimunka* s a *varrás* a leányok legkedvesebb otthoni foglalkozása, még pedig 46⁰/₀-é, mert leányoknak szükséges s nincs egy sem, ki ezt a foglalkozást nem szeretné. *Házi munkával* foglalkozni szeret 20⁰/₀, mert 1. hasznos, 2. tisztaságra szükséges, 3. legkönnyebb. S vele a legkevésbé 87⁰/₀, 1. mert nehéz, 2. sokáig tart, 3. kormos leszek. *Tanulni* szeret 34⁰/₀, 1. mert jó, 2. hasznos; s nem

0⁰/₀. S végül *játszani nem szeret* 13⁰/₀ s olyan, aki otthon legszívesebben játszana, egy sincs. A munkásgyermek 12 éves korban nagy lány, a játékot már nem tartja magához illőnek. Mamának szótfogadni szeret 1 gyermek, mert szereti az anyját.

6. *Mivel szeretsz otthon a legszívesebben foglalkozni?* Házi teendőket végezni 30⁰/₀, játszani 20⁰/₀, háziállatokkal foglalkozni 1⁰/₀, locsolni, kertet ásni 3⁰/₀, tanulni 8⁰/₀, olvasni, írni s rajzolni 7⁰/₀, kézimunkázni, varrni 18¹/₃⁰/₀, kistestvérrel játszani 1⁰/₀, enni 1²/₃⁰/₀, aludni 1⁰/₀.

7. *Mivel szeretsz otthon a legkevésbé foglalkozni?* Házi teendőket végezni 51⁰/₀, játszani 12²/₃⁰/₀, háziállatokkal foglalkozni 1⁰/₀, locsolni, kertet ásni 4⁰/₀, tanulni 3²/₃⁰/₀, olvasni, írni s rajzolni 0⁰/₀, kézimunkázni, 3²/₃⁰/₀, kistestvérrel játszani 6⁰/₀, enni 0⁰/₀, aludni 0⁰/₀.

8. Mivel szeretnél a legszívesebben foglalkozni, ha lehetne?

Rendesen oly dolgok után vágyódunk a gyermekkorban, mik vagy elérhetetlenek, mert nincs hozzá módunk s nincs reá se időnk, se alkalmunk vagy képzeletünk színezi élvezeteknek éppen azért, mert részünk nincs benne s valami különös jónak gondoljuk.

A II. osztályos gyermeknek képzetköre még kicsiny, alig terjed a közvetlen környezetén túl. *Játszani* szeretne 20⁰/₀, ha lehetne. Hát már ebben a korban is vannak oly kérlelhetetlen akadályok, mik még ettől is eltiltják a kis ártatlanokat. Bezzeg vágynak a *házi munkák* elvégzésére, kik még nem próbálták, mert előttük ismeretlen, 43⁰/₀. Miért, azt nem mondják, mert sejtelmük sem lehet arról, miért szeretnének takarítani, mosogatni, főzni, dolgozni. Nem tudják, hogy mindez sok testi erőt kíván s ha 1—1 meg is próbálja, inkább játékból, szórakozásból teszi. Az iskolában *vigyázni* szeretne 4·28⁰/₀. Hát van nagyobb hatalom az osztályban, mint a vigyázó? Hisz szigorúbbak s kérlelhetetlenebbek, mint a tanítónő! *Sétálni* szeretne 7·14⁰/₀ s *színházba menni* 4·28⁰/₀. Végül *aludni* 5·72⁰/₀.

A III. osztályban a képzet- s ismeretkör tágulásával a vágyak is többfélék. *Játszani* szeretne 27⁰/₀, pl. hintázni, mert

akkor magasba lehet menni. Egyáltalán a szabadban való *mozgások*, *ismeretlen helyek* vonzák őket. Igy utazni szeretne 13·3⁰/₀, Amerikába menni 2·6⁰/₀, hajózni 8⁰/₀, léghajón szállni 2·6⁰/₀, repülni 4⁰/₀, mert jó; sétálni, különösen Budapesten 6·6⁰/₀, énekelni 1·3⁰/₀, mert felvidít. *Házi dologgal foglalkozni* szeretne 20⁰/₀. Mamának segíteni 1·3⁰/₀, tanulni 4⁰/₀, kézimunkázni 4⁰/₀, boltban lenni 1·3⁰/₀ (ennek a kisleánynak egész lelkét betölti a bolt, az vágyainak s foglalkozásának központja, azontúl alig érdekli valami) s végül pancsolni szeretne 1·3⁰/₀. Miért? Alig mondja 1—2; de szinte fölösleges is; a felnőttek vajjon tudják-e minden vágyuk, cselekedetük mértjét?

A *IV. osztályban* már komolyabb dolgok, ambíciók keltenek vágyakat fejlődő gyermeki lelkekben. Igy *kézimunkázni*, varrni szeretne 27·5⁰/₀, 1. mert hasznos, 2. szükséges, 3. a legjobb, 4. mert szép. *Olvasni* szép és hasznos dolgokat, verseket szeretne 17·5⁰/₀, 1. mert hasznos, 2. a legjobb, 3. szép, 4. «mert az olvasás nekem igen kedves.» *Tanulni*, írni, számolni szeretne sokat 17·5⁰/₀, mert hasznos, jó és tanulságos. *Rajzolni* szeretne 5⁰/₀, mert a legjobb. *Zongorázni* 2·5⁰/₀, mert szeretem a zenét, *citerázni* 2·5⁰/₀, mert az tetszik nekem. Mindenfélével szeretne foglalkozni 2·5⁰/₀, házi munkával 5⁰/₀, mert hasznos s végül játszani szeretne 5⁰/₀.

Az *V. osztályosok*, talán nem értették e kérdést (igaz, nem én irtam és adtam fel nekik a kérdéseket), de egy sem válaszolt erre! Utólag pedig nem akartam éppen a VI. és VIII. kérdés közelfekvősége miatt a kérdést újra feltenni.

A *VI. osztályban* komolyabb s nemesebb vágyaik vannak a leányoknak. Jól és tovább *tanulni*, a leckét szeretné mindig tudni 20⁰/₀, örökké *olvasni* 10⁰/₀, mert érdekel; *németül* megtanulni 4⁰/₀, mert szükséges; *zongorázni*, *cimbalmozni* 25⁰/₀, mert szórakoztat és szeretem a zenét, *varrni* 9⁰/₀, mert hasznos, *tornázni* 9⁰/₀. *A világ végére menni* 4⁰/₀. Ime a vágy: elérni azt, mi csak a mesében létezik, ami megfoghatatlan, amiről pedig már tanulja a VI. osztályban, hogy nincs és mégis hisz benne. *Repülni*, az égbe szállni szeretne 7⁰/₀. Vajjon miért? Nem mondja. Édes anyámnak a nevenapjára megvenni, amit a legjobban szeret; a legszebb, legnemesebb vágy! Kistestvéremmel mulatozni, de nem lehet, mert beteg. A részvét, a testvéri szeretet legbensőbb megnyilatkozása ez!

És valóban sok nemesen érző és gondolkodó, tanulni vágyó volt köztük és bizony többen, bár küzdelem árán, de folytatnák tanulmányaikat, talán sikerrel is és a cél elérésével, hisz megérdemelnék.

8. *Mit szeretnél tenni, ha lehetne?* Tanulni, olvasni 7⁰/₀, írni, rajzolni 3¹/₃⁰/₀, zenével foglalkozni 7⁰/₀, varrni, kézimunkázni 9²/₃⁰/₀, aludni 1⁰/₀, takarítani 8²/₃⁰/₀, mosni 4⁰/₀, főzni 3²/₃⁰/₀, cukrászsüteményt csinálni 2⁰/₀, mamának segíteni 1⁰/₀, játszani 24⁰/₀, léghajózni, csónakázni, utazni 15⁰/₀, Budapesten sétálni 5²/₃⁰/₀, repülni 2⁰/₀.

9. Mit vagy mivel szeretsz játszani ?

A *II-ik osztályos* gyermekek inkább a csendes játékokat kedvelik, mert képzeletüket ezek jobban foglalkoztatják. Ezt bizonyítja, hogy a legtöbb 45-70⁰/₀ *babával* szeret játszani, s 27-40⁰/₀ pedig *főzőcskét*; 2-85⁰/₀ *mamát* és *papát*, 7-14⁰/₀ pedig *iskolát*. *Mozgással* járó játékot összesen 19⁰/₀ szeret játszani. Így: szüreti mulatságot 5⁰/₀, lakodalmat 5⁰/₀, korcsmárost 2-50⁰/₀ (itt is erősen működik még a fantáziájuk); *diabolót* 3⁰/₀, *labdát* 2-50⁰/₀ s végül *bujócskát* 1⁰/₀.

A *III-ik osztályos* kis leányok legnagyobb része 44-30⁰/₀ *főzőcskét* szeret játszani (holott házi munkával foglalkozni nem nagyon szeretnek); *babával* játszani szeret 12⁰/₀. Még mindig előnyt adnak a képzeletet foglalkoztató játékoknak, de mindig többen fordulnak a mozgással járó játékokhoz. *Bujócskát* 13⁰/₀, *labdát* is 13⁰/₀ *diabolót* 6-6⁰/₀ (akkor volt a legnépszerűbb ez a játék s így még a legszegényebb körben is akadt több gyermek, ki szenvedéllyel diabolózott); *körjátékot* kedvel 4⁰/₀, *hintázni* szeret 4⁰/₀, *fogót* játszani 2-7⁰/₀ és *kertészt* játszani szeret 1-4⁰/₀.

A *IV-ik osztályban* a *baba* lassanként háttérbe szorul, csak 5⁰/₀ szereti, a *főzőcske* is elveszti vonzó hatását, mikor kezdenek megismerkedni komolyabban a házi dolgokkal, itt már csak 17-5⁰/₀ szeret *főzőcskét* játszani, *iskolát* is csak 15⁰/₀, mert nem vagyok egészen gyermek s mindig nagyobb tért hódítanak a *mozgással* járó játékok, melyek két évig, amint majd az adatokból látjuk, nagyobb tért foglalnak, hogy aztán ismét komolyabb irány váltsa fel. *Kört* játszani szeret 17-5⁰/₀, *labdázni* 12-5⁰/₀, *bujócskát* (buj-buj zöld ág)

10⁰/₀, *fogót* 10⁰/₀, *kötélen* ugrálni szeret 25⁰/₀, *kertészt* játszani 25⁰/₀ és *papát-mamát* játszani szintén 25⁰/₀ szeret s végül *boltost* 5⁰/₀.

Az V-ik osztályban *főzőcskét* játszani szeret 20⁰/₀ (pedig a házi munkát nem kedveli 41·2⁰/₀); *babával* játszani szeret 8⁰/₀ és iskolát 13⁰/₀, mert szeret tanulni; *papát-mamát* játszani szeret 1⁰/₀ s bárminő játékkal foglalkozni 3⁰/₀. *Kört* játszani 25⁰/₀, *fogót* 10⁰/₀, *bujócskát* 10⁰/₀, *diabolót* 9⁰/₀ és csendesebb *társasjátékot* szeret 4⁰/₀.

A VI-ik osztályban *főzőcskét* játszani szeret 20⁰/₀, egynehány mert szeret főzni s jó gazdasszony szeretne lenni, de legnagyobb részük a házi dolgot nem szereti. *Babával* játszani szeret 3⁰/₀, mert a legcsendesebb játék. Az irány komolyabb lesz, csak 1–2 élénkebb játék szerepel. Így *labdázni* szeret 10⁰/₀, *társasjátékot* játszani 4⁰/₀, *boltost* játszani azonban már 7⁰/₀ és végül *iskolát* játszani 54⁰/₀, mert az érdekes, tanulságos, szeret otthon tanulni és tanítónő szeretne lenni.

9. *Mit vagy mivel szeretsz játszani?* Főzőcskét 30⁰/₀, *babával* 20⁰/₀, *papát-mamát* 1⁰/₀, *iskolát* 15⁰/₀, *kört* s *társasjátékot* 15⁰/₀, *labdát* 5⁰/₀, *bujócskát* 6⁰/₀, *fogót* 4⁰/₀, *hintázni* 1⁰/₀, *kötélen* ugrálni 1⁰/₀, *lakodalmat*, *korcsmárost* stb. 2⁰/₀.

10. Mi szeretnél lenni?

A körülmények és a környezet hatása oly befolyással bír különösen a gyermek könnyen hajlítható lelkére és érzelmeire, hogy még a messze jövő képeit is annak hatása alatt festi lelki szemei elé és a célt, betöltendő hivatását is aszerint jelöli meg. A munkás nép gyermeke pedig csak két környezetet ismer: az otthonét s az iskoláét. Mig kisebb, nem veszi annyira észre a nyomoruságot, melyben él, a küzdelmet, mit szülei a megélhetésért folytatnak, kis lelkét vonzza a külszin s valamint a mesében szegény koldusfiúkból királyfiak lesznek, ő is valami hasonlóra vágyik s mert ilyenek, kis királynénak képzelet tanítónőjét a maga birodalmában s simulékony természete szeretetre készíti, *tanítónő* szeretne lenni a II-ik osztályban a növendékek 60⁰/₀-a, vagy nagysága, mint ők mondják. Nem indokolták és így egynehányat megkérdeztünk, hogy miért. A felelet volt, mert

1. nekem is olyan szép ruhám lenne, 2. gazdag lennék, 3. mert szeretem a nagyságát. Színésznő szeretne lenni 5⁰/₀; mama 3⁵/₀; cukrász 3⁰/₀; akármilyen boltos 3⁰/₀; varrónő 7⁰/₀; szobaleány 6⁰/₀ és takarítónő 2⁰/₀.

Nem indokolták, de családi körülményeikben megelhetjük könnyen a feleletek miéértjét.

A III. osztályban már inkább észrevehető társadalmi helyzetük hatása, bár itt is inkább külső motívumok irányítják a kis leányokat, mert itt már csak 25⁸/₀ szeretne tanítónő lenni szintén érzelmi és külső okokból; óvónő 1, mert szereti a kis gyermeket, grófnő 3⁰/₀, mert akkor gazdag lehetnék, színésznő szintén 1, énekesnő szintén 1. Ellenben 52²/₀ szeretne varrónő lenni 1. mert szép ruhát varrhatnék magamnak s mert az jó. Hivatalnoknő 2⁰/₀, boltos és kalapos 2⁰/₀, fodrásznő 1, szakácsnő 8⁰/₀ (kik főzőcskét szeretnek játszani), szobaleány 2⁰/₀, (szeret takarítani), végül mosónő 1 kisleány szeretne lenni, mert «a mama is az.»

A IV. osztályban több intelligensebb gyermek lévén, a pályaválasztás neme is aszerint módosult, bár itt is túlnyomó a munkás elem. Tanítónő szeretne lenni 22⁰/₀, 1. mert szép pálya, 2. jó, 3. szeretek tanítani. Zongoratanítónő 5⁰/₀, mert 1. szeretek zongorázni, 2. szeretem a zenét. Postahivatalnoknő 5⁰/₀, mert 1. szigoru foglalkozás, 2. jól keres, gépírónő 2⁵/₀, gyógyszerésznő 2⁵/₀, mert az édes apám is az; divatárusnő 2⁵/₀, mert kedvem van hozzá; virágcsináló 2⁵/₀, mert jó fizetést kap; boltos 2⁵/₀, szeretek a boltban lenni. Színésznő 10⁰/₀, mert jó, 2. hasznos, 3. kedvem telik, táncosnő 2⁵/₀, mert táncolhatnék. Király 2⁵/₀ szeretne lenni, mert gazdag és gazdag szeretne lenni 2⁵/₀, mert annak mindene van. Házileány 2⁵/₀, varrónő pedig 28⁰/₀, mert 1. abból tanulok. 2. szeretek varrni, 3. szeretek gépet hajtani, 4. a legjobb, 5. sokat ülhetek. Végül lelkes honleány szeretne lenni 2⁵/₀, mert szeretem a hazámat s halálomig engedelmes leánya szüleimnek, hogy mindig szeressenek 2⁵/₀.

Az V. osztályban tanítónő csak 5⁰/₀ szeretne lenni, de varrónő 78⁰/₀, 1. mert szeret varrni, 2. hasznos, 3. könnyű, 4. sok a varrni való. Hivatalnoknő (vasutas, postás) 3⁰/₀, zongoratanítónő 3⁰/₀; koszorucsináló 1⁰/₀, boltos 1⁰/₀, cukrásznő 3⁰/₀. Gazdasszony 1⁰/₀, mert a háztartáshoz szükséges; takarítónő 1⁰/₀, mert sok a takarítani való; mosónő 1⁰/₀, sza-

kácsnő $1^0/0$, szorgalmas leány $1^0/0$ s végül színésznő szeretne lenni $1^0/0$.

A VI. osztályban tanítónő $25^0/0$ szeretne lenni, mert 1. szép állás, 2. kedvem van hozzá, 3. állandó keresetem lenne, hogy eltartsam szüleimet. Kézimunkatanítónő szeretne lenni $3^0/0$, mert 1. szeretem a kézimunkát; óvónő $3^0/0$, mert szeretem a gyermekeket; gépirónő $3^0/0$. Varrónő azonban $48^0/0$ szeretne lenni, 1. mert szeretek varrni, 2. kedvem van hozzá, 3. szükséges, 4. mamám is az, 5. sokat keres, 6. jó, és 7. gazdasszonynak szükséges. Gazdasszonyságra vágyik $12^0/0$, mert 1. ahhoz van kedvem, 2. szeretek főzni, 3. a tűznél lehetek s szakácsné szeretne lenni $3^0/0$, mert szeret főzni; cseléd $3^0/0$, mert akkor az édesanyám segíthetném s végül színésznő $3^0/0$, mert ahhoz van kedvem. Az arányt az összes feleletek szerint az alábbi táblázat mutatja.

10. *Mi szeretnél lenni?* Varrónő $44^0/0$, tanítónő vagy óvónő $28^0/0$, zongoratanítónő $1\frac{1}{3}^0/0$, hivatalnoknő $3^0/0$, gyógyszerész $\frac{1}{3}^0/0$, divatárusnő $4^0/0$, virág vagy koszorukészítő $1^0/0$, fodrásznő $1^0/0$, cseléd (szobalány vagy szakácsnő) $7^0/0$, mosónő $1^0/0$, gazdasszony $1^0/0$, király, gazdag $\frac{2}{3}^0/0$, grófnő $1^0/0$, színésznő $4^0/0$, lelkes honleány s engedelmes leány $\frac{2}{3}^0/0$.

11. Kihez szeretnél hasonlítani s miért?

6—12 éves korban a legtöbb gyermek közvetlen környezetéből (családjából, iskolából) választja példányképeit. De áll különösen ez a munkásgyermekről, ki alig ismer mást, mint családját, társait, tanítóját és mert ez a környezet nem mindig felel meg ideálképének, a természethez fordul s ott keresi azt. A virágot megkedveli, hozzá hasonló szeretne lenni s az állatmesék hatása folytán bizonyos félelemmel tekint különösen az otrombább állatokra s a világért sem szeretne hozzájuk hasonló lenni, mert még nem tudja, hogy a hasonlóság nem azonosságot fejez ki. De lássuk osztályonként fejlődéstanilag a feleleteket, hogy kihez szeretnél hasonlítani.

A II. osztályban a kis leányok $46\cdot27^0/0$ -a az édes anyjához szeretne hasonlítani, mert a legjobban szeretem, mondják egynéhányan. Édes apjához csak $2^0/0$ szeretne hasonlítani, tanítónőjéhez $22\cdot43^0/0$, mert szép és szeretem, keresztapához

2°/_o, társnőjéhez 2°/_o és különböző virágokhoz (különösen a rózsához) 25·3°/_o.

A *III. osztályban* édesanyjához szeretne hasonlítani 68·6°/_o, édes apjához 5·7°/_o, tanítónőjéhez 8·3°/_o (mert jó annak lenni), barátnőjéhez 4·2°/_o, testvéréhez és unokatestvéréhez 4°/_o, mert szép és jó, a királynéhoz 1·3°/_o, mert szép, a grófnéhoz 1·3°/_o, a királyhoz 1·3°/_o, a madárhoz 1·3°/_o és virághoz 2·7°/_o.

A *IV. osztályban* édesanyjához szeretne hasonlítani 46·5°/_o, 1. mert szigorú, 2. jó és kedves előttem és magam is hozzá hasonló szeretnék lenni, 3. mindent tud, 4. jóra tanít, 5. kedves, 6. szép, 7. szeretem és 8. mert szorgalmas. Nagyanyjához szeretne hasonlítani 2·5°/_o, mert nagyon szorgalmas, nagybátyjához 2·5°/_o, mert tudományos, papához 2·5°/_o, mert jó, testvéréhez 2·5°/_o, mert szép, unokatestvéréhez 2·5°/_o, mert jó. Tanítónőjéhez szeretne hasonlítani 24·5°/_o, 1. mert szép, 2. jó és 3. jóra tanít, társnőjéhez 8·5°/_o, 1. mert jól tud felelni és 2. jó magaviseletű, az igazgató úrhoz 2·5°/_o, mert gazdag, az angyalokhoz 2·5°/_o, mert jók és végül a bárányhoz 2·5°/_o, mert szelid. Az *V. osztályban* édesanyjához szeretne hasonlítani 56°/_o, 1. mert barna, 2. alacsony, 3. szép volnék, 4. szép, 5. nekem tetszik, 6. jó, 7. szeretem, 8. dolgos és 9. mindig a leánya szeretnék lenni. Édesapjához szeretne hasonlítani 4·5°/_o, mert magas és szeretem, testvéréhez 6·6°/_o, 1. mert barna, 2. szép és 3. okos, nagynénihez 4·5°/_o, 1. mert szép, 2. jó és 3. szeretnék utazni, unokatestvéréhez 3·3°/_o, mert szép és haja barna. Tanítónőjéhez szeretne hasonlítani 3·3°/_o, mert szép arca van, társnőjéhez 10·8°/_o, 1. mert szép, 2. szőke, 3. gömbölyű az arca, 4. nekem tetszik, 5. okos. A szerencséhez szeretne hasonlítani 1·6°/_o, mert fekete, a bárányhoz 4·5°/_o, mert szelid, senkihez 3·3°/_o, mert úgysem lehet és végül a jó Istenhez szeretne hasonlítani 1·6°/_o, mert mindent tud ami volt, van és lesz.

A *VI. osztályban* édesanyjához szeretne hasonlítani 60°/_o, 1. mert szép, 2. egyszerű, 3. közönséges (?), 4. ügyes, 5. szorgalmas és 6. a legjobban szeretem. Általában szüleikhez 7°/_o, 1. mert szeretem őket és 2. ők neveltek, ruháztak, édesapjához 3·3°/_o, mert szeretem, testvéréhez 3·3°/_o, mert szép, nénikéjéhez 3·3°/_o, mert jószívű, keresztmamához 3·3°/_o. A jó leányhoz, jó tanulóhoz és jó magyar leányhoz szeretne

hasonlítani $13\cdot2^0/0$, mert okos és rendes; senkihez $3\cdot3^0/0$ és Jézushoz $3\cdot3^0/0$, mert büntelen.

11. Kihez szeretnél hasonlítani? Édesanyjához $60^0/0$, tanító-nőjéhez $12^2/3^0/0$, társnőjéhez $6^2/3^0/0$, testvéréhez és unoka-testvéréhez $4^2/3^0/0$, apjához $3^2/3^0/0$, nagybácsihoz, nagynénihez $2^0/0$, virágokhoz $3^1/3^0/0$, a bárányhoz $1^1/3^0/0$, senkihez $1^0/0$, a jó magyar leányhoz $1^0/0$, szülőkhöz $2^0/3^0/0$, keresztszülőkhöz $2^0/3^0/0$, Istenhez és Jézushoz $2^0/3^0/0$, királyhoz és grófnéhoz $2^0/3^0/0$, nagymamához $1^0/3^0/0$, angyalokhoz $1^0/3^0/0$, igazgató úrhoz $1^0/3^0/0$, szerecsenhez $1^0/3^0/0$.

12. Kihez nem szeretnél hasonlítani?

A II. osztályban a kis leányok $41^0/0$ -a nem szeretne egyik-másik társnőjéhez hasonlítani 1. mert szófogadatlan, 2. fekete az arca, 3. piszkos, 4. csúnya, 5. buta, 6. rossz és rossz tanuló, 7. verekszik, 8. hazug és 9. mindig az utcán játszik. Egyáltalán a buta és hamis gyerekekhez nem szeretne hasonlítani $7^0/0$; testvéréhez nem $3^0/0$, 1. mert csúnya, rossz, hazug; az ördöghöz és boszorkányhoz $8^0/0$, 1. mert fekete, 2. csúnya, 3. rossz, 4. mindenkit elcsábít. Végül különböző állatokhoz nem szeretne hasonlítani $41^0/0$. Disznóhoz, mert csúf, piszkos és buta; szamárhoz, mert buta; egérhez, mert kártékony; macskához, mert ravasz; tyúkhöz, mert piszkos és buta; lúdhoz, mert buta és csíp; kacsához, mert ostoba; rókához, mert ravasz és a farkashoz azért nem, mert harap.

A III. osztályban társnőjéhez nem szeretne hasonlítani $28\cdot8^0/0$, 1. mert fekete, 2. csúnya, 3. a haja fekete, 4. piszkos, 5. rossz, 6. rendetlen, 7. mindent otthon felejt, 8. mindig beszélget. Édes apjához nem szeretne hasonlítani $3\cdot3^0/0$, 1. mert pipázik, 2. alacsony, 3. megver; az édes anyjához nem $1\cdot2^0/0$, mert mosni kell neki; testvéréhez nem $4\cdot1^0/0$, 1. mert csúnya ruhája van, 2. csúnya, 3. barna; nagyszülőkhöz $3\cdot3^0/0$, mert csúnya. A rossz gyerekekhez nem szeretne hasonlítani $2\cdot2^0/0$, a lustához $1\cdot1^0/0$ és egyáltalán a rosszhoz nem $1\cdot1^0/0$, mert nem akarok rossz lenni s a rabhoz nem $1\cdot1^0/0$, mert bűnös. Az ördöghöz nem szeretne hasonlítani $14\cdot5^0/0$, 1. mert fekete, 2. csúnya, 3. rossz, 4. gonoszlelkű, 5. irigy; a cigányhoz nem $11\cdot2^0/0$, 1. mert fekete, 2. csúnya, 3. kóborgó; a kéményseprőhöz nem $12\cdot3^0/0$, 1. mert fekete, 2. csúnya,

3. kormos. Különböző mesteremberekhez nem szeretne hasonlítani 7·8⁰/₀. (Kovácshez, mert szénporos, drótostóthoz, mert rongyos, ablakoshoz, mert keservesen keresi a kenyerét, kocsishoz, mert kiabál, fazekashoz, mert sárt ver, szabóhoz, mert a tű megszúrja az ujját és a favágóhoz, mert fűrészsel dolgozik.) Végül különböző állatokhoz nem szeretne hasonlítani 8·9⁰/₀ (a disznóhoz, mert harap, az oroszlánhoz, mert csúnya, a bikához, mert dőf és a majomhoz, mert csúnya és mérges).

A IV. osztályban társnőjéhez nem szeretne hasonlítani 22⁰/₀, 1. mert fekete a haja, 2. kócos, 3. piszkos, 4. veszekszik mindig, 5. rossz, 6. mérges, 7. csintalan, 8. sokat nevet, 9. sokat mulaszt és végül, mert nem tudja a leckéjét; testvéréhez és unokatestvéréhez nem szeretne hasonlítani 2·2⁰/₀, mert verekszik velem és rossz. Az engedetlen, rossz és pazarló gyerekhez 3·4⁰/₀, mert megszorítja szüleit; a csirkefogóhoz 1·1⁰/₀, mert az utcán csavarog, a tolvajhoz 1·1⁰/₀, mert lop. Az ördöghöz és boszorkányhoz nem szeretne hasonlítani 22⁰/₀, 1. mert csúnya, 2. fekete, 3. rossz szándékú, 4. rosszra csábít, 5. rossz a lelke; a kéményseprőhöz 1·1⁰/₀, mert fekete. Az éjszakához 1·1⁰/₀, mert sötét, a némához 1·1⁰/₀, mert nem tudnék beszélni s végül különböző állatokhoz nem szeretne hasonlítani 44·9⁰/₀ (a kutyához, mert szőrös, ugat és harap, a macskához, mert ravasz, az egérhez, mert kicsi és kártékony, a tehénhez, mert bőg, a szamárhoz, mert rüg és nagy a füle, a lóhoz, mert állat és rüg, a tyúkhöz, mert szárnyas állat, a kakashoz, mert kukorékol, a majomhoz, mert csúnya, a farkashoz, mert vadállat, a rókához, mert ravasz, a medvéhez, mert megesz és a kigyóhoz, mert harap és csúszik).

Az V-ik osztályban társnőjéhez nem szeretne hasonlítani 15·7⁰/₀, mert rossz és többször volt büntetve, testvéréhez 1·7⁰/₀, mert rossz, az ördöghöz és boszorkányhoz 28⁰/₀, 1. mert csúnya 2. két szarva van, 3. tüzes és fekete, 4. rossz, 5. gonosz lélek, 6. rossz indulatú mindenki iránt és 7. babonás; a cigányhoz, szerencsenhez és indiánhoz 10·9⁰/₀, mert fekete. A részeg emberhez nem szeretne hasonlítani 8⁰/₀, 1. mert csúnya, 2. iszákos és 3. olyan mint az állat; a gonosz emberhez 1·7⁰/₀, mert mindenre képes, a lustához, 5⁰/₀, mert 1. a lusta mindig alszik és 2. a lustaság csúnya dolog; különböző mesteremberekhez 3·4⁰/₀ a kovács-

hoz, mert szénporos, a csizmadiához, mert csiriznyalagató. Végül különböző állatokhoz nem szeretne hasonlítani 25·6⁰/₁₀₀ állathoz, mert oktalan, az ökörhöz, mert szarva van, a tehénhez, mert fűvet eszik, a bivalyhoz, mert mérges, az oroszlánhoz, mert csuf állat, a vizilóhoz, mert utálatos, a krokodilushoz, mert csunya, a bagolyhoz, mert nagy fülei vannak.

A VI-ik osztályban barátjaira nem szeretne hasonlítani 2·8⁰/₁₀₀, mert mindig játszanak, az ördöghöz 11·1⁰/₁₀₀, 1. mert rossz, 2. gonosz és 3. nincs jó lelkiismerete, a cigányhoz 8·2⁰/₁₀₀, mert 1. fekete, 2. kóborgó és 3. bosszúálló nép, a kéményseprőhöz 2·8⁰/₁₀₀, mert fekete, az indiánhoz és szerencsenhez 5·3⁰/₁₀₀, mert csunya és nem magyar, a lustához 2·8⁰/₁₀₀, mert alszik, a gonoszhoz 11·1⁰/₁₀₀, mert 1. rosszat cselekszik, 2. rosszra csábít, 3. nem tiszta és gonosz a lelkiismerete. A vakokhoz, nyomorultakhoz nem szeretne hasonlítani 11·1⁰/₁₀₀, mert 1. nem látnak, 2. egész életük csak küzdelem és 3. sokat szenvednek, a hülyéhez 2·8⁰/₁₀₀, mert nincs esze. Végül különböző állatokhoz nem szeretne hasonlítani 42⁰/₁₀₀ állathoz, mert 1. nem hozzám illő, 2. nem tud beszélni, 3. tudatlan, a macskához, mert ravasz, a kutyahez, mert négylábú állat, házőrző és nem szeretnék mindig ugatni, a lóhoz, mert belemegy a legnagyobb sárba, a majomhoz, páviánhoz, 1. mert csunya, 2. nem szeretnék négy kézen járni és 3. harapós állat, az elefánthoz, mert csunya, a medvéhez, mert nem házi állat, az ökörszemhez, mert száműzött madár.

A fentebbi feleletek is bizonyítják amaz állítást, hogy a kispesti, legnagyobb részt munkás gyermekek környezete és társadalmi érintkezése oly szűk korlátok közé van szorítva, hogy kénytelen a házhoz tartozó és tanulási éve alatt szerzett ismereteit az állatokról és az irántuk érzett iszonyatot, sajnálatot, ellenszenvet kifejezésre juttatni. A II. b) és III osztály intelligenciája nagyobb, fogalma a ki s miről tisztább mert alig egynehányan veszik figyelembe az állatokat.

12. *Kihez nem szeretnél hasonlítani?* Hülyéhez, némához, vakhoz, nyomorulthoz 1·6⁰/₁₀₀, a gonoszhoz, rosszhoz, részeghez, butához 6·4⁰/₁₀₀, ördöghöz, cigányhoz, indiánhoz, szerencsenhez, kéményseprőhöz 24·4⁰/₁₀₀, különböző mesteremberekhez 2·5⁰/₁₀₀, szülő, nagyszülő, testvér, unokatestvérhez 4·4⁰/₁₀₀, társnőihez 26⁰/₁₀₀, állatokhoz 35·7⁰/₁₀₀.

A hollandi gyermektanulmányozók első kongresszusa.

Eredeti jelentés alapján ösmerteti Sándor Domokos, áll. tanítóképző-intézeti nyug. tanár.

A kongresszus múlt év május 13. és 14-ik napjain az amsterdami tudományegyetem dísztermében, Winkler C. dr. elmegyógyászati egyetemi tanárnak, mint elnöknek, Van Wayenburg G. A. M. dr. pedológiai egyetemi magántanárnak, mint főtitkárnak vezetése alatt, egész Hollandia szakszerűen érdeklődő 29 egyesülete képviselőinek s a fajrokon belgák küldötteinek jelenlétében, illetőleg közreműködésével folyt le.

A közlönyünk jelen füzetében számomra kijelölt tér korlátai között a nagy 8° alakú (XII. 308 oldalnyi terjedelmű) jelentés rendkívül gazdag, érdekes, változatos tartalmával csak vázlatos közlést van módomban szolgáltatni. Amennyiben gyermektanulmányi társaságunk az alábbi feles számú tételek és tételcsoportok valamelyikére nézve a csonkítatlan ösmertetést látná szükségesnek: részemről, amint időm és körülményeim engedik, valamelyik távolabbi gyűlésünk egyikén szívesen állok pedológus társaim rendelkezésére. És most lássunk a dolog után.

A kongresszus szervezői három szakosztályt indítottak működésbe. Mindenik szakosztálynak megvolt a külön elnöke, titkára, 8 vagy 9 tagú választmánya s az illető szakosztály üléssein tárgyalandó tételek, tételcsoportok összefoglaló megjelölése. Az I. szakosztály hat tételt vett beható tárgyalás alá «*A rendes fejlődésű (normális) gyermek lélektana*» közös cím alatt. A II. szakosztály «*A normális gyermek nevelése és oktatása*» cím alá tartozó négy tételcsoportról tanácskozott. A III. szakosztály «*A hiányos fejlődésű gyermek lélek- és nevelésével foglalkozó*» három kérdést vont tárgyaláskörébe.

A normális gyermek lélektana.

1. Tétel: *Beszámolás a Binet—Simon-féle értelmiségi fokmutató alapján 1911 év nagy szünete alatt egy grőningai népiskola 141. növendékén végzett kísérlet eredményéről.* Előadó: Wiersma E. D. prof. dr. grőningai egyetemi tanár.

A beszámolás szerint a vizsgálat alá vett gyermekeseregnek felénél nagyobb százaléka eléri a Binet—Simon megjelölte értelmi fejlettség színvonalát; 24·1%-a marad a színvonal alatt, 22%-a meg éppen túl is emelkedik rajta, tehát jó 75%-uk mondható az előadó használta műkifejezés szerint *színvonalas gyermeknek*. Az eredmény csak az összes gyermekesereg tekintetbevételével mondható ilyen kedvezőnek. Ha ellenben a gyermekek életkorát vesszük szemügyre, azt az eredményt látjuk, hogy a fiatalabbaknál jóval kevesebb a színvonalon alul maradók száma, mint a 9—12 éveseknél, elannyira, hogy amikor a fiatalabbaknál a színvonalon alul maradók száma nyolc éveseknél csak a 11·6%-ig emelkedik: a kilenc éveseknél egyszerre 35%-ra szökik föl, ellenben míg a színvonalon túlemelkedő nyolc éveseknél 34·6%-ot mutatnak: a kilenc éveseknek megfelelő % egyszerre 18-ra süllyed. E különös jelenség oka után kutatva, az előadó azt deríti ki eredményül, hogy az értelmi fejlettség egyes fokainak a kipuhatolásánál alkalmazott kérdések a fiatalabb nemzedék számára kelleténél kényelmesebben vannak megállapítva, a korosabbakkal szemben pedig kelleténél követelőbbek. Előadó a végén abban az ítéletben állapodik meg, hogy a Binet—Simon-féle fokmutató a kitűzött célra kiváló szolgálatokat tesz ugyan, de helyenkint beható tanulmányozást s ennek alapján javításokat követel. Előadó ez ítéletét a tárgyalást befejező vita is megokoltnak találta.

2. Tétel: *A gyermek gondolkozó erejének fokozatos fejlődése az iskolaköteles kort megelőző időben, kísérleti uton feltüntetve*. Előadó: Van Wayenburg G. dr. főtitkár.

«Az a kérdés, hogy miként fejlődik a gyermek gondolkodó ereje, mindmáig a gyermektanulmányozás mostohán tárgyalt kérdéseihez tartozik.» E bevezető nyilatkozáttal kezdi Van W. dr. a tételről folyó előadását. A kérdésre vonatkozó anyagnak meglehetősen tömege van ugyan összegyűjtve és egy vagy más lélektani nézőpont alapján csoportosítva; ámde az összehalmozott csoportok még mindig várják a rendező elmét avégett, hogy ez őket kellően sorakoztassa és belőlük a gyermeki gondolkozó erő fejlődéstörvényeit általánosan elfogadhatólag megállapítsa. A munka várható sikerének akadályai két okban keresendők.

Egyik ok a következő: A vonatkozó gyermektanulmányi kísérletek legnagyobb része annak a kipuhatolására szokott irányulni, hogy: vajjon a gyermek szavaiból, nyilatkozataiból minő gondolat magvait lehet kihámozni, holott az igazat megvallva a fiatal agyban számos és sokféle gondolatlem lehet és tényleg van is fölhalmozva jóval az előtt, hogy valamelyiköket valamelyes *szó-jelkép* onnan az ajkakig birná kicsalogatni. A gondolatlemeknek az agyban, a gondolattermelés e sajátságos műhelyében történő fölgyülemzése bent a műhelyben a feszültség bizonyos fokát kell hogy elérje, míg — olyan amilyen — képviselőjük t. i. a szó a nyomás elől menekülnő az ajkak résén át magának utat törhet.

A másik ok abban a körülményben rejlik, hogy a gyermek gondolatkörét rendszeren szűkebb terjedelműnek szoktuk venni, mint aminő a valóságban. Ugyanis: a kérdést lélektani állásponttól tekintve úgy a legegyszerűbb konkrét eszmetársulást, mint az összetett fogalmaknak egymással történő kapcsolatba-lépését, legyenek azok akár önkénytelenül keletkezők, *akár szándékoltak*: de az említett gondolatkörhöz tartozóknak kell tekintenünk, míg ellenben a *logika* csak a *szándékoltak* csoportjához számított jelenségeket szokta a gondolkodási aktus tényezői közé sorolni.

Előadó a jelzettek előrebocsátása után a gondolkodási műveletnélészlelhető *James*-féle *substantiális* és *transzitiv* elemek kérdésével behatóbban foglalkozván s ezeknek a gyermek értelmi fejlődésénél lépcsőről-lépésre észlelhető nyilvánulásait megjelölván: beszámol azon kísérletek eredményével, melyeket a tételben jelzett célból 27 és 3—6 évig terjedő életkorú gyermekkel végzett: *a)* a súly- és terjedelembeli, *b)* az alakbeli egyenlőség, hasonlóság, különbség megfigyeltetése, megállapítása, valamint avégett, hogy *c)* a gyermek az u. n. *kérdzősködő* korban mennyire képes a tárgyak egymásra vonatkozását megfigyelni és megállapítani.

A rövid vázlatban jelzett kísérletek is, a hozzájuk előzményül csatolt elmélkedési részletek is annyira érdekesek, olyan közelről érintenek bennünket gyermektanulmányozókat, hogy hollandus társaink első kongresszusa jelen tételének a maga teljes egészében leendő bemutatását teszik kívánatossá.

3. Tétel: *Testmagasság és koponyamérések kapcsolata az értelmiségi fokmutatóval.* Előadó: Hamelberg J. M. iskolaorvos.

A társaiét átlag negyedfélszeresen fölülhaladó terjedelmű közlemény bevezető részében megjegyzi előadó, hogy munkájához a kongresszus főtitkárának buzdítására fogott s a bemutatandó munkát ugyanannak támogatása mellett végezte. Fölhivja továbbá a figyelmet arra a körülményre, hogy főleg a koponyamérések abszolút pontosságára nem számíthatni, mert még ugyanazon mérő egyéniségnél sem állíthatni, hogy a mérőszalagot minden gyermeknél és kivétel nélkül minden egyes esetben ugyanolyan mértékben szorítja-e a fejhez. Beszámol az előadó ezek után arról, hogy adat-táblázatai a népiskolai 1. és 2. osztályos fiú- és leánynövendékeiről külön-külön vannak föltüntetve s a táblázatokban az értelmiségi skála nyomán a *kellő*, *közepes* és *gyenge* tehetségük úgy a fiúknál mint a leányoknál külön csoportokban bemutatva. Ezek után a $\%$ -os táblázatokban föltüntetett *indexek*-nek nevezett anyagot 5 *fiú*- és ugyanennyi *leánygrafikonba* foglalja, záradékul pedig az itt következő tapasztalati adatokat szűri le:

1. Az előadottakhoz hasonló vizsgálasok eredménye csak azon esetben mondható értékesnek, ha minél nagyobb tömegeken végezhető.

2. Magasabb társadalmi állású szülők gyermekei átlag magasabb növésűek, mint az alantabb állókéi, de nem nagy vagy nem jelentékenyen nagyobb koponyájuk.

3. A népiskolai növendékek között a fiúk átlag is, viszonylag is nagyobb koponyájuk, mint a leánygyermekek.

4. Az értelmiségi skála szerint csoportosított gyermekeknél azt észlelhetni, hogy az értelmi fejlettség a test magasságával párhuzamosan halad, valamint a koponya *körmérete* és *szélességmérete* is némi emelkedést képes föltüntetni.

5. A most említett jelenség arra enged következtetnünk, hogy az értelmiségi skála megállapításánál a koponyaszélesség viszi a főszerepet.

6. Ha nem a koponya abszolút kör- és szélességmértét, hanem mindkettőnek a testmagasság mértékével való kapcsolatát vesszük tekintetbe, azt látjuk, hogy a tényezők egymással párhuzamosan haladnak.

7. A testmagasság, a koponya kör- és szélességmérete között szoros kapcsolat észlelhető.

8. Az értelmiségi skálával kapcsolatos koponyamagasságot és koponyaszélességet föltüntető grafikon (index) semmi különösebb megfigyelni valót nem mutat.

9. Viszonylag kicsiny és keskeny koponyájuk a jó értelmi minősítvényűek között jóval nagyobb számmal találhatók, mint a gyenge értelmiségűek között.

4. Tétel: *A gyermekek elfáradásának jelenségei.* Előadó: *Scheltema* prof. egyetemi orvostan-tanár.

Mindazok a kutatók, akik a *lelkes motornál* (az embernél) észlelhető elfáradás jelenségeit tanulmányozták, azt a tapasztalatot szerezték, hogy a mozgásmunka testi és lelki tényezői jóval nagyobb mértékű kölcsönhatást gyakorolnak egymásra, semhogy őket egymástól élesen elválasztani és elkülönítetten tárgyalás alá venni lehetne. Az embernek kétfelé t. i. testre és lélekre darabolása csak elméletben történhetik s az így nyert eredmény csak egyszerű séma, melyet azonban azonnal mellőznünk kell, mihelyt a tényezők működéséről készülünk beszélni. Mert ha a séma alapján az elfáradás *szubjektív* és *objektív* jelenségei között keresett határvonal megállapítására akarunk kísérletet tenni, a vonatkozó szakműnek tanúsítása szerint csak sémával kell a megvilágításra szoruló sémát magyaráznunk, vagyis a lelkes motornál észlelhető rendellenességeket *szervezeti* és *működésbeli zavarok* közös neve alá foglalni s újból *szubjektív* és *objektív* szimptomákról tárgyalni.

Ami az elfáradást általában illeti, megállapíthatni róla, hogy a munka, mint ok s az elfáradás, mint okozat között ugyanazon körülmények között, ugyanazon viszony észlelhető; de sietünk megjegyezni, hogy a körülményeknek ama föltételezett *egyenlősége* ritkaságszámba megy. Ugyanis az elfáradás okai és ezekből folyó jelenségei igen sok esetben *individválisok*, azaz: ugyanazon munka két, különben rendes fejlődésű egyén közül az egyiket inkább és gyorsabban fárasztja, mint a másikat, mert az egyiknél a munkavégzés alkalmával, hol állandó belső pszihikai és fizikai vagy szervezeti, hol változó külső és pedig évszaki, légmérsékleti vagy esetleg élettani stb. tényezők léphetnek közbe, melyek a

munkavégzésnél őt nagyobb erőfeszítésre kényszerítik, mint versenytársát s ezek folytán az elfáradásnak nála hamarabb kell beállania, mint a hozzá hasonló másik munkásnál.

Részemről nem sikerült, mondja az előadó, kellő pontossággal kitűzni ama határvonalakat, melyeken belül tisztán csak a *somatikus* elfáradás jelenségeiről lehetett volna beszélnem. Ez okból a lehetőségig csak arra kellett szorítkoznom, hogy általános megjegyzéseket hozzak elő a csecsemőkortól a *pubertas* koráig fejlődő gyermekcsereg életében észlelhető elfáradás különböző okairól, fokairól, eseteiről.

Ezek a gyermekhigiénikai érdekes részek foglalják el az előadás nagyobb részét. Ezek után az *élőeleven motor* munkájáról, munkaszabályozásáról s a kérdés beható tanulmányozása fontosságáról az alábbiakat ajánlja hallgatói figyelmébe.

Midőn a *lelkes motorról* s munkavégzése minősítéséről tárgyalunk, nem szabad felednünk, hogy a működésben nemcsak a motor jut szerephez, hanem kiveszi részét abból az az *egyéb valami* is, melyet a «motor» szó mellé azért alkalmaztunk jelző gyanánt, hogy azt *más egyéb motoroktól* megkülönböztethessük.

Aki az emberi élőszervezet munkavégzéséről beszél, annak a vegy- és bonctani tények színvonalán egy lépéssel felül kell emelkednie, az idegrendszerhez t. i., mely a működéseket irányítja és így a munka szemügyrevételekor és megítélésekor a szervezetről nem mint a vegytan vagy a bonctan, hanem mint az élettan fogalomkörébe tartozó tényezőkről van szó. Az ideg jelentéktelen kis helyet foglal el ugyan az élő szervezetben, itteni szerepe azonban olyan nagyfontosságú, hogy a munka nyomán jelentkező elfáradás kérdésének tanulmányozása nem annyira a bonctani alapon működő orvosok, mint jóval inkább az ideggyógyászok és lélekkutatók munkakörébe sorozható. Az egyén által végzett összes munkában az ideg kevés szerepet látszik ugyan játszani; azonban ez a csekélység csak látszólagos, mert voltaképpen az ideg közbelépése szabadítja föl a test szervezetében fölgülemlett és a lekötöttség helyzetében levő erőket, hasonlóan a villanyszikrához, mely maga nem képes ugyan robbanó erőt előállítani, a meglevő erőket azonban okvetlenül működésbe indítja.

A munka egészében résztvevő két tényezőnek t. i. a

pszichológiaiak és a biológiaiak egyfelől a minőségét, másfelől a mennyiségét illető aránytalansága szolgál magyarázatul annak a jelenségnek, hogy a munka s a nyomában jelentkező elfáradás kérdése annyira bonyolulttá és oly bajosan kibogozhatóvá csomósodik. A parancsnoki magaslaton székelő *pszihe* hajszolja ugyan a *zomát*, hogy az elfáradást és még a kimerülést is letagadja s a munkát megállás nélkül tovább folytassa; de több mint bizonyos, hogy olyan végeredményre jut, mint a jó öreg Ezópus özvegyasszonya, ki a naponta nyert egy tojással nem tudott megelégedni. Előadását pedig a következő nyomatékos javaslattal végzi:

Emberi szervünk fizikai ujjászületésének a vágya jóval inkább sarkal bennünket, semhogy róla tovább is hallgatnunk lehetne; kimondjuk tehát, hogy ugy a kormányok, mint az ezek támogatásával izmosodó egyesületek a megfelelő ellenörködés szervezésével s föntartásával igyekeznek a védköteles korhoz közeledő ifjuság egészséges testi fejlődését s ezzel együtt védő- és munkaerejének gyarapodását biztosítani, a pedológusok pedig egyesült erővel, egyöntetű vezetés mellett egész buzgósággal azon legyenek, hogy az általam megkísértett és az ahhoz hasonló fontosságú kérdések a végleges kibonyolításig tisztázódjanak.

5. Tétel: *Gyermekek diszítési tervezetei*. Előadó: *Ten Scheldam*, amsterdami tanító és kongresszusi osztálytitkár.

Előadó megjegyzi, hogy figyelmét a cimbeli tételre *Kerschensteiner G. dr. «Die Entwicklung der zeichnerischen Begabung»*-ja irányította. Említett mű 391. lapján kezdődőleg egy rajztanítási óra van leírva, mely szerint 12—13 éves 40 leánynövendék diszító rajzok tervezését kapja föladatul. A munka eredménye ugyanannyi, meglepően csinos színes lap. Ugyanilyen föladatok megoldására nézve ugyanilyen korú és számú fiú-tanulók is megbízást kapnak, de az elért eredmény messze mögötte marad az elébb említett csoport eredményének.

Azzal a célzattal, hogy az elébb említett műben olvasható eredmények ellenőrzése, a növendékeknek ritmus- és szimmetria-érzéke meg a képzelőerejének fejlődésfoka megállapítható legyen, fogja kísérlet alá előadó az iskolájába járó növendékeket a 3. osztályon kezdve, míg az 1. és 2. éves-

ket havi 1—1 rajzórán a vonatkozó előgyakorlatok végzésére alkalmazza; ellenben a többiekét, a 3. osztálytól kezdve a 6. osztályig, tehát a 8 éves kortól kezdve föl a 12 évig, sőt néhány esetben a 13-ig is, néhány előkészítő órán a diszítő rajzolás technikájával ismerteti meg, ennek végeztével pedig minden kifüggesztés és előzetes megbeszélés mellőzésével valamelyes rövidesen megjelölt diszítési feladat megoldásához utasítja. A készítendő diszítmény megjelölése legfőlegb öt percet vesz igénybe és mindössze is arra terjed ki, hogy a készítendő tárgy minek a diszítésére szolgál, hogy tiszta, arányos méretű legyen s a rajzon se valamely tárgy, állati vagy emberi alak rajza elő ne forduljon. A föladat megoldása után a beadott munkára vonatkozólag semmi megbeszélés, reflexió, érdemjegyek rávezetése nem történik. Annak kipuhatólására, hogy az illető gyermek minő képzelőtehetséggel rendelkezik: ugyanazon növendék ugyanazon föladatot egymásután kétszer-háromszor is kaphatja kidolgozás végett.

A munkálkodás eredményére megjegyzendők a következők:

1. Meglepő volt a diszítési tervek rendkívüli változottsága. A kísérletbe bevont 20 fiú- és leánygyermek között mindössze kettő volt olyan, kiknél az előgyakorlatok alkalmával bemutatott alakokra valló reminiscencia volt észlelhető; a többiek mindenike új gondolattal állott elő.

2. Amely növendék egyszer már benyújtott munkáját új kidolgozásra visszakapta: másodizben beadott munkája az elsőtől teljesen elütő volt.

3. A gyermekek a készítendő alak kitervezésére mondhatni soha sem vettek időt maguknak. Jóllehet előre nem tudhatták, hogy miféle föladatot kapnak, mihelyt munkába állottak, első dolguk volt a vonalzót, a szivacsos láda födelét, az írót kézbe kapni és azonnal munkához fogni. A segédvonalak közül legtöbben csak a főbbeket húzták ki és azt a benyomást tették a megfigyelőre, mintha előre tisztában lettek volna vele, hogy hová kell kijutniok. Összesen csak nehánnyal történt meg az, hogy diszítmény tervével csak a munka közepén jutott megállapodásra.

4. A munka majdnem mindenkor a rendelkezésre álló terület fölosztásával kezdődött. A *találmra-kezdés* eredmé-

nyeül a diszítmény nem sikerülése csak egyes ritka esetekben volt észlelhető. A munka teljes sikertelensége csak egy kis leánynál s itt is csupán egy esetben volt megállapítható, mert ennek az előkészítő gyakorlatok egyikén sem nyílott alkalma megjelenni.

5. A munkát az olyan tanulók, akiknek csak egy alkalommal állott módjukban az előkészítő gyakorlatban részt venni, ugyanolyan jól végezték, mint a többiek, csak esetleg nem oly csinnal. A gyermekeknél mutatkozó erős ritmus- és szimmetria-érzék azt látszik tanusítani, hogy ezek náluk már korán ki vannak fejlődve s nem hosszabb gyakorlás eredményei, mert különben nem lehetnének képesek arra, hogy a több előgyakorlaton megjelent társakkal lépést tartsanak.

6. Eredmény tekintetében a fiú-csoportok nem állanak a leányok mögött, legfőleg csak a csin és tisztaság tekintetében. Sajátságos jelenség, hogy a fiúk között éppen az *«utagyerek-típusok»* voltak azok, kik a kiszabott területen semmi helyet nem voltak hajlandók diszítetlenül hagyni.

7. Némely gyermek bizonyos előszeretettel volt bizonyos motivumok iránt, melyeket más meg más környezetben és változatban ugyan, de ismételten forgalomba hozott.

8. Jóllehet, hogy a tervezetek között nagy változatoság volt észlelhető, azonban a munkák jelentékeny részben az előkészítés alkalmával megösmert motivumok körül forogtak, mintegy kézzel foghatóan tanusítván *Meumann* ama megjegyzésének alaposságát, hogy: *a gyermek képzelő ereje nem annyira önállóan teremtő, mint inkább reproductív természetű.*

9. Befejező tanulság a bemutatott kísérletekből az, hogy: az ilyen diszítő, diszítéseket tervező munkákkal még a leglomhább gyermekek is kedvvel foglalkoznak s így ezek nagy érdeklődést és kedvet képesek támasztani a rajzmunkákkal való foglalkozás irányában.

6. Tétel: *Észleletek a gimnáziumi és középfokú iskolai bejáró növendékekről.* Előadó: *Heymans G.* prof. dr., grönningai egyetemi tanár és osztályelnök.

Wiersma egyetemi tanár társam által és általam, gimnáziumi és középfokú iskolai tanárok és tanárnők bevonásá-

val tartott egy szakértekezleten — így kezdi az előadó — mintegy 4000 jellemvázlatból álló gyűjtemény került kezeink közé olyan növendékekről, akik közül 790 egyén naponta a szomszédos községekből jár be az iskolákba, onnan pedig a napi munka végeztével mindennap haza a szülői házhoz, 536, hasonlóan idegen, de távollevő községi illetőségű van olyan, kik a szorgalmi idő alatt azon város lakóinál vannak elszállásolva, hol az iskola áll és e szállásokról kell a megfelelő iskolákba bejárniok. A növendékekről fölvetett erkölcs-vázlatok tanúsítása szerint az említett két csoport növendékeinél jellembeli lényeges különbségek észlelhetők, melyek a tanulói minőségük felől megalkotott ítéletet a 790 tagos csoport javára állapítják meg és pedig úgy a fiúkra, mint a lányokra nézve. A megfigyelőre gyakorolt átlag benyomások a következőkben vázolhatók.

Az illető csoport növendékei kevésbé mozgékonyak ugyan, de azért szolid lelkületűek; képesek és hajlandók is arra, hogy egymagukban is boldoguljanak, lelki egyensúlyuk biztosan megálló; idegenekkel nem könnyen társulnak; az iskola játszóhelyén saját társaikhoz csatlakoznak; csöndesek, a kedélyük nem gyorsan hullámzó; ép oly kevésbé élesek és izgathatók, mint kedveskedők vagy elragadtatásra hajlandók; vizsgák alkalmával nem ide-oda kapkodók, hanem nyugodtak. Erkölcsileg határozottan fölül állanak társaikon: igazságszeretők, természetesek minden pedánság nélkül; a másik nemmel szemben megszokottak, zavarba nem jövők, tetszeni, föltünni nem vágyók. Iskolában úgy maguktartása, mint szorgalmuk által kiválnak; esetleges megrovásra nem nagyon reagálnak, tehát nem vesznek részt a rendzavarásokban, a tanárok ellen támasztott tüntetésekben; jó megfigyelők; fő és mellékes dolgokat meg tudnak egymástól különböztetni; a dolog megértésénél előforduló küzdelmek alkalmával nem hajlandók idegen segítség után kutatni, mert így maguk kényszerítik magukat arra, hogy a megoldást megtalálják; a munkában pontosak, lankadást nem ösmerők.

Ezekkel a naponta hazalátogatókkal szemben a városokban lakó és a szülői háztól huzamosabb időre elszakított 536-os csoport növendékei közül úgy a fiúknál, mint a leányoknál bőségesen észlelhetők mindazok a tanulói hibák, félrelépések, kihágások, melyek egyfelől a tanítószemélyzet

életét megkeserítik, másfelől az iskolát, kitűzött célja elérésében, hátráltatják. E sajnos jelenségek okát előadó abban látja, hogy a szülői háztól huzamosabban elszakadott fiú- és leánynövendékek lelkében a szülői ház üdvös tradíciói elmaradnak s a huzamosabb új hatásoknak kitett és a *pubertás* korában lévő egyének megzavart lelkében nyugodtabb fölfogás, helyes gondolkodási és cselekvési irány nem keletkezhetik. Említett okból kötelességének tartotta előadó a kongresszus figyelmét a főntebb vázolt jelenségekre fölhívni. Az előadást követő vitatkozás a vázolt jelenségek okai között tovább fürkészhén, a hozzászólók többsége abban állapodik meg, hogy a tárgyalt kérdés is egyike azoknak, melyek az alapos és véglegesen tisztázó tanulmányozást teszik szükségessé és így kívánatossá.

*

Hollandus társaink kongresszusának bennünket, mint gyermektanulmányozókat, legközelebről érdeklő *gyermeklélektani tételsorozatának* tárgyalását a lehetőségig terjedelmesebb kivonlatban ismertetvén, a második és harmadik szakosztályban tárgyalt tételek ösmertetését még összebb tömörített részletekben adom.

A normális fejlődésű gyermek nevelése és oktatása.

1. *Az egyéniség kikutatása kísérletek útján és e munka pedagógiai értéke.* Előadó: *Sissingh C. H. dr.,* arnhemi ideg-orvos.

Bevezetésül érinti előadó, hogy az eredeti spekulatív lélektan idő folytán hogyan nyert mind konkrétebb alakot, míg végre az egyéniség lélektani tanulmányozásává, ugynevezett különbözőki lélektanára (differenciális pszichológia) alakult.

A vonatkozó tanulmányoknál két szélső és egy középső irányzat észlelhető. Egyik szélsőség szerint az egyéni minőség okai csak a boncolás útján válnak megállapíthatókká, tehát élőleben lényen nem észlelhetőek. A másik szélsőség szerint be kell érünk több-kevesebb egyéni sajátosság megfigyelésével s azok összegét tekinteni az egyéniségről megalkotható lélektani *sémának*. A közép irányzat, melyet az

előadó is követ, az egyéniséget *egységnek* tekinti, ilyen minőségben kívánja kezeltetni. Hogy az egymásra különösen ható és a fejlődés folyamán változó sajátságokról tudomást szerezhessünk: e célból a tanulmányozás és kísérletezés egész sorozatát kell végeznünk. E tanulmányozás és kísérletezés a következő mezőkre terjed ki: a) A testi és szellemi minőségek átöröklése. b) A rendes fejlődéshez megkívántató szellemi alapminőségek megléte. c) A testi fejlődés és egészségi mibenlét minősége. d) A környezet (szülők, családtagok, lakóhelyek, társadalmi, vagyoni viszonyok) behatása. e) Az eddigi oktatás menete, eredménye és esetleg az eddigi életpálya küzdelmei.

Ami a tanulmány értékét illeti: arra nézve előadó a következő párhuzamra hivatkozik. Az ifjuság testi mibenlétének a megállapítására nézve a legfontosabbak birtokában vagyunk. Nagyon óhajtandó, hogy a lelki mibenlét megállapítására nézve is hasonló támaszpontok birtokába jussunk. E célból tartsuk fenn az ifjúsággal az egyenes összeköttetést és lelki életének tanulmányozását lankadatlan buzgalommal folytassuk.

2. *A serdülő korbeliek nevelése és oktatása.* Előadó: Schuyten M. C. dr.

Először is kiemeli testi szervezetünk ama részének rendkívüli fontosságát, mely az elődök (szülők, esetleg nagyszülők) összes testi és szellemi minőségének az átöröklését az utódokra nézve nemcsak lehetővé, hanem elkerülhetlenül szükségessé teszi. Nem valami hízog nyilatkozatot tesz előadó továbbá az iskolai pedagógia azon magatartásáról, mely szerint a gondjaira bizott fiatalság említett életkérdése mellett közömbösen szokott elhaladni és a jeles pedológus megállapítja, hogy ime egy újabb jelentkező, ki a gyermektanulmányozóktól kéri és várja a megnyugtató utbaigazítást.

Az előadás derekas része ama négy korszak közül, melyet az egyén fejlődésében megkülönböztetünk, azzal foglalkozik behatóan, amelyben a nemiség fejlődésnek indul és érettségre jut (8—15 és 15—20 év). Az előadás ezen része a tétellel kapcsolatos kérdések mindenikére kiterjeszkedik: leírja a nemiség fejlődésénél észlelhető pathológiai jelenségeket; határozott állást foglal el a több oldalról megvitatott *fölvilágosítás* szükségessége mellett és részletes utasítást ad a ké-

nyes kérdés sikeres megoldására, az ifjú ember előtt eleddig ösmeretlen szervezeti és kedélyi átalakulás veszélyeinek kikerülésére kellő korlátok között leendő lefolyására vonatkozólag. A pubertas korában álló kétnemű ifjuság egymásra gyakorolható hatását illetőleg határozott állást foglal el előadó ama törekvés ellen, mely a *koedukációt* erre a korra is hajlandó kiterjeszteni.

Ami az ezen korbelt oktatást illeti: ennél a siker jelentékeny akadályát látja előadó oktatásügyünk mai berendezkedésében, mely ifjuságunktól testi és szellemi mibenlétüknek éppen e forrongás korában követeli a szellemi munkavégzés terén a legnagyobb teljesítőképességet. A vázolt előadás az éppen most jelzett visszás állapot enyhítésére irányuló javaslattal záródik.

3. *Van-e határozottan ostobának (dumm) nevezhető gyermektípus? Hogyan neveljük és oktassuk az ilyeneket.* Előadó: Casimir R., amsterdami tanár.

Az értelmiség most jelzett fokozatára nézve már *Binet* megjegyzi, hogy a fogyatékoság vagy csupán látszólagos, vagy valódi. Előadó is e nyomon halad és a látszólagos minőség okainak felsorolása után a valódi fogyatékoságot következőleg írja körül, ostoba az az egyén, kinél az értelmiség a rendes viszonyok között is kisebb teljesítőképességet bír felmutatni, mint a középértelmiségű egyénnél. Az ostoba egyén megfigyelése fölületes, fő- és mellékes dolgokat összecserél s ugyanígy reprodukál. Rendes hangulatából értelmi tényezők ritkán képesek kilódítani, de érzelmeik, főleg az alsóbb rendűek (evés, ivás stb.) annál könnyebben, annál többször. Erkölcsei érzelmük nem finom, de kötelességérzetük fejleszthető, szépészeti érzelmeik hasonlóan, de például a komikumnak más tényezője bírja őket nevetésre, mint a rendes értelmiségűeket. Munkaképességük bizonyos fokig fejleszthető s e minőségük biztosít helyet számukra a magasabb értelmiségűek iskoláiban. A tompaelméjűek *Heymans* szerint az alábbi jellemcsoportokba oszthatók: *amorfok*, *apathikusok*, enyhébb *szangvinikusok* és *flegmatikusok*. Legmagasabban állanak az utolsó csoport tagjai, kik a használható munkásemberek társaságába képesek emelkedni, legalul az első csoportéi, kik a hülyék sorába süllyedhetnek.

Ami a kérdés 2. ágát illeti: a tompaelméjűeknek az

ismeretanyagot eléggé apró darabokra tördelve s elég sok oldalú szemléltetésre támaszkodva nyújtani nem lehet.

4. *Alsó és felső polgáriskolák évi jelentéseiből és vizsgai érdemjegyekből összeállított statisztika a fiú- és leánytanulók között észlelhető lélektani különbségek kikutatására.* Előadó: *Klingenberg S. M.* dr. iskolai orvos.

A majdnem 50 oldalra terjedő előadás a statisztikai adatokban föltüntetett eredmények előidézésében közreható minden egyes tényezőt tekintetbe vesz úgy a mindkét fokú polgáriskolák egyes tantárgyaira, mint a tárgyak tanítóira, tanítónőire, úgy az egyes évfolyamokat rendszeren, mint isméltés után végző rendszeren, mint a kiállott fölvételi vizsga után időközben belépett mindkétmű növendékekre nézve. E kombinált adatokból a középárányost, úgy a leányokra, mint a fiúkra nézve megállapítván, azt jelelenti ki végeredményül, hogy a fiúk és leányok nem minden tantárgy el-sajjáltításánál mutatnak föl egyenlő szellemi értéket, hanem a tárgyak egyik csoportjánál az egyik, másikonál a másik tanusít kiválóbb arravalóságot.

Az anormális fejlődésű gyermek lélek- és neveléstana.

1. *A hiányos fejlődésű gyermek értelmisége.* Előadó: *Herderschêe D.* dr.

E minőség megállapítására annak a kutatása végett van szükség, hogy vajjon valamely növendék a rendszeren, vagy a kiegészítő iskolára kötelezett iskolai ujoncok közé sorozandó-e. Az ugyilátszó fogyatékos értelmiségűek itt is elkülönítendőek a valódi fogyatékosoktól. Előadó a kitűzött célra egy 75 tételből álló és lépésenkint fokozódó nehézségű próbakérdés-sorozatot állít össze.

2. *Statisztika a gyermekvédelmi és gyermekbirósági törvények alkalmazásáról.* Előadó: *De Ross J. R. B.* amsterdami gyermekbíró.

Arrahivatottak az említett törvények mindkettejét jó-ideje, hogy meghozták, de hogy évente hogyan, hány egyénre, minő eredménnyel alkalmazták: kevesen tudunk róla, holott erre pedagógusnak, politikusnak, pszichológusnak, szociológusnak szóval: mindnyájunknak szükségünk van, kik a jövő nemzedék és társadalom sorsa iránt érdeklődünk.

Előadó ezek előrebocsátása után kitervezi, hogy e statisztikai adatok minő fő és alsóbb meg alsóbb nézőpontok szerint lennének csoportosítandók.

3. *Pedagógiai szabályzatok a beteges idegzetű iskolakötelesekre vonatkozólag.* Előadó: Bouman K. Herm. dr. ideg orvos, ki a vonatkozó szabályzatok egész sorát adja. Közülök legkiválóbb az az intézkedés, hogy az ilyen egyének *internátusokba* helyezendők.

Pedagógiai Törvények.

A Remete-munkaiskola Brüsszelben.

Irta: Nagy László tanítóképző-intézeti igazgató, Budapesten.

Decroly, a kiváló belga paedopathológus, már régebb idő óta megvalósította a munkáltató oktatás eszméjét a saját paedotechnikai intézetében, amelyet abnormis gyermekek számára létesített. Decroly az intézetében szerzett tapasztalatokat általánosítani óhajtván, Brüsszelnek egyik magános utcájában (Rue de l'Ermitage, Remete-utca) normális gyermekek, fiuk és leányok számára ezelőtt pár évvel nyolc osztályú iskolát, vagyis ú. n. felső elemi iskolát nyitott, amelyet Ecole de l'Ermitage-nak, Remeteiskolának nevezett el.

Az Ecole de l'Ermitage megérdemli a figyelmet s beható tanulmányt, mert Decroly azt teljesen a munkaiskola elvei szerint rendezte be az első osztálytól a nyolcadikig s az irodalom tanításától a kézimunkáig s háztartásig. Teljes munkaiskola ez, amelyben egy pedagógusnak a saját egyéni tapasztalata, felfogása, rendszere érvényesül, ami fokozza érdekességét. Én magam három délelőttön át tanulmányoztam az iskolát, amelyre maga a tulajdonos, Decroly hívta fel figyelmemet a brüsszeli gyermekvédelmi kongresszuson, ahol találkoztunk s ő kalauzolt végig az iskolán. Decroly, a Magyar Gyermekek-

tanulmányi Társaság külföldi tiszteletbeli tagja s a magyarok iránt meleg rokonszenvet táplál. A látogatók iránt a legszivesebb előzékenységet tanúsítja az iskola kitünő s lelkes vezetője, *Degand* kisasszony is.

Sajnos, akkor, mikor az iskolát látogattam, augusztus végén, az iskolai év már bezárult, minél fogva az iskolát működése közben nem figyelhettem meg. Azonban *Decroly* úr, az iskola tulajdonosa s vezetője és *Degand* kisasszony, az iskola igazgatója, szíves készséggel bocsátották az összes füzeteket rendelkezésemre s nyújtottak fölvilágosításokat, amiért nekik e helyen is hálás köszönetet mondok. Az ilyen módon szerzett adatokból állítottam össze az alábbi képet, amely éppen azért, mert nem magának a munkának a megfigyelésén alapul, nem tökéletes, de a leírás így is elég tanulmányos s alkalmas arra, hogy az iskola közvetlen tanulmányozását bárkinek megkönnyítse s megrövidítse.

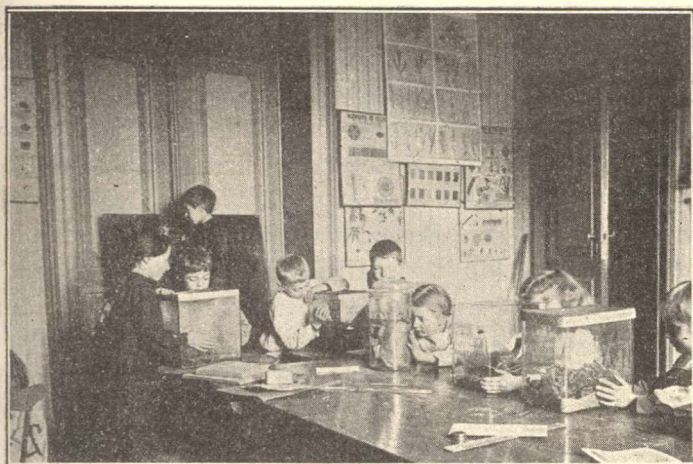
Leírásomban törekszem tárgyilagos képét adni az iskolának, hogy a szubjektív ítéletek és megjegyzések senkinek az ítéletét ne zavarják. Ez a tartózkodásom természetesen nem zárja ki, hogy a leírás végén a magam véleményét pár mondatba össze ne foglaljam.

Berendezés. A Rue de l'Ermitage-i munkaiskolának berendezése lényegesen különbözik a mai iskolákétól. A fő különbség abban áll, hogy az iskolában osztálytermeket nem találunk, csupán munkatermeket s helyiségeket. Van egy szoba, amelyben játékszerűen készítenek tárgyakat s rajzokat, ez a tanítás megfelel a mi beszéd- és értelemgyakorlatunknak. Van egy terem a történelmi s irodalmi dolgozatok készítése számára. Egy másik a földrajzi foglalkoztatásra szolgál. Van úgynevezett mértékszobájuk. Van egy növénytani, egy állattani s egy ásványtani termük, egy fizikai s kémiai termük. Van egy nagy termük, amely játékszóra és tornázásra szolgál. Azután vannak még külön kézimunkatermek, ú. m. két terem a fa-munka számára, egy a női kézimunkának, egy konyha a főző-munka számára s három kis kert. Van összesen az iskolában 16 munkahelyiség.

Az igazgatónő, *Degand* kisasszony, kérdésemre a berendezésre a következő fölvilágosítást adta: «Nem az a lényeges, hogy nincsenek osztálytermeink, hanem, hogy munkatermeink vannak. Osztálytermek, ahova az osztályok, mikor rendes

elfoglaltságuk nincs, elvonulhatnának, nálunk sem volnának fölszílegesek.» Az osztályterem tehát ezen rendszerből sincsenek kizárva, de mellékes szerepet töltenek be.

Az egyes termek fölszerelése is eltér a mi osztálytermeink berendezésétől. A termek nem a tanulás, hanem a munka számára vannak fölszerelve. Iskolapadjaik egyáltalán nincsenek. Ezek helyett a termekben 1—3 hosszú asztalt találtam. Az asztallapok kecskelábon állanak, mint a mi kocsmainkban. Az asztallapok felfordíthatók, egyik oldaluk feketére van festve az írás számára, a másik barnára a munka számára. Az asztalok mellett egyszerű, mozgatható lócák vagy székek vannak. Az asztalokat össze lehet tolni,

1. ábra. Természettudományi munkaterem. Állatok megfigyelése. (Remeteiskola.)

amikor a tanulók egy nagy csoportot alkotnak, pl. elméleti oktatáskor, vagy széttolni, amikor csoportokat alkotnak, pl. a munkáltatáskor.

A természettudományi munkatermekben a következő fölszerelést találtam:

Egy nagy szekrényt a tanulók munkásöltönyei számára.

Egy másik szekrényt a tanulók füzetei számára.

Egy nagy szekrényt a tanulók készítményei, többnyire különböző gépek számára.

A falon nagy számmal különböző képes könyvekből kimetszett szemléltető ábrákat.

Fali naptárt napi följegyzések számára.

Köröskörül két sor polcot ásványok számára.

Az asztalokon nagy számmal virágcserepeket frissen hajtott növényekkel.

Kicsiny kerti ásókat nagy számmal egy sarokba állítva, a másik sarokban sok hálót az akvárium állatok kifogására.

Botanikus szelencéket egyládában fölhalmozva.

Egy másik teremben szintén két sor polcot, de azokon csupa kis akváriumok voltak, vízi állatok s növények számára.

A harmadik természettudományi teremben polcokon és vitrinákban technológiai gyűjteményeket s ábrákat nagy számmal.

Nagy szekrényekben kémiai üvegeket, közönséges üvegpalackokat és poharakat, készítményeket a tanulók számára.

Rengeteg gyufaskatulyát színes krétákkal.

A módszer. Amennyire megállapíthattam a kezeim között levő adatokból, az Ecole de l'Ermitage-ban előfordul mind az elméleti, mind a gyakorlati tanítás; vagyis vannak itt elméleti tanítások, lehetőleg a gyermekek kézi foglalkoztatásával, tehát cselekvő szemlélettel összekötve, vagy anélkül is. Azután vannak munkáltató órák, amikor a tanulók azt, amit az elméleti órán tanultak, önállóan földolgozzák. Ilyen önálló föladatokat nemcsak az iskolában, hanem otthon is végeznek a tanulók. Azt hiszem, különösen a feladatokban van a lényeges különbség a régi és a munkaiskola között. A tanulók nem megtanulásra, hanem *földolgozásra* kapnak feladatokat. Ezek a földolgozások lényeges, sőt fontosabb szerepet játszanak az elméleti oktatásoknál. A tanulók mindenik tantárgyból készítenek füzeteket, amelyekben leírások, tanuló-rajzok, kivágott képek s az adatoknak sokféle nemei vannak. A tanító mindenik feladatot megvizsgálja s közli írásban és szóban a tanulóval megjegyzéseit. Közlöm néhány füzet tartalmát, mert ezek jól megvilágítják az iskolában folyó munkát.

Természetrajz. A természetrajzból készült füzetek címe: *Megfigyelések*, amivel jelezni óhajtják, hogy a tanulók e füzetekbe többnyire saját megfigyeléseiket, némelykor azonban összefoglalásaikat írják és rajzolják le. Előforduló föl-
adatok:

Az akváriumomban levő állatok. A tanuló lerajzolja s megnevezi állatait, pl. béka, hal, mocsári csiga, szitakötő stb.

Az akváriumomban levő állatok átalakulása: béka, szitakötő.

Mit mutat egy vízcsepp akváriumomban? A tanuló a vízcseppet mikroszkoppal megvizsgálja s lerajzolja s leírja, amit talált. Például: egy kis alga emésztése.

Egy kis döglött macskát felboncoltunk. A tanuló lerajzolta a macska belsejét.

Milyen a tojás belseje?

Három napos kis patkány sulya hogyan gyarapszik két hétig? A tanulók naponként babszemekkel mérték a kis patkányokat. A tanulók grafikonos kimutatást készítenek méréseik eredményeiről, sőt a fejlődés menetét görbével feltüntetik. A kimutatásba oda jegyzik megfigyeléseiket is, például: A szemük még csukva van és kevés szőrük van. Kezdek kinyitni a szemeiket. A szemük már kinyílt és sok szőrük nőtt. Kezdenek játszani stb.

Számtani feladatok a kis patkányokról: Három kis patkányom van. Az egyiknek sulya 52 babszem, a másiké 47, a harmadiké 46. Összesen mennyi sulyuk van? Mind a hármat le kell rajzolni nagyság szerint. Az egyesek napi növekedését kiszámítani. A napi növés átlagát grafikonnal kifejezni.

Le kell rajzolni és írni öt növényt, amely most virít.

Mire való az agyag?

A tányér története.

Megvizsgáltuk a köveket.

A mi talajunk rétegei: homokos, agyagos meszes föld.

A mészkő.

Megjegyzendő, hogy a tanulók nemcsak leírják, lerajzolják a feladataikat, hanem szemléltető képeket is szereznek azokhoz s füzetükbe beragasztják.

A rizskultúra. A gyermek 12 képes levelező-lapból összeállította a rizsművelés mozzanatait a víz alatti szántástól a ruhakeményítésig. A rizsnövényt lerajzolta.

Alkohol. A gyermekek újságokból cikkeket, könyvekből elbeszéléseket, képeket vágtak ki s ragasztottak be füzeteikbe az alkohol káros hatásáról. A képeket saját illusztrációikkal egészítették ki.

Történelmi füzet. A történelmi füzetek is úgy készülnek

körülbelül, mint a természetrajziak. 1. A gyermekek tanulnak az iskolában valamely történeti eseményről s feladatot kapnak. 2. A gyermekek odahaza a feladott eseményt tovább tanulmányozzák. Képes könyvekből, ujságokból képeket gyűjtenek s azokat a megfelelő nyomtatott szöveggel együtt a füzetbe ragasztják. A gyermekek maguk is megrajzolnak s leírnak egyes történeti eseményeket. 3. A tanító revideálja a füzeteket s megteszi megjegyzéseit. Példák:

A normannok Belgiumban. 1. Az ország, ahonnan a normannok eredtek (Norvégia). Saját rajz. 2. Normann harcos. Kivágott kép szöveggel. 3. A normannok harcai. Egy kivágott kép és két gyermekrajz. 4. Rollon, a normann hadvezér. Gyermekrajz. 5. Long-col királyát elfogják a normannok. Kivágott kép szöveggel. 6. A normannok fölgyujtják a monostorokat és összezuzzák a templomi kincseket. Kivágott kép szöveggel. 7. Középeurópa a normannok idejében.

Vannak még a füzetben: a gyermekek által összeállított leszármazási táblák; chronológiai táblák; versek valamely fontos eseményről; a kodekszekből régi képek, szövegek, okmányok. Vannak továbbá ilyen speciális feladatok:

A belga városok élete és épületei a régi korból. Román és gótikus stílus Belgiumban. Az olasz reneszánsz épületei Belgiumban. Az olasz reneszánsz festményei Belgiumban: Bellini, Raphael, Giorgione, Veronese, mindenikhez képek és életleírás. Krisztus élete.

Földrajzi füzetek. E füzetek a többiekhez hasonló módon készülnek. Ilyen feladatok fordulnak elő:

A gunyhó. 1. Eszkimó; 2. indián; 3. utóindiai; 4. madagaszkari; 5. ujguineai; 6. batáviai stb. gunyhók. Mindenikhez szól *a)* az ország rajza, *b)* a gunyhó kivágott rajza, *c)* leírása.

A szállító eszközök. Összeállítva: egyiptomi eszközök, az indiai tevé-omnibusz, kínai vitorlás talyiga, a bagdadi emberszállító tömlők, a szállítás jármokkal Afrikában stb.

A vitorlás hajók. A gyermek 18-féle vitorlás hajóról állított össze képeket könyvekből, ujságokból, levelező-lapokból, saját rajzaiból. Mindeniknek leírja a hasznát és szerkezetét. Végül adja egy teljes vitorlás felszerelésének sematikus rajzát az összes vitorlák megnevezésével.

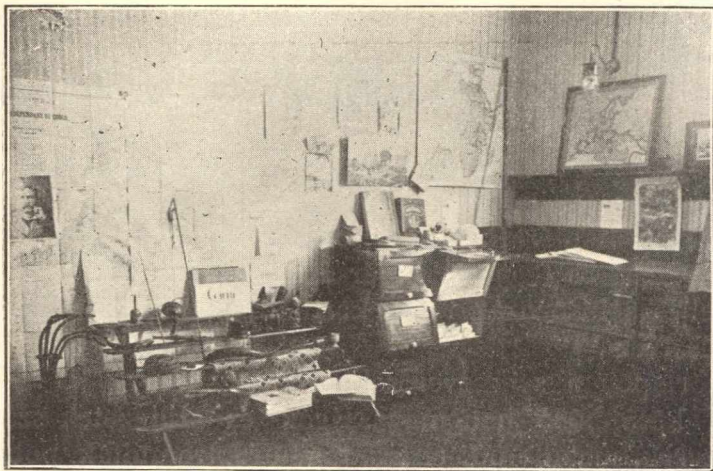
Itt jegyzem meg, hogy a geográfiai teremben kis asztalok

vannak egy-egy gyermekcsoport számára. Ezen asztalokon a gyermekek tésztából a tanító útmutatása szerint, vele együtt elkészítik a tanított vidék rajzát.

Irodalmi füzetek. A kisebb korúak irodalmi tanítása abból áll, hogy a tanító a gyermeknek az olvasókönyvből vagy más irodalmi gyűjteményekből fölolvass vagy elmond egy darabot. A gyermekek hallgatják s azután az irodalmi füzetjükben lerajzolják s leírják az olvasmányt.

A felnőttebb tanulók már önálló feladatokat kapnak az irodalomnak egyik vagy másik tárgyalt részéből. Ilyen feladatok:

2. ábra. Földrajzi munkaterem. (Remeteiskola.)

Versek a gyerekekről. Egyik gyermek leirta füzetjébe a következő verseket: Veullot, La mère du jeune soldat (A fiatal katona anyja); Manuel, La mère et l'enfant (Az anya és gyermeke); Ratisbonne, Le coeur d'une mère (Az anya szive); Prudhonne, L'amour maternelle (Az anyai szeretet) stb.-t, összesen 12 darabot.

Az évszakok. Versgyűjtemények az évszakokról. Szobor- és képgyűjtemények ugyanezekről.

Versek, képek és szobrok Krisztusról. Szűz Máriáról. A munkáról.

Mértékek gyakorlása. Már említettem, hogy az Ecole de l'Ermitage-ban külön termet rendeztek be a mértékek gya-

korlására. A *salle des mesures*, a mértékek terme szellemes oktatási intézmény, amely teljesen nélkülözi a sablont, miként ezen iskola egész tanítási rendje.

Ebben a teremben ugyanis össze vannak gyűjtve:

a különböző hossz mértékek, mérő-pálcikák, mérő-szalagok; arasz, láb papírból kivágva;

a különböző hossz mértékek függőlegesen előállítva, egy polcra különböző hosszúságú fonalakon súlyok függenek; ugyanazon formájú üvegek különböző ürtartalommal; különböző alakú üvegek ugyanazon ürtartalommal; ugyanez iskátulyákból;

ugyanilyen rendszer szerint összeállítva különböző súlyú tárgyak; tizedes mérleg;

különböző mértani idomok és testek;

különböző nagyságú szögek rajzai egymás mellett; párhuzamosak;

különböző rendszerű hőmérők; higany-, borszesz-, víz-, léghőmérők;

forrási hőmérsékek grafikonjai;

olvadási és fagyási hőmérsékek grafikonjai;

teljes szinsorozat, fehér kartonra papircsíkok sorozata fölragasztva;

körlapok a színkeverésekhez;

a különböző hangmagasságok és színezetek számára hangszerek, metallofon, citera, tambura, trombiták, poharak; óra másodperc-, perc- s óramutatóval;

naptár.

Amint látjuk, a mértékek gyakorlása ebben az iskolában nem marad meg a rendes sablonok mellett, hanem az érzéki felfogások összes területeit felöleli. Amennyire a rendelkezésemre álló adatokból meg birtam állapítani, a tanítók e mértékek ismertetése és felhasználása közben a következőleg járnak el.

1. A tanító megismerteti a gyermekekkel a mértékeket.

2. A gyermekek a különböző mértékeket maguk is létrehozzák.

3. A gyermekek különböző tárgyakat vesznek elő, amelyeken a mértékeket gyakorolják, mérnek, összehasonlítanak, pl. meghatározzák edények ürtartalmát, folyadékok hőmérsékét.

4. A tanító a különböző tantárgyak tanítása közben

folyton alkalmazza a gyermekek mértékismereteit s összehasonlításokat végeztet, pl. ennek a mézskőnek a színe olyan, mint a mi gyűjteményünkben ez és ez a sárga szín; a cinegének a hangja olyan, mint a mi hangszergyűjteményünkben a citera hangja stb.

A tanítók az összes tantárgyak keretében fölhasználják a tanulók mértékismereteit, de mégis a mértékek termének a leggyakoribb s legközönségesebb alkalmazása a beszéd- és értelemgyakorlatok keretében van.

Amint látjuk, az Ecole de l'Ermitage-i mértékek gyakorlásának ugyanazon alap gondolata van, mint a Montessori-féle

3. ábra. Lecke a kertben. (Remeteiskola.)

érzékszervi gyakorlásoknak. Csakhogy míg Montessori az érzékszervi gyakorlatokat a kisdédóvokban alkalmazza, addig az Ecole de l'Ermitage azokat a fejlettebb tanulóknál az öntudatos tapasztalatszerzés és gyakorlati alkalmazás szolgálatába állítja.

Az akarat képzése. Tulajdonképpen minden munkaiskolának, így a Decroly-féle Ecole de l'Ermitage-nak is az egész berendezése az akaratképzést szolgálja és pedig a Herbart-féle felfogással ellentétesen az akaratot nem elméletileg, hanem gyakorlatilag műveli, az aktivitást, a cselekvésre indító erőket közvetlenül fejleszti. Ezt eléri leginkább azzal,

hogy az iskola nem elégszik meg a reprodukcióval, hanem lehetőleg minden alkalommal *produktivitásra* törekszik.

Teszi ezt a füzetek szerkesztésekor, amikor a gyermekekkel minden esetben valamely gondolatot igyekszik kidolgoztatni. A gyermek az ilyen problémák megoldásakor a maga erejéből cselekszik és hoz létre többé-kevésbé értékes művet.

Az iskola egyéb berendezéseivel is fejleszti a produktivitást. A természetrajz tanulásakor minden gyermek kap akváriumot, amelyet maga gondoz, azt működésben tartja, sőt gyarapítja, újabb növényekkel és állatokkal látja el vagy az ő kezei között megy az tönkre. Hasonlóképpen köteles a gyermek cserépnövényeket termesztetni, a kertben bizonyos növényeket gondozni, kis ásvány-, kőzet- s kőületgyűjteményeket szerezni s tudományosan rendszerezni. Mindezen cselekvéseknek lehet több vagy kevesebb eredménye, sőt azok egész hibásak is lehetnek. Minthogy a gyermek ezen esetekben a maga belátása szerint cselekszik, azért erősödik benne az erkölcsiségnek egyik alapvető tényezője, a *személyes felelősség érzése*.

Szokás ez iskolában, hogy a munkához szükséges eszközöket és anyagokat mindig a gyermeknek azzal megbízott csoportja szedi elő és rakja el. Ez nem csekély feladat, mert ezen iskolai oktatásban, mint láttuk, az anyagok feldolgozása, az eszközökkel való bánás naponként lényeges szerepet játszik. Ez az eljárás a gyermektől jelentékeny gondosságot s rendszereteket kíván s végső eredménye a *kötelességtudás*, amiről személyesen meggyőződtem. Az iskolát az évi tanítás befejezése után való nap látogattam meg s egyik teremben nagy számmal láttam felhalmozva az asztalokon a kőveket s a vizsgálásukra szolgáló eszközöket. Csakhamar megjelent azonban négy gyermek, akik fölvtették munkakötényeiket s hozzáfogtak az anyag elrakásához. Csupán e célból jöttek be az iskolába.

Ebben az iskolában egy darabig iskolai bíróság is működött. Érdeemes tudomásul venni ennek a bíróságnak történetét. Egyik tíz éves gyermeket játék közben jelentékeny sérelem érte. A gyermek tanítónőjéhez fordult a sérelem megszüntetése végett. Társai igen megbotránkoztak ezen és elhatározták, hogy ügyeik elintézésére bíróságot szerveznek.

Érdekes, hogy az iskola testülete igen élénk figyelemmel kísérte az ügy fejlődését, de abba csak akkor avatkozott bele, amikor a gyermekek izgatott vitái s civódásai eredménytelenek maradtak. Decroly, az iskola vezetője, megmagyarázta a gyermekeknek az iskolai bíróság üdvös voltát s azok az önelnöklete alatt megválasztották a bíróságot. A gyermekek maguk készítették el a törvényeket s a bíróság a saját maguk közül választott elnök vezetése alatt a testület beavatkozása nélkül működött.

S mi lett az eredmény? Az, hogy az iskolai bíróság csak egy hónapig (márciusban) működött s pedig, mint az

4. ábra. A legfelsőbb évfolyam (8. oszt.) növendékei tanítónőjükkel (Degand k. a.) egyvárszerű építményben, amelyet a gyermekek maguk róttak össze deszkákból a kertben. (Remete-iskola.)

igazgatónő megjegyzi, kifogástalan igazsággal. Legtöbb ítéletét lárma és civódás között hozta meg s mikor kitavaszkodott az idő, óráközi szüneteiket kerti munkára s a szabadban való játéokra fordították s az iskolai bíróságot megölte a teljes közöny.¹⁾

¹⁾ Ezeket az adatokat De Gand kisasszony kis füzetéből, L'Institution d'un tribunal par des enfants (egy gyermek-bíróság intézménye) és a gyermekek által kiadott nyomtatott újságból, Echo de l'Ecole, merítettem.

Élénken bizonyítja az Ecole de l'Ermitage esete, hogy a gyermeki bíróságokat nem lehet egészen köztársasági alapon szervezni.

A gyermekek megfigyelése. Az Ecole de l'Ermitage-ban a tanítók gondosan megfigyelik a gyermekeket s naponként följegyzik megfigyeléseiket. Két havonként pedig minden gyermekről összeállítják a megfigyeléseiket, bevezetik erre a célra szolgáló füzetbe s közlik azokat a szülőkkel is. A szülők levélbelileg kötelesek elismerni a megfigyelések kézhez kapását. A megfigyelések közlése kapcsán rendszeren élénk szóbeli érintkezés is fejlődik ki a szülők s a tanítók között.

Hogy minden olvasóm maga alkothasson véleményt, közlöm az egyik gyermekről irt följegyzéseket. A gyermek 7 éves, a 2-ik osztályba jár.

Egészségi állapota. Luciennek még van egy kis hurutja.

Séta. Lucien érdeklődik a körülötte levő dolgok iránt. Illedelmes az utcán.

Beszéd- és értelemgyakorlatok. Érdeklődik s jó megfigyelései vannak.

Számolás. Gyorsan számol, a babszemeket gyorsan tudja csoportosítani, szereti az apró problémákat.

Előadása. A látott dolgokra jól emlékszik.

Kézimunka. A kézimunkát igen szereti, a rajzot kevésbé. Legjobban szereti a mintázást. Gazdag képzelete van.

Torna. Jó testtartása s kitűnő ritmusérzéke van.

Erkölcsei állapot. Élénk és kolerikus természetű. Szerencsétlen, ha büntetik. Denis-sel sokat barátkozik. Tanítónőivel igen kedves.

Ugyanezen gyermekről két hó múlva a következőt jelenti a tanítónő:

Lucien az utóbbi időben rossz természetű. Társaira kiabál, ideges s azt hiszi, amit más csinál, az rossz, a szemrehányásra igen érzékeny. Társait szereti nagy históriákkal mulattatni. Velünk (tanítónőkkel) szemben kedves és illedelmes.

Utolsó jelentés Lucien-ről:

Lucien kedves, bohókás gyerek, igen szellemes, de társainak szeret parancsolgatni. Irántam folyton igen kedves,

Összefoglalás.¹⁾ A Decroly-féle munkaiskola a németek közgazdasági irányú munkaiskolájával szemben a *pszichológiai irány* képviselője. Oly képzést akar megvalósítani, amely a gyermeki fejlődés természetének leginkább felel meg a 7–15 éves korban. Ezen, ú. n. második gyermekkorban jellemzően ható lelki erőkre támaszkodik a nevelésben és tanításban, ezeket fogadja el alapul, egyszersmind ezek fejlesztését tűzi ki célul. A második gyermekkor jellemző erői az *aktivitás*, a *realizmus* s az *egyéniségnek* határozott formában való első kibontakozása.

5. ábra. Kiránduláson. (Uj iskola)

A brüsszeli munkaiskolákban a nevelői eszmék között uralkodó az *akarat nevelése*. Ez azon cél, amelynek alárendelik a többi pedagógiai eszmét, még a munkaiskola eszméjét is. Náluk a kézimunka csak egyik tényezője, igaz, hogy fontos tényezője a nevelésnek. Ők a kiképzést sokoldalúvá teszik s abba lelket öntenek a német vagy holland munka-

¹⁾ Összefoglalásomban szemem előtt tartottam a Brüsszel közvetlen közelében lévő (Villa des Fauvettes, 7 rue Vergote) iskolát az ú. n. *«École nouvelle»-t* (uj iskolát) is, amelynek szervezete ugyanazon alapelveken nyugszik, mint az Ecole de l'Ermitage-i. Ez iskolát, amelyet *Abbe*loos kisasszony vezet, nem látogathattam meg, csak a nyomtatványai vannak kezeim között az igazgatónő szivességéből.

iskolákkal szemben, amelyek könnyen esnek a száraz formaság hibájába.

Ezen pszichológiai és akaratnevelési törekvésekből magyarázható meg, hogy a brüsszeli Ecole de l'Ermitage a *gyermek szabad foglalkoztatását* fogadta el alapelvül. Tehát egyáltalán nem elégszik meg azzal az eredménnyel, hogy a gyermekben a technikai ügyességet fejlessze, hogy a szóval való reprodukciót a kézzel való reprodukcióval helyettesítse, hanem célul tűzi ki az *önálló cselekvésre való képesítést és indítást*. Ez iskola szerint a technikai ügyesség csak eszköz, magasabb erkölcsi célok elérésére. A tudást és intelligenciát egyenlően értékeli a technikai készséggel. Szerinte a tudás, intelligencia és a technikai ügyesség egyenlő értékű pszichológiai tényezők, amelyek bármelyike nélkül öntudatos cselekvés nem fejlődhet ki.

Ebből a felfogásból származik az iskolának az a törekvése, hogy a tanulókra *önálló* feladatokat ró, hogy tőlük önálló problémák megoldását kívánja. Az új ismereteknek, a tudásnak és ügyességeknek elsajátítását is az önképzésre alapítja. Szerintök mellékes körülmény, ha a tanulók az ő cselekedeteikben, feladataik önálló megoldásában hibáznak, a fő az, hogy bennök a személyes felelősség érzése, a kezdeményező erő, a kitartó akarat fölébredjen s meggyökeresedjék.

Hogy ezt a célt elérhessék ez iskola hivei, szükségesnek tartják ugyan, hogy a tanulók különféle készségekkel, tudásrendszerekkel ruháztassanak fel, de arra is törekszenek, hogy e készségeket, képzetrendszereket *produktív* cselekvéssé változtassák át. Arra akarják képesíteni a tanulót, hogy tudását és készségeit az öntudatos akarat szolgálatába tudja állítani, mert eszközök birtoka nélkül nincs akarat, de céltudatos akarat nélkül a tudás és készség értéktelen tulajdon.

Nem érdektelen s a pedagógiai tapasztalatszerzés szempontjából egyáltalán nem haszonnélküli dolog vizsgálni azt a módot, amely szerint az Ecole de l'Ermitage-ban az *egyéni nevelés eszméje* megvalósul.

Az egyéni nevelésnek két fő rendszere képzelhető el oly intézetekben, ahol a tanulók tömegesen vezetettek, tehát a nyilvános iskolákban. Az egyik abban áll, hogy a tanító megfigyeli a gyermek egyéniségét s mikor már tisztában van a gyermek egyéni erőivel és sajátjaival, akkor az egyese-

ket az egyéni sajátságok szerint foglalkoztatja. Ez a nevelési rendszer egyéni ugyan, de megkötött, mert a gyermek csak abban az irányban foglalkozik, amelyben tanítója kijelöli.

A másik egyéni nevelési rendszer pedig az, hogy a gyermekeket sok irányban foglalkoztatjuk, de őket oly feladatokkal látjuk el, amelyeket a gyermek a maga egyénisége szerint különféleképp oldhat meg. Az egyik talán csak reprodukál a megoldáskor, a másik a megoldásba új gondolatokat visz bele, sőt az anyagot teljesen átalakítja, az egyik rendszert, a másik szubjektivitást, a harmadik élénk mozgalmasságot láttat, az egyik elmélkedik, a másik gyakorlati szempontok szerint dolgozik stb. Ez a rendszer tehát az egyén fejlődésének útját szabadon hagyja, azt önállóságától nem fosztja meg. Abból a felfogásból indul ki, hogy az egyén neveli önmagát.

Az Ecole de l'Ermitage-ban ez utóbbi t. i. a szabad egyéni nevelés rendszere dívik, ami kitűnik az egyes gyermek-egyének megfigyelésének módjából, a feladatoknak természetéből, amelyek csak a tételt jelölik meg, de a megoldás módját, a nehézségek legyőzését teljesen a gyermekre bizzák s látszott az iskolai bíráskodásnak köztársasági alapon való szervezéséből.

Kétségtelen, az Ecole de l'Ermitage nevelői az ő kiváló tanuló anyagukon a maguk szabad nevelési rendszerükkel kitűnő eredményt érnek el, de azt hiszem, ez a rendszer nem vezet mindenütt, minden körülmények között sikerre s minél gyengébb a tanulóanyag, annál kevésbé, mert annál több gyermekegyén esik áldozatul e rendszernek. Azt hiszem tehát, hogy a szabad egyéni nevelési rendszer sikeres alkalmazását meg kell előznie a tanulók egyéni értelmi fejlettség szerinti osztályozásának.

A Rue de l'Ermitage-i munkaiskola számos tanuságai közül még egyről kell megemlékeznünk, arról, amely az iskola berendezésére vonatkozik. Láttuk, hogy ez az iskola ebben a tekintetben is új rendszert fogadott el, olyant, amely a munkaiskola természetének leginkább felel meg. Az osztálytermek helyett a munkatermek rendszerét valósította meg. Ezzel azonban nem elégedett meg, hanem még gyökeresebbé tette a reformot azzal, hogy elvetette a sablonos iskolapadokat, amelyeket a higiénia értelmében oly sokat módosítottunk

és sohasem voltak jók és helyettük fölszerelte a teremt egyszerű munkaasztalokkal s munkapadokkal. Azt hiszem, ezek oly természetes reformok, amelyek felé a népiskoláink felső osztályainak s a középfokú iskolák alsó tagozatának törekedniök kell aszerint, amint munkaiskolákká alakulnak át.

Az Ecole de l'Ermitage a munkaiskola kérdésének még egy nevezetes pontját világítja meg, a *tanító munkáját*, amely teljesen átalakulóban van. Az Ecole de l'Ermitage-ban láthatjuk azt a jelenséget, hogy a tanító, amint az iskolába érkezik, a gyermekekkel együtt fölveszi a munkásöltönyét s gyaluval, kalapáccsal, ásóval kezében végzi oktatói hivatását. A tanító többé nem csupán elméleti tudós és litterátus ember, hanem munkás és művész is. A munkaiskola tanítójában tehát új tulajdonságokat kívánunk, sőt fejezzük ki magunkat nyomatékosabban, új társadalmi ideálokat keresünk. Ez az új tanítói ideál természetesen új követelményeket támaszt mindazon intézményekkel szemben, amelyek az elemi iskolák számára s a középfokú iskolák alsó tagozata számára tanítók kiképzésével foglalkoznak. Az újítások az elemi fokú tanítóképzés, sőt még a mi polgári iskolai tanítóképzésünk terén is nagyobb nehézségek nélkül vihetők keresztül, de a középiskolai tanárképzés terén az egyetemi képzés teljes lerombolásával s újjá építésével, mondjuk ketté osztásával valósíthatók meg.

Nem térek ki az Ecole de l'Ermitage egyes gyengéinek, hibáinak kritikájára, amelyek az iskola lényegéhez képest nem nagy jelentőségűek, csak hangoztatom, hogy hibái is vannak. Habár tehát az Ecole de l'Ermitage nem tökéletes iskola, mégis meglehetősen éles és határozott megvilágításban mutatja nekünk a jövő iskoláját. Hogy ebből az ideálból az egyes iskolák mit valósíthatnak meg, az függ az iskola körülményeitől, tanuló anyagától s tanítóitól, de arról is meg vagyok győződve, hogy azon cél felé, amelyet az Ecole de l'Ermitage is mutat, egyenkint és egyetemesen törekednünk kell. Ma már, egy haladni akaró tanító s tanár sem vonhatja ki magát a munkaiskola eszméjének hatása alól.

Jog és védelem

A serdülő-kor.

Írta: Tuszka Ödön dr. iskolaorvos Budapesten.

Két fejezet szerzőnek hasonló című tanulmányából, amelyet vázlatosan előadott a január 10-iki budapesti nyilvános gyermektanulmányi értekezleten.

I.

A serdülők kriminalitása.

A serdült korról írt nagyobb tanulmányom fejezeteiben részletesen foglalkozom azon jelenséggel, hogy a serdülő ifjúság lelki állapota feszült, mint egy töltött leydeni palackban a villamosság, melynek kisütése könnyen és gyorsan történhetik. Ez az oka, hogy a pubertas *kriminális kivillanásai* nem tartoznak a ritkaságok közé, de büntetőjogi, vagy polgárjogi felelősség szempontjából egészen más megítélés alá esnek, mint a teljes korúak, vagy nagykorúak vétségei.

Jól felismerte ezt a modern törvényhozás, midőn némelyik nyugoti államban (Északamerikai Egy. Államok, Belgium) pár évvel előbb, nálunk pedig a múlt évben teremtette meg a fiatakorúak bíróságáról szóló törvénycikket. A mi idevágó törvényünk az 1913. év VII-ik törvénycikke, mely ugyanezen év március hó 3-án nyert szentesítést és melyet az országos törvénytárban 1913. április hó 12-én, 1914. év január 1-től kezdődő érvényességgel hirdettek ki. Ez a humánus és bölcs törvénycikk *Balogh Jenő* jelenlegi igazságügyminiszter és *Rickl* államtitkár alkotása és eredménye annak a sok évi tapasztalatnak, melyet a fiatakorú büntettek sok évi megfigyelése alatt szerzettek. Ez a nagyszabású törvénycikk nemcsak egyesíti magában a nyugati államokban ezen téren tett tapasztalatokat, hanem valóságos élet, melegség, jóság és szigor árad ki belőle, mert akik alkották, régi tanulmányozói a gyermeki életnek és a serdülők bűnözéseinek.

A bíró ezen törvénycikk keretei között egy jóságos apa szigorúságával ítél. A vádlottakat a bűncselekmény termé-

szete és a vádlott egyénisége szerint különös tekintettel annak fiatal korára egyszerű, vagy szigorú feddészel, esetleg egy napi szobafogsággal, a táplálék megszorításával, vagy elvonásával büntetheti, vagy egészen felmentheti a vád alól, sőt megdicsérheti bizonyos esetekben és buzdító beszéddel serkentheti a helyes életút követésére.

Ezenkívül utasítja pótnyelvelésre, javító-, kényszer-, vagy szigorított nevelésre és elítélheti ugyan szabadságvesztésre is, de az ítéletet méltányos esetekben nem hajtja végre, hanem felfüggeszti (feltételes elítélés) és csak visszaesés alkalmával írja rovására.

Maguk a tárgyalások nem nyilvánosak, tulajdonképpen a vádlott mellé pártfogó tisztviselőt állít, sürgős esetekben védő- és óvóintézkedéseket tehet a kiskorúak érdekében stb. Az idetartozó vádlottak életük 12. évétől a betelt 18-ig mindnyájan a serdülő-korban vannak és ezért tanácsos, hogy a bíró ismerje az idevonatkozó orvosi és lélektani adatokat.

A vádlott minden egyes kihallgatásánál az elmondottakon kívül figyelembe kell vennie, *hogy a serdülő soha helyesen nem néz, nem lát és nem emlékezik*, majdnem kivétel nélkül *hazudozásra* hajló a romantika kedvéért, vagy álszemérem okából. A jövő perspektíváit nem látja, nem kutatja és ezért nem is alakul ki jövő életpályájának képe, legfeljebb érzelmi alapon, midőn elképzeli egy pillanatra, hogy látja a nagyon sötét, vagy nagyon rózsás jövőt. Jelleme még nem képződött, mert morális alapja nincs és a hitéleti tanításokat vagy szarkasztikus bírálatokkal fogadja, vagy pedig csak azért teljesíti annak intelmeit, mert ezért jutalmat vár, vagy ellenkező esetben a büntetéstől fél. Mindenesetre az ily primitív hitéleti felfogás mellett is kisebb-nagyobb ravaszkodással iparkodik az erkölcsi szabályokat *megkerülni* és ha ez sikerül, magát sokkal okosabbnak tartja környezeténél.

Tekintetbe kell venni a fiataikorúak bírójának, hogy a serdülő egyén cselekvésében a *terheltség* és a *milió* nagy hatásának eredőjét látja és tudnia kell, hogy teljesen tiszta lelkűeket is nem egyszer a legszörnyűbb bűnökbe kever a serdülők nagy *utánzó hajlama* és *szuggesztibilitása*. Azonban éppen ez okból nem szabad reásütni a *bűnözők bélyegét*, mert helyes vezetés mellett, egy kis melegséggel, az érzés-

világukra való hatással a jó utra terelhetőek. *Romantikus* hajlamaikra jellemző egy kis történet, melyet *Mikszáth Kálmán* írt le gyermekkoráról.

Ebben elmondja, hogy vagy 10 óra hosszat éhen-szomjan, tágra nyílt szemekkel nézte végig egy gyilkos bűnpörének végtárgyalását. Nagyszabású bírókat, védőügyvédet, közvádlót hallott beszélni és midőn megkérdezték, hogy ezekután melyik szeretne hát lenni, minden habozás nélkül azt felelte, hogy «a zsvány».

Lindsay amerikai gyermekbíró egyszer egy 30 tagú, csupa serdülő gyermekből álló betörő és rablóbanda fölött ítélkezett, mely banda bányatelepek közbiztonságát veszélyeztette. Nagy jó lelkével és éles szemével azonban egytől-egyig jóra való fiúknak ismerte fel őket, kiknek cselekvéseiben nem mindennapi energia nyilvánult meg. Megmagyarázta tehát nekik, hogy mennyivel szebb és érdekesebb, rájuk hasznosabb, ha inkább bányák rendőreivé csapnának fel. A banda nagy örömmel fogadta ezt az ítéletet és példás szigorúságú rendőrökké váltak.

A serdülő-kor kriminalitására nagy befolyással vannak a fentebb leírt szövődmények és tekintettel éppen az agyfejlődésnek ezen korszakban való hiányos, rendetlen voltára, azt hisszük, hogy a bíráskodásnál sokkal többször jut szerepe a törvényszéki orvosnak vagy az ellenőrző orvosi szakértőnek, mint a felnőttek bűnügyeiben.

Az az érzésem, hogy a fiatalok bűnügyi tárgyalásainál egy ezen életszakot is ismerő tapasztalt orvosnak *állandóan* jelen kellene lennie, hogy nagy és durva hibába ne essünk az ítéletek alkalmával. A korlátolt beszámíthatóság pl. itt sokkal bonyolultabb, mint a felnőtteknél.

A büntetőjogi kiskorúság alsó határát a mondottak alapján legalább a 14. évig (betelt 13. év), a fiatalok büntetőjogi felelősségének felső határát pedig a 21-ik évig terjeszteném ki.

A német büntető törvény még beveszi a 13—18 éves bűnözőknél a *belátás* (discernement) fogalmát és úgy intézkedik, hogy olyan bűnözők, kik a belátásra nem képesek, fölmentendők, míg akik a jelzett korban e belátási képességgel bírnak, enyhébben bűnhődnek, mint a betelt 18. év után.

Ezen fogalomnak bevitele azonban sok zavart okozott

és nem szolgált az ifjúkori bűnözők számának megkisebbitésére. Így Németországban 100.000 fiatalkori bűnözőre esett:

1882—86. évben	514	elítélt,
1887—91. «	618	«
1892—96. «	787	«

A visszaesők száma pedig 5590-ről 8950-re emelkedett. (Schmitz Lajos.)

Szerintünk ezen a kórosság határán mozgó lelki állapotnál csak úgy tudnánk tisztán látni, ha élesen körülírnánk a *moral insanity*-nak nevezett téboly kórképét és mindenkor elmeorvosra biznánk annak megállapítását, hogy átlépte-e a vádlott a határt az ép és a kóros között?

Könyvismertetés.

Bevezetés a gyermektanulmányba. Irta: *Molnár Oszkár*, a kolozsvári áll. tanítóképző pedagógia tanára. Ára 1 K 20 f.

A gyermektanulmányozás magyarországi irodalmából mindezideig hiányzott olyan munka, mely a gyermektanulmányozás széles területeit, munkakörét, célját és eszközeit nagy vonásokban összefoglalja. Ugyan *Nagy Lászlónak* 1907-ban megjelent kis munkája, «A gyermektanulmányozás mai állapota» e célt szolgálja, de míg azóta a gyermektanulmány rohamosan fejlődött, másrészt multjának rövidege miatt nem terjeszkedhetett ki a pedagógia minden kérdésére.

Molnár Oszkár gyermektanulmányi irodalmunknak ezt a hiányát óhajtotta pótolni könyvével. Nehéz munkára vállalkozott, mert hiszen ma már a pedológiának a különböző országokban oly nagy irodalma van, olyan sokféle iránya, kutatásainak oly nagy a területe, hogy alapos tájékoztatást nagy készütséggel, minden ország szakirodalmának alapos ismeretével lehet csak adni.

E tekintetben az író igen derék munkát végzett, mert tájékozást szerzett az egész világ gyermektanulmányi irodal-

mában, azonban még sem tudott szabadulni attól a hatástól, melyet különösen a francia gyermektanulmányi irodalom gyakorolt reá és amelyet úgy látszik, legalaposabban ismer. Hogy főképp francia hatás alatt írta munkáját, azt előszavában maga is beismeri, de különösen kitünteti ezt repertóriumában. Bár a német irodalom hiányát érezzük is a munkában, mégis nagy értékű és nagy jelentőségű e kitünő összefoglaló munka gyermektanulmányi irodalmunkban.

Molnár a pedológiát történeti fejlődésében mutatja be s ezen irány megválasztása igen szerencsésnek mondható, mert csak a történeti fejlődésben tudja igazán hűen bemutatni azt a fokozatos érdeklődést, a fejlődést, s azt a hatást és eredményeket, melyek a gyermektanulmány nyomában jártak.

Munkáját három fejezetre osztotta: 1. A gyermektanulmány fogalma; 2. A gyermektanulmány módszerei; 3. A gyermektanulmány felosztása, jelene.

Tanulmányának első részében a gyermektanulmány fogalmát, tartalmát, majd a gyermekpszichológia és gyermektanulmány első tudatos hirdetőinek munkásságát ismerteti.

Részletesen tárgyalja azokat a segédtudományokat, melyeknek területeiről a gyermektanulmány az adatait gyűjti: így különösen a pszichológiát, a fiziológiát, a patológiát, antrópológiát és hygienet. Nem emlékszik meg azonban a szociológiáról, melyet pedig a modern gyermektanulmány nélkülözni nem tud. A különböző országok gyermektanulmányi mozgalmairól és főbb művelőiről nagy vonásokban áttekinthető tájékoztatást nyújt. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság működéséről nagy elismeréssel ír. Részletesen nem foglalkozik vele, bár ez célja érdekében kívánatos lett volna, mert hiszen az érdeklődők és e téren munkálkodni óhajtó magyar pedagógusok, kiknek részére könyvét írta, e társaságban találhatnak munkaközösséget és alaposabb, részletesebb betekintést a gyermektanulmányi kutatásokba.

E fejezetet avval fejezi be, hogy az eredmények nincsenek arányban a nagy erőfeszítésekkel. Haladása lassú. (27. l.) Ennek nemcsak a módszerekben kell okát keresni, hanem, hogy óriási területekről kell összehordani anyagát. De hisz a gyermektanulmány még csak három évtizedes tudomány és máris szép eredményekre mutathat. Hogy még

nagyon sok megoldatlan problémája van, az természetes; hiszen pl. az orvosi tudomány évezredes és még mindig vannak megoldásra váró kérdései!

A módszerekről szóló fejezetben az introspekciót, a direkt és indirekt megfigyelést, a kísérleti, az ankét és «teszt» módszereket ismerteti, ellenben nem említi meg a kísérleti megfigyelő módszert. Itt rá kell mutatni arra a tévedésére, hogy Nagy László ismert munkájához «A gyermek érdeklődésének lélektaná»-hoz anyagát a kérdőíves módszerrel gyűjtötte. Pedig minden hazai és külföldi gyermektanulmányozó tudja, hogy Nagy László a kísérleti megfigyelő módszert alkalmazta.

A módszereket szerző nem tartja egészen alkalmasnak arra, hogy alkalmazásukkal természettudományi értelemben vett exakt törvényeket és felvilágosítást kapjunk egyes problémákra. De hogy ezt soha el nem érhetjük, az tán mégis merész állítás, mert hisz még a legexaktabb tudományok törvényei is évszázados kutatások eredményei. A gyermektanulmány még ifjúkorának kezdetén van s máris vannak exakt megállapításai. (Szellemi munkabírás, egyéni képességek korrelációi, szóemlékezet stb.)

E fejezet végén rámutat arra a nagy hatásra, melyet a gyermektanulmány a nevelésre és tanításra, a különböző iskola-rendszerek kialakulására, de különösen az elemi iskolák differenciálódására gyakorolt. Évszázadokon át meddő volt a tanítás, mert nem alkalmazkodott a gyermek fejlődéséhez. Nagy érdeme a gyermektanulmánynak, hogy a tanítás központjába a tanterv és módszer helyett a gyermeket tette.

Könyve harmadik fejezetében a rendszereket és a gyermektanulmány jelen állapotát ismerteti. Yoteyko, Blum, Schuyten rendszereivel foglalkozik, ellenben a német rendszereket nem tárgyalja. Mi szerzővel szemben azt hisszük, hogy nem oly nagy baj az, hogy a gyermektanulmányozás anyagát több szempontból rendszerezik. Ezt megtaláljuk a természettudományokban is. Pl. a növénytan rendszere az utolsó két évszázadban két ízben gyökeres átváltozáson ment keresztül. A pedológia oly sok tudomány területéről gyűjti anyagát, hogy egy meghatározott, eredeti rendszere nem is lehet. Az anyag még mindig folyton bővül, s akik az új kutatási területeket is bevonták rendszereikbe, azok nem

«terjesztettek homályt ott, hol világosságot kellett volna teremteniök», (57. l.) hanem az anyagról adnak részletesebb áttekintést.

Természetesnek találjuk, hogy a pedológiának több tudomány területéről gyűjtött anyagát különböző művelők különböző szempontból rendszerezik; ez azonban semmit sem von le a gyermektanulmány tudományos jelentőségéből. Abban azonban igaza van, hogy egységes terminus technikusra és jelzésekre, valamint a kutatások egységes eszközeire és mértékeire szükség van. Ezt a brüsszeli kongresszus is megállapította.

Könyvét a «Pedológiai nemzetközi fakultás» és a «Rousseau-intézet» ismertetésével, továbbá ama kivánságával fejezi be, hogy nálunk is minél több művelője legyen a gyermektanulmánynak.

Molnár Oszkár munkája a gyermektanulmányozás minden kérdésére kiterjed, rámutat a törekvésekre, éppen ezért igen nagy szolgálatot tesz különösen azoknak, kik a pedológia nagy területéről óhajtanak tájékozódást szerezni. Azonban tévednek azok, kik azt hiszik, hogy e könyvből megtanulnak gyermeket tanulmányozni, vagy bevezeti őket a gyermektanulmányozásba! Molnár történeti tényeket ismertet, röviden, nagy készütséggel, kritikai alapon összefoglalja a gyermektanulmányi irodalmat és törekvéseket. Éppen ezért a laikust könnyen megtéveszthető cím helyett célszerűbb lett volna: «A gyermektanulmány történeti fejlődése» címet adni könyvének.

A laikus által is könnyen érthető, az abstrakciókat kerülő, világos, szép stílusban megírt kitűnő összefoglaló munkát a legmelegebben ajánljuk a gyermektanulmány iránt érdeklődők figyelmébe.

Nemes Lipót.

La Pédologie (Synthèse). Irta *Schuyten M. C.*, Gand, Vanderpoorten 1911. 290 l.

Schuyten, a kiváló belga gyermektanulmányozó, a brüsszeli egyetem tanára és az antwerpeni pedológiai laboratórium igazgatója, ebben a művében a gyermektanulmányi kutatások összes eddigi eredményeit foglalja össze. Könyve a pedológiai tájékoztató művekhez tartozik, mint Binet, Claparède és Meumann alapvető munkái.

Schuyten a pedológia fogalma körüli zavarokat kívánja ez

összefoglaló művével tisztázni. A jelentés, melyet e szónak az amerikai *Chrisman* 1896-ban adott, nem elégti ki. A világon mindenki exakt definícióját adja a pedológiának, ilyenformán: a gyermek tudománya, de e fogalom bővebb tartalmi magyarázata annyiféle, ahány művelője volt már ennek a tudománynak. A tudósok szeretik magukhoz kaparítani e tudomány tételeit saját, külön, másnemű kutatásaik javára. Alig van ma már tudomány, mely át ne lépné területének határát. Csupán a tudomány magva az, mely mély különbségeket nyújt, a belőle szétágazó szálak érintkeznek és összeszővődnek.

A gyermektanulmányozás eddigi összefoglaló műveit szerző szűkkörűeknek tartja. A *gyermek tudománya foglaljon magába mindent, ami a gyermekre vonatkozik*, ezt az elvet képviseli Schuyten Pedológiája. Elvászthatatlan tehát a gyermektan fogalmától az *iskolai egészségtan, az antropometria, élettan, normális és anormális pedagógia, normális, anormális és állati lélektan, a szociális gyermekkérdés, a gyermekek története a különböző népeknél és századok folyamán*. Ezekkel foglalkozik könyve tiz részben. Ez ágaknak előbb-utóbb külön-külön feldolgozóik lesznek, specialistes-pedologues, ahogy mondja és szakemberek kezében majd tiz fejezete tiz kötetre duzzad.

Nagyon hangsúlyozza, hogy csak tudományosan képzett embereknek szabad az exakt vizsgálati módokhoz nyúlni. És minthogy ez új tan mindenekelőtt és kizárólag pozitív kísérletezésen alapul, mindenkor ellenőrizhető tényeken, hasznos munkásai csakis kiváló tudományos erők lehetnek. Tanítóink nincsenek azon a fokon, ahol e tudomány fejlődése érdekében kívánatos lenne. A tanítók képzését exakt irányú és modern levegőjű egyetemekre bizná. Mig ez megvalósulhat, pedológiai szaktanfolyamok felállítását kívánja. Joteyko I. dr. vezetése mellett azóta már működik is a *Gyermektanulmányi Nemzetközi Fakultás*¹⁾ Brüsszelben, mint magánintézet. Az I. nemzetközi gyermektanulmányi kongresszuson épen Nagy László indítványa volt ilyen módon komoly és alapos szakképzés megteremtése.

Schuyten nem állít fel szisztémát könyvében. Ehhez a gyermektan nem érett meg eléggé. Pontos adataival útbaigazítani óhajtja az érdeklődőket, hogy tudják miről is van szó ez új tudományban. Teszi pedig ezt olyan üde, ragyogó, egyszerű franciasággal, hogy az ember szórakoztató társalgást vél folytatni egy igen kellemes úrral, aki mindenkor gondosan ügyel arra, hogy fárasztóvá és unalmassá ne váljék.

Könyvének legfontosabb része a *bibliográfia*. Amint sorra

¹⁾ L. «A Gyermek» VII. évf. 7—8. sz.

megy a tíz fejezet alá tartozó összes részletkérdésen, mindegyiknek elejébe teszi a rája vonatkozó önálló és folyóiratban megjelent munkák címeit. Ezeknek többnyire nagyobb hely jut, mint a rövidre fogott összefoglalásnak. Ime megvan a legteljesebb gyermektanulmányi bibliográfia. (Magyar munkák csak idegennyelvű fordításaikban szerepelnek.)

A pedológiával foglalkozóknak Schuyten nem igen nyújt újat. Mégis az eredmények egybevetése és kritikai elrendezése, a szerző egyéni indítványaival együtt annyira hasznos, hogy néhány fejezetnek hézagos és futólagos ismertetése nem lesz egészen haszon nélkül való.

Normális gyermekek lélektana. Emlékezet: minden kornak van emlékezeti különlegessége, mely nemek szerint más-más. Az emlékezet fejlődése időszakos változású, melyet gyorsulások, lassulások és szabályosan ismétlődő visszaesések jellemeznek. A legrosszabb korszak a 14—15, a legjobb a 10—12 év közötti kor. Neveléstani szempontból fontos, hogy a számok és abstrakciók emlékezete együtt fejlődik és pedig elég későn. Az emlékezet az egyén általános értelmi értékének egyik fokmérője. Ugyanazon tárgy folytonos emlékezeti begyakorlása nem fejleszti az emlékezetet, mert bizonyos fokon fellép a *progresszív visszaesés*. Ebben áll a tanítás technikájának ökonómiaja.

A gyermeki *bemondások* vizsgálatának kritikája Schuyten szerint az, hogy pl. egy exponált képen ábrázolt különféle tárgyak önmagukban egyenlőtlen lélektani fontosságuk és valamennyi tanulóra más-más impressziót gyakorolnak. Az objektív körből való reprodukciók hűebbek a szubjektiveknél, események vissza-idézése jobb a beszédénél. Eredmény: 1. Minden bemondásban van tévedés. 2. E hibák a spontán bemondásnál gyérebbek, mint a kikérdezésnél. 3. Valamely válasz értéke a feltett kérdés formájától függ.

A *figyelem* mérésére szolgáló exakt kísérletek és próbák homogén értelmi munka végeztetésére alapítottak. Ily módon sikerült meghatározni néhány külső és belső tényezőt, mely a figyelő állapot gyöngítésére vagy fokozására alkalmas: fáradtság, adaptáció, szórakozottság, érdeklődés. A figyelem az egyén rendes élettani állapotában változást idéz elő: az érverés gyorsulását, szívdobogást, lélegzési változást, hőemelkedést. A gyorsulásban visszaesés áll be csakhamar, úgy, hogy e jelenségek működése sokszor a normális fok alá süllyed. Táblázatban bemutatja: 1. gyöngeszaj felfogásánál, 2. számolás értelmi műveleténél lefolyó lélegzési eltérést, időtartamot és mélységet a normálissal egybevetve. Októbertől januárig emelkedik, aztán csökken a figyelem.

Intelligencia és mérése. Intelligens egyesek szerint az, aki új kombinációkra képes, mások szerint, aki kritikai vagy analitikai képességgel bír, vagy akinek valamely érzékszerve rendkívüli fejlettségű. Schuyten ezek egyesítését tekinti az értelem mértékének: az asszimiláló és alkotó szellemet. Az ismert mérések mellett szerző ajánlja *iskolai* használatra «gyermek-analízisét», melynek ő állította össze formuláját.

Az *esztétikai* érzék bizonyos elemi fokát mindenki elismeri a gyermekben. Nevelése ma mesterséges és időelőtti. Szerzőt kutatásai arra a megállapításra vezették, hogy bár a gyermekrajzok nagysága a gyermek korával növekszik, ez emelkedés az iskolábólépéstől kezdve hirtelen megszakad. A rajzok kisebbek lesznek. A gyermek természetes aktivitása szűk mederbe szoríttatik és a lélek spontán termőföldje elszegényesedik. Naiv és rossz munkák a gyermeket inkább érdeklik, mert asszimiláló képességének magaslátán állanak. Hogyan fejleszhető fogékonysága? Szerző szerint nem kell semmit sem tenni, csak várni, míg bámulatra ragadja valamely szép benyomás. E kérdésben Meumann, Müller és Hoesch-Ernst asszony egészen más eredményre jutottak, de őket szerző bibliográfiájában nem is említi. Kutatások a gyermek spontán esztétikai fogékonyságáról, e fogékonyság befolyásolatlan fejlődésmenetéről arra az eredményre vezettek, hogy nevelés nélkül az esztétikai ítéletek egészen tárgyi-tartalmi jelentőségük maradnak, tehát anesztétikus jellegűek.

Az *anormális lélektana* ugyanezen jelenségekkel foglalkozik, az anormális gyermek lelki életében sok munka felsorolásával és eredményeik rövid összefoglalásával.

Abnormisok *intelligencia mérései* sokszor zavarba ejtik a kutatót sokféle és váratlan ellentmondásaikkal. Ezért szükséges individuális tanulmányokat végezni abnormisokon. Lassanként mutatkoznak elemi törvények e téren is. Ranschburg munkái bibliográfiájából és összefoglalásából hiányoznak.

Az anormális lélek jelenségeiben feltűnő az *illúzió-képek* sok fajtája, mely határozottan patológikus és normálisoknál egyáltalában nem található. Érdekesek a «színes hallás» (érzelmi jelleg nélküli egyszerű színésztéziának nevezi szerző) esetei: hangokhoz és szókhöz kapcsolódó különböző szín, mint lelki kép. Az *a* hang vörös, az *e* sárga, *i* fehér, *o* fekete. A *vasárnap* fehér, a *csütörtök* vörös vagy kék, *péntek* szürke vagy barna stb. Vannak a gondolati materializációnak tipikus esetei: az év képe egy kör vagy ellipszis, hónapok és számjegyek határozott alakban megszemélyesíttetnek. Érdekes, hogy akinek legtöbb ilyenemű látása van, rendszeren a legintelligensebb. Nem hinném, hogy ez anormális

lelki tünet. Vannak normális, bár némileg beteg idegzetű emberek, akiknél a «színes hallás» gyakori. *Mario Pilo*, a kiváló esztétikus, fejlett fokon, a különböző érzékszerveknek együttműködését látja benne.

A normális gyermekek *neveléstaná*-ban ennek a pedológiához való viszonyát tisztázza. Nem úgy, mint *Meumann* és *Lay*, akiknek a kísérleti pedagógia a fő s annak alárendelt a gyermektanulmány. A gyermekkel való bánás alapja csupán a kísérleti alapú gyermektanulmányozás, ennek egyik része a kísérleti neveléstan, — tudományos eredményei lehetnek. Sehová se jutunk, ha pozitív tények nélkül kívánunk a gyermekkel bánni. Az új módszer újat állíthat fel és régieket igazolhat. Célja a «természetes iskolát» megteremteni. Az iskolai szervezet szükséges rendje ellen nem lehet szót emelni, de lélektani szempontból nem állapítható meg előre, hogy a gyermeknek holnap 8–10 közt mértanra kell diszponálnak lennie, míg 10—11-ig el lesz ragadtatva az irodalmi tanulságoktól.

Az iskolaév zártával kis idő múlva kikérdezett gyermekek bámulatos keveset tudnak. A felfújtt tudást szellemi szegénység követi nyomban. *Akaratuk gyöngé, jellemük elpuhult, határozatlan*. Sokszor megállapítható, hogy az igazi nevelés, mely az egyénnek megfelelő, az iskola elhagyásával kezdődik, egyéni erőből. Az iskola korlátozza a gyermek spontán vágyát, erőlködését mozgás, levegő és fény irányában. A vasárnapi iskolák és a vallásoktatás megszüntetését, mint azonnal megvalósítható reformot nagyon ajánlja.

Az *osztályozást* tudománytalan és meghaladott működésnek tartja.

Az *oktatástan* és iskolai *módszerek* körében szerzőnek meglepő álláspontja van. Senki sem bizonyította be, mondja, a szemléltető oktatás értékét. Bizonyítja számemlékezeti vizsgálattal, melyet szemléltető és nem szemléltető módon végeztet. Utóbbi eredményesebbnek bizonyult. A tanulás technikájának ökonómiája a legfontosabb. Ismert tény: hogy az új fogalom annál jobban megmarad, mennél kevesebb idő kell teljes befogadásához. Az új irány általában kevésbé kedvez az izolált fogalmak, mint inkább a homolog fogalomcsoport asszimilálásának. Szerző ellenkező állásponton van. Vallásoktatással várni kellene, míg a befogadó agy elég erős ahhoz, hogy egyensúlyát el ne veszítse. Az érthetetlen és félelmes ne zavarja meg a gyermeki életet. Nincs gondja «örökkévalósággal, éggel és pokollal. De mit árt az?»

Abnormisok kísérleti neveléstanában érdekes eredményre vezetnek *Schlesinger* esztéziometrikus kutatásai. Kitünt, hogy az abnormisok egyáltalában nem fáradnak el, mert nem mélyednek el semmiféle szellemi munkába. Mindegy, hogy milyen az órarend-

jük, mindenre indiszponáltak, kivéve ama szellemi specialitásukat, melyre képesek.

A *szociális gyermekkérdés* összefoglalásában bemutatott statisztika szerint Franciaországban 1900-ig *hatszor* több volt a gyermekgyilkos (16—20 év közötti), mint a felnőtt gyilkos. Ezeknek negyöte alkoholistáktól származott. A bűnös gyermekek egészséges terápiával kezelendők, mely elnyomja az öröklött hajlamokat, világosítja az agyat, általában gondolatvilágukat fejlettebb fokra emeli. Gyermekek öngyilkosságra való hajlama felismerhető gondos lelki elemzéssel és ezek speciális módon kezelendők, mert a mai túlkövetelő iskola csak sietteti a végzetes tette a beteg hajlamaival erre belsőleg régen elkészült gyermekek. Törvény védi a gyermeket a korai fizikai kizsákmányolás ellen. Csupán a szellemi kizsákmányolás ellen nincs, aki védje őt, a tudomány mind sürgetőbb felszólalása dacára.

Iskolai egészségügy terén fölvenek tartja szerző, hogy közvetlen napfény védje a gyermeket bacillus ellen és fokozza idegrendszere életenergiáját. A testi fejlődés érdekében tanulónként 5 m²-nyi terület, végső esetben 2 m² szükséges. A gyermek kielégzésében még egyszer annyi szénsav van, mint a felnőttében, fiúknál több, mint a leányoknál. Az iskolai levegő ma igen veszélyes: egy gondozott tanulóktól látogatott, tiszta, angol iskola levegőjében 63000 baktériumot találtak m³-enként, egy nem tiszta tanulókkal teli iskolában 159 ezret. Nem a padok okozzák a rossz testtartást és ferdüléseket, hanem az érdektelen tanítás, az unalom és az ebben elernyedő izmok. Mindez erőtlenség és kedvetlen testtartásra vezet.

A *fiziológiai* rész foglalkozik a táplálkozás törvényeivel, megállapítva, hogy az iskola csökkenti a gyermek normális táplálkozását. A gyermeki izomerő fokozatos havi emelkedésében március mindig súlyedő pont. Súlyed júliustól szeptemberig is. A gyermek nem lévén ugyanazon fizikai erőben az egész iskolai évben, nem vethető alá állandóan ugyanazon nevelői eljárásnak. Az agy súlya légnagyobb a fiúnál 15 éves, lánynál 14 éves korban. Azt az időpontot, melyben az agy fejlődése megáll, nem méltatják figyelemre a pedagógusok.

Szeged.

Domokosné Löllbach Emma.

Die Seele deines Kindes. Gyermeked lelki világa. Könyv a szülők számára, írta *Lhotzky Henrik*. A «Blaue Bücher» kiadása, 51—60. ezer. 221. l. Ára M. 1.80.

A könyv hat főrésztre osztva tárgyalja a gyermek viszonyát a természetrajzhoz, a szülőkhöz, beszél a test ápolásáról, szól a gyermek viszonyáról a világhoz, a tudományhoz

és a valláshoz s mottónak állítja az első rész elé: «Semmilyen nevelés a legjobb nevelés.» Példákkal bizonyítja, hogy mennél komplikáltabb elvek szerint iparkodott valaki gyermekeit nevelni, annál inkább *elnevelte* azokat. Mert ki mondhatja magáról, hogy nevelni tud? Vaskos köteteket irtak pedagógusaink a nevelésről és amit ezek alapján elérhetünk, — az átlagember. Hiszen az emberi tökéletlenség már eleve megakadályozza egy tökéletes nevelési rendszer kialakulását. Ha egyáltalán lehetne tökéletessé nevelni, a neveléstani művek feleslegessé válnának. A legjobb nevelők nem is pedagógiai szabályok szerint nevelnek, hanem önzetlen szeretetük észrevétlenül, öntudatlanul végezteti velük a nevelés nagy-szerű munkáját.

A helyes nevelés végcélja a gyermeket megtanítani, hogy életét függetlenül, saját legjobb belátása szerint tudja majd berendezni, mert «csak szabad ember közelítheti meg a tökéletességet, csak a független alkothat nagyot». Az egyetlen út pedig, mely a függetlenségre vezet, az *engedelmesség*. De az engedelmesség nem abban áll, amint azt régen hitték, hogy a gyermek akaratát *megettörjük*, hanem hogy azt *megerősítsük*. De mivel ő még gyenge, valami erősebbre kell támaszkodnia, s ez az erő a szülői akarat, és az ehhez való alkalmazkodás az engedelmesség. Ennek ápolására két dolog szükséges: a *szigor* és a *szelidség*. A szigor kéréletlenül keresztülviszi akaratát, de a szelidség örömmé, boldogsággá teszi az engedelmességet.

De ha a gyermek a szülői akarat ellen fellázad, — s mennél erősebb az egyénisége, annál többször teszi ezt, — a szülőnek kell győznie. De nem szavakkal és még kevésbé veréssel, mert ez lealacsonyítása az egyenrangú léleknek, széttépi a szálakat, melyek a szülőt gyermeke érzelmvilágához kötik, hazudni tanít és eldurvítja a lelket. Régi igazság, hogy a durva emberek nem kevés, hanem igen sok verést kaptak.

Ha pedig a szülő vagy nem találta meg a helyes utat, vagy akarata gyöngének bizonyult és mégis a gyermek győz, a szülő lassanként elveszti a talajt lábai alól. S ha a második fogzás idejéig nem sikerült az engedelmesség kérdését helyesen megoldania, soha sem fogja többé elérni, hogy felnőtt gyermeke minden körülmények közt legjobb, legmeghittebb barátját lássa benne.

A második fogzástól kb. a 20. esztendeig lassacskán szabadságra, önállóságra kell a gyermeket szoktatni, és nem csak a fiukat, hanem a lányokat is.

A gyermek és a testi ápolás című fejezetben fokról-fokra követi a gyermek fejlődését s a gyermek iránti gyöngéd szeretettől áthatott útbaigazításokat ad az anyáknak, de felsorolja azokat a hibákat is, melyeket azok túlságba vitt szeretetükben leggyakrabban elkövetnek. Óva inti őket a túlságos féltéstől a ragályos és gyermekbetegségek miatt, amivel képesek gyermekük vidámságát egy egész életre tönkre tenni. Beszél a beteg gyermekről s az anya szívére köti a lelki nyugalmat, melynek belőle kell gyermekére áradnia. Szól a gyermek táplálásáról, és sok fiatal anya kipróbált, praktikus útbaigazításokat talál e könyvben. Végül komolyan és behatóan tárgyalja a nemi felvilágosítás kényes problémáját.

A gyermek és a világ c. fejezetben kifejti, hogy tudatosan vagy öntudatlanul, de mindenünk előmozdítja a világ fejlődését. Ehhez nem szükséges, hogy merész terveket, lehetetlen utópiákat akarjunk megvalósítani; nem; ellenkezőleg, ha szerény körünkben a ránk háramló kötelességeket híven teljesítjük, az általános fejlődésben megtettük a magunkét. S ha a szülő gyermekével megtaláltatta igazi hivatását, megtette a világ iránt a legmesszebbmenő szolgálatot. De hány gyermeket tett szerencsétlenné a szülői nagyravágyás. Régi igazság, hogy a legtöbb elégedetlenséget, a legtöbb eltevesztett élethivatást éppen a szülői nagyravágyás okozta.

Azért minden szülőnek kötelessége lenne, hogy megfigyelje gyermekét a játéknál s abból következtessen jövődőlbeli hivatására. A játékról, játékszerekről, képeskönyvekről nem mond a szerző újat. Csak figyelmeztet, hogy már a játszó gyermekben törjük meg a szenvedélyt és szoktassuk önuralomra. Ő is elismeri, hogy mennél buzgóbban játszik a gyermek, annál buzgóbban fog majd dolgozni is, ami igen fontos, mert hiszen az élet értéke a munkában rejlik. De ha munkás gyermeket akarunk nevelni, magunknak is dolgoznunk kell, mert csak az hagy kitörülhetetlen nyomot a gyermek lelkében, amit velünk együtt élt át. Ezért nem mindegy, hogy csapongó vidámság vagy komor hangulat veszi-e körül első mosolyától, első könnyétől fogva, azért hagy éles, fájó

fulánkot lelkében a békétlen családi élet, míg egy boldog, napfényes otthonból egy egész életre magával viszi a gyermekkor rózsás emlékeit.

Ugy is, amint a gyermek előtt kinyilik az iskola ajtaja, bezárulnak előtte a gyermekkori paradicsom kapui örökre. Bár igaz, hogy a 2. fogzás nagy változást hoz létre a gyermeknek úgy testi, mint lelki életében: már maga is vágyik a komolyabb munka után. Iskolába kell járattatni. Az iskola kibővíti az engedelmességet és megtanít dolgozni, sokat jóvá tesz, amit a szülői ház elrontott, de alaposan megváltoztatja a szülő és gyermek viszonyát is, és jaj annak a szülőnek, ki gyermeke ragaszkodásának egy részét nem tudja minden féltékenység nélkül a tanítónak átengedni. De más változást is hoz az iskola. A gyermek belép a társaságba, a világba, és ebben semmiféle szülői szeretet sem akadályozhatja meg. S míg az első fogak ideje a feltétlen önzés, az *én* korszaka volt, addig a 2. fogzással megkezdődik a *te* korszaka, először mint barátság egymeműek közt, később megjő a szerelem is.

S amint nő a gyermek, mind nehezebb és nehezebb lesz a szülő helyzete is. De ha helyesen és idejében oldotta meg az engedelmesség kérdését, minden magától a legjobban fog adódni, mert a gyermek az évek során át megtanulta, hogy nincs öröm, nincs boldogság szülője nélkül, nincs bánat, melyre náluk vigaszt ne találna, nincs bűn, melyet a szülői szeretet meg nem bocsátana. S akkor a szülő élete alkonyán nem áll majd egyedül, nem lesz elhagyatott, gyermeke bizalma, szeretete, ragaszkodása és hálája, — melynek hiányát a gyermekkorban, a példátlan önzés e korszakában annyira érezte, — fogja bearanyozni utolsó napjait.

De még egy fontos kötelessége van a szülőnek: meg kell ismertetnie gyermekét Istennel. De ne az értelem szóljon az értelemhez a vallástan szabályain, elvont dogmákon keresztül, mert akkor homályos lesz az istenség képe és hamar elmosódik, hanem a lélek szóljon a lélekhez, az anya és atya együttes fogalmán haladjon a gyermek tovább a tökéletesség keresésében, s akkor megtalálja azt az Istent, aki védelmezője lesz az élet minden viszontagsága ellen.

Az utolsó rész utolsó paragrafusának címe: A gyermekek mint nevelők. Csodálkozva kérdezheti itt sok szülő, hogy ugyan mire taníthatná *őt* a gyermeke. Pedig sok minden-

félére. Elsősorban elfogulatlanságra és őszinteségre, de közvetlenségre és igazságszeretetre is.

És kitől tanulunk türelmet, elnézést, áldozatkészséget és könyörületet, ha nem gyermekeinktől?

E rövid, nagyon is vázlatos ismertetésből természetesen nem tűnhetik ki e mű minden igazsága, minden érdekessége. Jellemzésül talán elég, hogy kilenc gyermek szerető atyja szűrte le benne érdekes megfigyelései eszenciáját száz meg ezer nem ismert, de szeretett gyermek javára.

Természetes, hogy a könyvben sok olyan dolog is van, ami nemcsak a pedagógus, hanem a laikus előtt sem ismeretlen, valamint sok olyan is, ami nem fér el egy rövid ismertetés keretében. De annyi benne az érdekes megfigyelés, a tanulságos ujjmutatás, annyi benne a sokévi tapasztalat retortáján átszűrt aranyigazság, hogy azt hiszem, minden szülő és tanító a legnagyobb élvezettel olvashatja.

Kintzlerné Solcz Inez,
polg. isk. tan.

Lapszemle.

Montessori nevelési rendszerének bírálata. A londoni Gyermektanulmányi Társaság közlönyének a *«Child Study»*-nak 1913. decemberi számában *Sir James Crichton-Browne*, *«Gyermektanulmány és patológia»* című cikkében erős kritika tárgyává teszi Montessori Mária dr. olasz orvos gyermekotthonait és nevelési rendszerét. Hazánkban ez a rendszer kevésbé ismeretes, Angliában és Amerikában azonban sok lelkes híve van.

A Montessori rendszer alap gondolata, hogy az embert senki más nem nevelheti, csak saját maga és a természet. Ennek megfelelően a gyermek önnevelésének eszközei: a teljes szabadság, a felfogóképességnek, valamint általában az érzékek használatának gyakorlása. A helyes nevelődés eszménye tehát a növekedés korlátlan szabadsága, amelyet

Montessori dr. szerint a nevelés eddig erősen befolyásolt és gátolt.

A cikk írója szerint azonban a nevelés nem egyéb, mint «céltudatosan irányított fejlődés». Ezzel szemben a Montessori rendszerű nevelés elméleti meghatározása «fejlődés irányítás nélkül». Szerző erősen hangsúlyozza, hogy ez csak elméleti meghatározás. Mert a gyakorlatban még sem kerülhető el teljesen az irányítás. Bizonyos, hogy a fejlődést a gyermek saját maga végzi. De ezt a fejlődést külső körülmények befolyásolják. S éppen ezért, a nevelés lényege nem lehet a szabadság, hanem az engedelmesség. Engedelmesség a világban uralkodó fizikai és természeti törvényeknek, továbbá az emberi tapasztalat útján létesült erkölcsi és társadalmi törvények iránt.

Még az ösztönük által vezetett állatok sem nevelődnek teljesen önmaguktól. A fiatal hattyut szülője löki először a vízbe. Az öreg verebek étellel csalogatják el kicsinyeiket a fészekből, hogy aztán repülésre bírják őket. A ragadozó madarak közül nem egy akad, amely kilöki kicsinyét a fészekből s aztán sietve alá repül, hogy felfogja esésében az ügyetlen fiókat.

S ugyan mire használhatná fel az ujszülött csecsemő korlátlan szabadságát? Elpusztulna benne. Mert a szabadságra előbb meg kell érni. És éppen az engedelmesség és a helyes irányítás vezet a megéréshez.

A gyermekkor pathológiai vizsgálataiból nyilvánvaló, hogy növekedés közben sok olyan abnormális, helytelen irányú, káros következményű jelenség lép fel, amelyet nem szabad irányítás nélkül, természetes útjára engednünk.

Montessori dr. föltételezi, hogy születésekor minden csecsemő jó és a hibák, bűnök bacillusait a nevelés oltja a gyermekbe. «Ezer eset közül 999-ben, mondja Montessori dr., nem a gyermek lelkében, hanem azon kívül fekszik a bűn oka.»

A teoria mindenesetre szép és vigasztaló, de sajnos a tapasztalat éppen az ellenkezőről tesz tanúságot. Sok szülő és nevelő tudna itt olyan hibákat és bűnöket felsorolni, amelyek már a kisdéd korban feltűntek s a nevelés számlájára semmiképpen sem írhatók. Az átöröklött rossz tulajdonságok létezése ma már kétségbe nem vonható.

Montessori dr. azt állítja, hogy az önnevelés eszméjét *Seguin*-tól vette, aki azt állítólag a gyengeelméjűek nevelésénél alkalmazta. Szerző szerint ez képtelenség. A gyengeelméjű gyermekből, irányítás nélkül csak gyengeelméjű felnőtt válhat. Az idioták nevelésének rendszere éppen az állandó irányításon alapul. *Seguin* maga így ír róluk: «Néha tehetetlen anyagként hevernek székükben, s nekünk mozgásra kell bírunk őket. Erre a célra külön eszközöket használunk. Ha pl. lábaikat nem hajlítják, egy rugalmas ugrókészülékkel gyakoroltatjuk...» stb. Vajjon mi hasonló van ebben és abban az olasz *Casa dei Bambini*-ben, ahol a kicsinyek a földön csúsznak-másznak és teljesen azt teszik, ami nekik tetszik?

Egyébként a teljes szabadság elvével ellentétben dicséretes törekvések is találhatók a *Casa dei Bambini*-ben éppen az önfegyelmezés érdekében. Vannak pl. külön «hallgatás» leckék, továbbá a figyelem összpontosítását célzó gyakorlatok.

Jutalmak és testi büntetések Montessori rendszerében nincsenek. «A szabadság által fegyelmezett ember csak azon egyetlen jutalomra vágyik, amely mindig egyformán kielégíti őt, t. i. az emberi szabadság öntudatos érzésére.»

Mindez igen szép, de hogy képes ezt a csecsemő és a kisgyermek felfogni?

A Montessori gyermekek néha veszekedhetnek is. De fájdalmat okozniok nem szabad. Egyéni szeszélyeiket mindig fel kell áldozniok a közjóért. De vajjon miképpen jutnak el ideig, ha a nevelők összetett kézzel nézik őket? Montessori dr. maga mondja el az irányítás hiányának következményeit, mikor így ír: «Láttam gyermekeket, akiknek lába az asztalon volt, vagy ujjakkal orrukat fúrták s a tanító ezt tétlenül nézte. Kénytelen voltam magam megérinteni a gyermekekkel, hogy vannak dolgok, amik nem illendők, s igyekeztem rávezetni őket a jó és a rossz közt való különbségre.» De ez esetben meg hová lett az abszolút szabadság? Ha pedig mégis van fegyelmezés, akkor miben különbözik a Montessori rendszer a többitől?

Némely esetben Montessori dr. a fegyelmezésre különleges módot használ. Ha pl. egy gyermek zavarja a többit, nem tud megférti velük, azt megvizsgáltatja az orvossal. (Micsoda munkatöbbletet jelentene az orvosok számára ennek a módszernek az általánosítása!) Ha a gyermek normálisnak

bizonyul, akkor külön kis asztalhoz ülteti a szoba sarkában, ahonnan láthatja társainak munkáját. Eléje rakják legkedvesebb játékszereit, sőt mintha beteg volna, különös figyelemmel veszik körül. Éppen csak a társaságba nem engedik. A sarokba ültetés a büntetésnek egyik legrégebb módja. De a dédelgetés ilyenkor zavaros, ellentmondó gondolatokat ébreszt a gyermekben s mindenesetre nehezebben juttatja őt annak felismerésére, hogy a társaséletben bizonyos törvények szerint kell élnie. Az irányítás szükségességet legvilágosabban fejezi ki egy olasz kisleány, aki nem akart megmaradni a Casa dei Bambini-ben. Mikor kérdezték, miért nem szeret ott lenni, így felelt: «Hát nem furcsa, mikor az embertől mindig azt kérdezik: No mit szeretnél most csinálni, ezt vagy azt? Jobb szeretem, ha valaki megmondja mit csináljak.»

Legérdekesebbek Montessorinak azon törekvései, melyekkel az érzékeket gyakoroltatja. Így a tapintást, a térbeli kiterjedés, tömörség stb. érzéklését, a hangok helyes felfogását, a ritmusérzéket stb. Az érzékeknek és az értelemnek ilyenén nevelése után a gyermekek könnyedén, szinte játszva sajátítják el a tudás elemeit.

Montessori iskolái mindenesetre kitűnő óvodák, vagy talán még inkább az óvodának és bölcsődének keresztesedései. Hiába törekszenek Montessori hivei éles különválasztó vonalat húzni saját iskoláik és az óvodák közt, a különbség csak mondva csinált, a hasonlóság ellenben szembeszökő. Az óvodákban, így mondják a Montessoristák, a főcél az, hogy a tanító tanítson, míg a Montessori iskolákban az, hogy a gyermekek tanuljanak. Az óvodákban a tanítók idegesek, agyondolgozzák magukat, míg Montessorinál az iskola élete nyugodt, zavartalan. A végeredmény pedig az, hogy mindkét helyen tanítanak, s az iskola élete a tanítók egyéniségétől függ leginkább.

Végül pedig az óvodáknak épúgy, mint Montessori iskoláinak éltető szelleme ugyanaz, ami Fröbelnél is volt, t. i. az érzés, a gyermek boldogságának és haladásának előmozdítására irányuló törekvés.

A cikk szerzője befejezésül megjegyzi, hogy amikor Montessori rendszerét kissé szigorú bírálat tárgyává tette, tollát nem a rosszakarat, hanem a hirtelen fellobbanó lelkesülés és a meggondolatlan utánzás fékezésének a vágya

vezette. A rendszerrel magával érdemes foglalkozni, mert az egyenesen a gyermektanulmányozás körébe tartozik, s nem egy olyan megfigyelést, olyan tapasztalatot mutat fel, amely a gyermeki lélek labirintusában hasznos útmutatóul szolgál. De az egész rendszert, úgy amint van, kritika nélkül és a helyi viszonyok mérlegelése nélkül átvenni, semmiesetre sem vezethet megfelelő eredményre. *Gerely Jolán.*

Gyermektanulmányi mozgalmak

Szakértekezlet a gyermekvédelem ügyében. Társaságunk folyó hó 21-én a felsőerdősori állami tanítónőképző-intézetben szakértekezletet tartott gyermekvédelmünk fejlesztése ügyében. A szakértekezleten a belügyminiszterium gyermekvédelmi ügyosztálya és a főváros illetékes hatóságai is képviselve voltak. A belügyminiszterium részéről *Köszeghy Sándor* min. tanácsos, *Szana Sándor dr. kir. tan. igazgató*, *Lévai Ödön dr. igazgató*, szakreferens, *Szabó Miklós dr.* és *Edelmann Menyhért dr.* (Nagyvárad) igazgató-főorvosok és mások jelentek meg. A főváros részéről: *Ágoston Géza dr.* árvaszéki ülnök, a szociálpolitikai ügyosztály részéről *Basch Imre dr.*, a közjótékonyági ügyosztályt *Schuler Dezső dr.* képviselte. A fiatalkorúak bíróságától: *Schirilla Achil* és *Heller Erik* bírák. A társadalmi gyermekvédők köréből: *Pekáry Ferenc* min. tanácsos, *Giesswein Sándor* pápai prelátus, *Vámbéry Ruzstem* egyet. tanár, *Szirmay Oszkárné*, *Mellerné Miskolci Eugénia*, *Domokos Lászlóné*. A tanfelügyelői karból *Mosdóssy Imre*, *Petri Mór dr. kir. tan.*, *Eötvös Károly Lajos* tanfelügyelők, továbbá *Ranschburg Pál dr. egyet. m. tanár* voltak jelen s társaságunk tisztikara és több szakember és érdeklődő.

Az előadás tárgya volt: *Pedagógiai és gyermektanulmányi szempontok az elhagyott gyermekek állami védelmének magyar rendszerében.* Előadója: *Nemes Lipót* f. v. polg. isk. tanár, titkár volt. Az ankétet *Teleki Sándor gróf* lelkes szavakkal nyitotta meg, üdvözölte a hatóságok kiküldöttein. Rámutatott gyermekvédelmünk szép sikereire, nagy elismeréssel emlékezett meg a szervezőkről és vezetőkről, de egyuttal kifejezést adott ama kívánságának, hogy szépen

indult gyermekvédelmünknek pedagógiai irányban fejlődnie kell. Üdvözölte az előadót s felkérte előadása megtartására.

Nemes Lipót másfél órán át ismertette azon tapasztalatait, melyeket a telepeken 2800 védelembe utalt gyermek testi-lelki fejlődésének vizsgálata közben összegyűjtött s azokat a hiányokat, melyeket ki kell küszöbölnünk gyermekvédelmünk tökéletesítése érdekében. Az értékes tanulmány és vitát folyóiratunkban bő kivonatban fogjuk közölni.

A szakértekezlet nagy jelentőségű munkásság kezdetét jelenti gyermekvédelmünkben, mert ez ügy intézői is elismerték a gyermektanulmányozás és nevelés fontosságát a gyermekvédelem keretén belül. Illetékes helyről értesültünk róla, hogy a menhelyi telepfelügyelőnök az egyszerű gyermektanulmányozás módszerébe s a gyakorlati szociálpedagógiai ismeretekbe bevezettetnek. A gyermekvédelem érdekében meg fogják valósítani a szülői értekezletek tartását a falvakban is, amelyekben a népet a helyes nevelésre oktatják.

A szakértekezlet konstatálta, hogy gyermekvédelmünk családi rendszere, nemkülönben mai igazgatási és felügyeleti rendszere helyes és szilárd alapjául szolgálhat gyermekvédelmünk egészséges fejlődésének. A fejlesztésnek legfontosabb s elodázhatatlan követelménye a pedagógiai s gyermektanulmányi szempontok fokozott érvényesítése.

A szakértekezlet kimondotta, hogy *gyermekvédelmünk nevelésügyi részének megoldása a kultuszminiszterium feladata* s e tárgyban átiratot intéz az értekezlet a közoktatásügyi miniszteriumhoz.

Az előadást követő vitában *Köszeghy Sándor* min. tanácsos, *Edelmann Menyhért* igazgató-főorvos (Nagyvárad), *Szana Sándor* dr., *Nagy László*, *Vértes O. József* dr., *Eötvös K. Lajos*, *Petri Mór* dr., *Mellerné Miskolci Eugénia* s *Répay Dániel* vettek részt.

A Gyermektanulmányi Társaság örömmel szegődik állami gyermekvédelmünk szolgálatába s csak buzdítja törekvéseiben az hogy a legilletékesebb tényezők eszméink megvalósítására készséget mutatnak.

A jogi és gyermekvédelmi szakosztály ülése. Társaságunk jogi és gyermekvédelmi szakosztálya március 4-én látogatott ülést tartott a Pedagógiai Szemináriumban. Az ülésen *Angyal Pál* dr. egyetemi tanár elnökölt.

Elnök üdvözölte a szakosztályt és előterjesztést tett arra, hogy a gyermekbíróságokkal kapcsolatosan intenzivebb munkásságot fejtsen ki. Célunk az legyen, hogy a fiatalokurak kriminalitásának okait kutassuk. E téren eredményeket csak a gyakorlatban lehet

elérni. Ép azért kéri a szakosztályt, hogy vegye ki részét a munkából.

Nagy László ajánlja a szakosztályi elnök javaslatának elfogadását. Szerinte a gyermektanulmányozásnak igen fontos érdeke, hogy a kriminális gyermekekkel is foglalkozzék, mert anélkül a gyermektanulmány hiányos marad.

Nemes Lipót titkár előterjeszti, mi módon vehetné ki a szakosztály a munkából a részét? Egyrészt a tárgyaláson való részvétellel, hol feljegyzéseket készítenek s megállapítják a bűnözés okát. Másrészt oly módon is gyűjthetnek anyagot, hogy elvállalják 2—3 gyermek pártfogói tisztét. Megállapítanók milyen nevelői hatások alatt javultak a gyermekek s így nagy szolgálatot tennék a kriminálpedagógiának.

Elnök részletesen kifejti e munkákkal járó kötelezettségeket és e munkákban való részvétel helyes módjait.

Novák Ernő dr. a budapesti fiatakoruak ügyésze örömmel üdvözli a szakosztályt, hogy a bíróságot munkájában támogatni óhajtja. A legnagyobb készséggel áll a bíróság e téren a szakosztály rendelkezésére, mert meg van róla győződve, hogy a szakosztály támogatása csak megkönnyíti a bíróság munkáját és biztosabbá teszi az eredményt.

Tuszkai Ödön dr. és *Szirmay Oszkár*né a pártfogói tiszttel járó feladatokra vonatkozólag intéztek kérdést az elnökhöz.

Elnök felvilágosítja a kérdezőket.

Glücklich Vilma a bírósági tárgyalásokon a gyermekek vallomásának szószerinti leírását kíváná.

Nemes Lipót ezt nem tartja oly fontosnak, mint a környezettanulmány és a bűnözés körülményeinek bejegyzését, mert ezekből jobban megállapíthatjuk a kriminalitás tényezőjét, mint a gyermek esetleg előre betanult, vagy netán szuggesztív kérdésekre adott vallomásából.

Benedek Ábrahám fontosnak találná, ha a szakosztály bizonyos kérdőpontokat dolgozna ki, melyekre a tárgyalásokon a feleleteket adnók.

Elnök a vidéki fiókköröknek ily irányú munkába való bevonását is szükségesnek tartja, továbbá ajánlja, hogy az érdekesebb eseteket szakosztályunk a vidéki bíróságoktól beszerezze.

Kármán Elemér jbiró (Erzsébetfalva) nem kíváná a vidéki eseteket egész terjedelmükben beszerezni, hanem elégségesnek tartaná, ha jellemlapokat szerkesztenénk. Ezen jellemlapok kiterjeszkednének a tudományos kutatáshoz szükséges pszihikai jelenségekre s ezeket kitöltve, a bíróságok szakosztályunknak beküldnék. Ugyancsak ajánlja, hogy egy gyermekkriminálpszihológiai muzeumhoz gyűjtsünk anyagot.

A gyermektanulmányi muzeumban egy külön csoportot alkotna ezen gyűjtemény.

Elnök örömmel járul felszólaló indítványához s kéri, hogy legközelebbi értekezletünkön tartson e kérdésről előadást.

Répay Dániel az eszközökhöz azok használati módját s körülményeit is fontosnak tartja feljegyezni.

Elnök felkéri a szakosztály tagjait a kriminalitás egy-egy tényezőjének kutatására. Különösebben: a tömegnyomor, a nevelés hiánya, a ponyvairodalom, a mozi és a patológikus okok milyen arányban szerepelnek, mint a gyermekbűnözés tényezői.

Végül *Szana* Sándor dr. kir. tanácsos, igazgató főorvos indítványát tárgyalta a szakosztály. A tárgyalásokra gyermektanulmányozással foglalkozó szakértő kineveztetését, továbbá a javítókbán gyógypedagógiai család létesítését tartja fontosnak. A vitában *Novák* Ernő dr., *Kármán* Elemér dr., *Nagy* László, *Nemes* Lipót és *Angyal* Pál vettek részt. A szakosztály a javaslatok részletesebb megvívását tartja szükségesnek.

A pozsonyi fiókkör. A *pedagógiai szakosztály* febr. hó 10-én tartotta alakuló gyűlését. A szakosztály elhatározta, hogy a tél folyamán havonként *pedagógiai estétet*, eszmecserét rendez a hivatásos nevelők, a szülők, a nagy közönség számára; a 3—8 esztendő gyermekek számára pedig hetenként *mesedélutánokat* tart, vetített képek kíséretében.

Az első pedagógiai estét *Krammer József*, a szakosztály elnöke tartotta március 1-én. Előadásának tárgya volt: *az elemi és középiskola kapcsolata*. Előadása folyamán rámutatott azokra a nehézségekre, amelyek a sikertelenségnek az okai; ismertette azokat a módokat és eszközöket, amelyekkel az eredményt fokozni lehetne. Az értekezlet a következő megállapodásokra jutott:

A) *Az elemi iskolákra nézve:*

1. A népiskola I. osztályába csak olyan tanulók vétessenek fel, akik szept. 1-én *6. életévet már betöltötték*; a középfokú iskola I. osztályába tehát olyanok, akik 10 évesek már elmúltak.

2. Gondoskodjanak az illetékes körök arról, hogy az egyes városrészekben megfelelő számú *kiseddóvó intézet* állíttassék fel.

3. A népiskolák mellett elegendő számú *napközi otthon* létesíttessék.

4. A normálisnál gyengébb tehetségű tanulók részére *kisegítő iskola* állítandó.

5. Ötvennél több tanuló ne legyen egy osztályban; de rajta kell lenni, hogy lehetőleg csak 40 legyen az egyes osztályok létszáma.

6. A hatóságoknak arra kellene törekedniök, hogy az iskola látogatásokban mutatkozó hiányok megszűnjenek.

7. Különös figyelem fordítandó a népiskolai tantervi utasítás követésére, nevezetesen az értelmi képzés, az önállóság és öntevékenység érvényesítésére; a kérdés gondolatkeltő szerepe, továbbá a lélek nélküli ismétlések és a sugalmazó kérdések mellőzése tekintetében. Evégből az «Utasítás» több példányban volna beszerzendő minden iskola számára.

8. A szokásos évvégi vizsgálatok mai rendszerének mellőzése.

B) *A középfokú iskolákra nézve:*

1. Rendszerint csak az a tanuló boldogul a középfokú iskola első osztályában, akinek a IV. osztályú bizonyítványában a magyar nyelvből, a számtanból és földrajzból legalább jó osztályzata van. Kívánatos, hogy a népiskolai tanítók a szülőket erre figyelmeztessék. Esetleg el kellene rendelni, hogy a népiskola IV. osztályából csak fölvételi vizsgálat alapján vehetők fel a tanulók a középfokú iskola I. osztályába; a népiskola V. osztályából ellenben vizsgálat nélkül.

2. A középfokú iskola I. osztályában lehetőleg 3 tanár kezében csoportosítandók a tantárgyak.

3. Az «Utasítások» egybevetendők a népiskolai tantervi utasítással s arra kell törekedni, hogy a kellő átmenet érvényesítése végett a tanítás módja eleinte ne különbözzék a népiskola felsőbb osztályaiban követendő módszeres eljárástól.

4. Lassan kell eleinte haladni azokban a tárgyakban, amelyeket a tanuló a népiskolában még nem tanult; ilyenek a latin, illetőleg a német nyelv; a mértan, a mértani rajz és a természetrajz.

5. A lecke feladásában mértéket kell tartani, különös tekintettel arra, hogy a népiskola IV. osztályában alig van otthon megtanulandó lecke. S meg is kell tanítani a növendékeket arra, hogy hogyan tanulják meg az egyes leckéket.

6. Rajta kell lenni, hogy a tankönyvek stilusa és terjedelme megfeleljen a népiskola IV. osztályából fellépő tanulók felfogó és teljesítő képességének; evégből vessék egybe az érdekelt tanárok a bevezetendő tankönyveket a népiskola IV. osztályában alkalmazott hasonló tankönyvekkel.

7. Nagy figyelem fordítandó az elsajátítandó ismereteknek immanens, rekuráló és időközi ismétlésekkel való meggyökereztetésére.

8. Az órarend megállapításánál érvényesíteni kell az e tekintetben megállapított követelményeket.

9. Kívánatos, hogy a középfokú iskolák tanárai az év végén az elemi iskola IV. osztályában, az elemi iskolák tanítói pedig az év elején kölcsönösen hospitálásokat végezzenek.

A szülők számára pedig *Jámbor György dr.* főgimn. tanár, a fiókkör titkára tartott két előadást. Az egyiket febr. 11-én; *a mese hatása a gyermeki lélekre.* Miről és hogyan kell mesélnünk, ha azt akarjuk, hogy a mese valóban megfeleljen a gyermek lelki szükségleteinek? A másikat márc. 8-án, amikor *a gyermekjátékok szerepéről* beszélt a nevelés munkájában.

A gyermekek számára három *mesedélután* rendezett a fiókkör; március hó végéig hetenkint tart egyet. Az eddigieken 400 gyermek és szülő hallgatta végig a gyermeki naiv hittel és poézissal telt meséket.

Az orvosi szakosztály febr. 28-án tartotta alakuló gyűlését, ahol *Kováts Lajos dr.* a szakosztály elnöke, a gyermektanulmányozás fontosságát fejtegette az államélet szempontjából. Bemutatta a programot s kéri a megjelentek hozzászólását, milyen tekintetben volna a program kiegészítendő. A programot megküldte a fiókkör. A szakosztály különösen a gyermekhalandóság csökkentésére irányuló tevékenységet tartja fontosnak s azért *csecsemőápolási tanfolyamot* szervez. Részleteit egy legközelebbi ülésen fogja megbeszélni. Ezenkívül az *iskolaorvosi intézmény meghonosítását* tartja a szakosztály elsődrendű teendőnek; a szakosztály e tekintetben úgy határoz, hogy egyelőre csak egy iskolával próbáljuk meg s az ott gyűjtött adatokkal majd meg lehet győzni az iskolafentartókat ezen intézmény fontosságáról és szükségességéről.

Az adatgyűjtő szakosztály márc. 2-án tartotta alakulását, amikor *Végh Ferenc*, a szakosztály elnöke, tanítónőképző-intézeti igazgató, a szakosztály fontos szerepét, a munkálkodás útjait, módjait fejtegette és ismertette a megjelentek előtt. Különösen fontosnak tartja, hogy a szülők is bevonassanak a munkába. *Wollmann Elma* a fiókkör ügyvezető alelnöke, vállalkozott is ennek megvalósítására annál is inkább, mert hosszú működési évei alatt sok olyan szülővel van bensően barátságos érintkezésben, akik tanítványai voltak. A szakosztály legközelebbi teendő gyanánt a következő munkaprogramot határozta el.

Összehívják a pozsonyi népiskolák összes igazgatóit és főtanítóit, (Már megtörtént. Tudósító), ott bemutatják a *Mihalicska János* főtanító és *Deschenszky Ferenc* siketnéma intézeti igazgató által összeállítandó tanulmányiveket a pozsonyi elemi iskolákban található gyengetehetségű tanulókról és megbeszélik az adatgyűjtésnek és a kérdőív kitöltésének részleteit; az igazgatók és főtanítók azután közlik ezeket az összes pozsonyi népiskolai tanerőkkel és megindul a gyengetehetségűek adatgyűjtésének a munkája. Eközben az elnökség eljár az iskolai hatóságoknál támogatásukat

kérve úgy az adatgyűjtéshez, mint az ezáltal célzott *kisegítő iskola* felállításához. Amikor az illetékes tényezők közreműködése biztosítva lesz, az elnökség a helyi érdekelttség és az országos központ támogatásával megteszi a kellő lépéseket, amennyiben ezeket az iskolákat fentartó felekezetek nem vállalnák, községi vagy állami kisegítő iskola kieszközlésére. A kérdőíveket a megbízottak el is készítették és meg is küldte az elnökség az egyes iskoláknak.

Bergmann József a szlőjdcsoport vezetőjének hosszabb előadása után elhatározta továbbá a szakosztály, hogy *Bergmann József* összegyűjti a Pozsonyban szlőjddel foglalkozó összes tanerőket, előadást tart nekik a *slőjd és gyermeklélek* vonatkozásairól, megbeszélik mit kellene és lehetne tenni a szlőjdtanítás fokozására és helyes irányítására. Egy másik (esetleg sorozatos) előadás célja lesz, hogy a költséges és inkább testet-lelket rontó, mint nemesen foglalkoztató divatos gyermekjátékokat a családból lehetőleg kiküszöböljük és helyettük a gazdaságilag olcsóbb és testben-léleken nevelőbb, edzőbb slőjd, illetőleg önkészítette gyermekjátékokat honosítsunk meg.

J. Gy.

A Máramarosi Közművelődési Egyesület Szabadoktatási Szakosztályában Máramarosszigeten, f. hó 4-én *Barcsai Károly* áll. tanítóképző-intézeti tanár szépszámú és előkelő közönség jelenlétében «*A modern lélektan*» címen szabad előadást tartott. Az ujjirányú pszichológiai és pedagógiai törekvések és eredmények ismertetését számos kísérlettel világította meg, miközben fő törekvése oda irányult, hogy a kísérletekben nyilvánuló pedagógiai vonatkozásokat a lehetőség szerint kiaknázza. Sikerült is a közönség érdeklődését a legnagyobb mértékben lekötnie, sőt a közönség sorából többeket bevonna a kísérletekbe is és meggyőznie a hallgatóságot az ujjirányú pszichológia és pedagógia életrevalóságáról és gyakorlati értékéről.

A siketnéma mint a közműveltség munkása. Ez volt a tárgya Társaságunk márciusi nyilvános gyermektanulmányi értekezletének. Előadója pedig *Klug Péter* a szegedi siketnéma intézet igazgatója volt. Az értekezlet iránt igen nagy volt az érdeklődés, különösen a gyógypedagógusok körében; számosan jelentek meg a budapesti és a váci siketnéma és más gyógypedagógiai intézetek tanári testületei sorából.

Elnöklő *Nagy László* üdvözölte *Klug Pétert*, mint a szegedi fiókkörnek ügyvezető elnökét, ki az ottani mozgalmakban elévülhetetlen érdemeket szerzett, majd meg felkérte őt előadása megtartására. (Az előadást közölni fogjuk.)

A tárgyhoz hozzászólva *Nagy László* azon óhaját fejezi ki, hogy a siketnémák ügyét úgy a társadalom, mint a hivatalos világ még inkább karolja fel, mert hogy ők is kulturáliter a normális egyéneknél kevésbé vannak hátrányban, s így a maga részéről is kívánatosnak tartja, hogy úgy az ipari iskolákba, mint a gazdasági intézetekbe a VIII. osztályt elvégzett siketnémák felvéssenek. Egyébként *üdvözli a siketnéma-intézeti tanárokat, akiknek érdeme, hogy a siketnémákról, mint a közműveltség tényezőiről lehet beszélni.*

Gyermektanulmányi fiókkör Vácott. A váci társadalomban eredményes mozgalom indult meg gyermektanulmányi fiókkör érdekében. A városból ezideig 57 tagja jelentkezett társaságunknak. A mozgalom élén a társaság központi elnökségének főkérésére *Berecz Gyula* kir. tanfelügyelő és *Borbély Sándor* igazgató állanak, akik bölcs körültekintéssel és nagy energiával fáradoznak a fiókkör szervezése körül. Nem hallgathatjuk el annak megemlítését, hogy a mozgalom megindításában és propagálásában az oroszánrész *Hollós Sámuel* tanítót illeti meg, ki fáradságot nem ismerve agitált az eszme érdekében. Buzgó munkatársa volt *Natonek Dezső* tanító, ki a váci lapban ismertette a gyermektanulmányozás jelentőségét.

A fiókkör alakuló-gyűlése a jövő hónapban lesz.

A szülő és a tanító. A *nagyváradi fiókkör* február 21-én tartotta meg ez évi nyilvános értekezletét, melyen *Rechné Bauer Zsófia* nyug. polg. leányiskolai igazgatónő: «*Hogyan támogathatja a gyermekevelésben a szülő a tanítót s a tanító a szülőt*» címmel tartott szülőket és tanítókat egyaránt érdeklő előadást. — Az értekezlet rendkívül látogatott volt.

A gyermek a jövő letéteményese, mondja az előadó, hogy az életben jobban boldogulhasson, a társadalom ma már mindent megtesz érte. E törekvés észrevehető is a mai gyermekeken, de csak külsőleg, testileg. A lélek fejlesztésében nincs nagy előhaladás, még ma is sok az irigy, civakodó, durva, enyém-tiedet nem ismerő gyermek.

A régi családi körben más nevelésben részesült a gyermek. Régente az atya volt a családban a kormányzó, ma a gyermek is tényező, néha a szülők zsarnoka. Most a gyermek szabad, a szülő kiengedte kezéből a kormánypálcát. A szülőnek segítőre van szüksége a nevelésben. E segítő a tanító.

A nevelésnek három tényezője van: a szülő, a társadalom és a tanító. Legnehezebb a tanító szerepe, mert az oktatás mellett a két előbbi tényező mulasztásait is kell pótolnia. A tanító nem tesz eleget ha csak oktat, magasabb hivatása a nevelés. Be kell vinnie

az iskolába a család melegét. A gyermek útján föl kell ébreszteni az iskola iránt a szülők érdeklődését, hogy ezáltal a szülőház és az iskola közti kapcsolat kialakuljon.

A nevelésben a tanító a családdal együtt járjon el. De sajnos, a kis polgár előtt oly nagy tekintély a tanító, hogy nem mer tőle tanácsot kérni, vagy ha fel is keresi, inkább tanácsot ad. A felsőrétegben viszont a tanító nem rangbeli, elnéznek a tanító működése felett. Nagy baj az is, hogy a szülők egy része nem épen megtisztelő bírálatot mond a gyermekek előtt a tanítóról.

Arra nézve, hogy a tanítók és a szülők hol találkozhatnak a gyermekre vonatkozó megbeszélések végett, ajánlja előadó, hogy a hónap vagy a hétnek egy napja kijelölendő, s akkor nap a tanítót az iskolában mindenki felkeresheti.

Ezután az előadó hosszú tanítói működése gazdag emlékeiből mondott el néhány érdekes, a gyermeki lelket megvilágító példát, melyek közvetlenségükkel őszinte tetszést keltettek a szülők és tanítókból álló igen nagy számú közönségben.

Edelmann Menyhért dr. elnök hálás köszönetet mondott az előadónak. Bejelentette továbbá, hogy az elemi iskolai tanulókról két évvel ezelőtt felvett jellemlapok anyaga feldolgozás alatt van. Nemcsak a testi és lelki állapot van a gyermeki lélekre befolyással, hanem a környezet is. Ezért a fiókkör elhatározta, hogy az elemi iskolai tanulók környezetének tanulmányozása céljából környezet-tanulmányozási iverket bocsát ki, ezeknek kitöltésére felkéri a tanítókat. A tanfelügyelőség és felügyelő igazgató a hozzájárulását megadta s a fiókkört mindenben támogatja.

Több mint 6000 ívet küldenek szét a helybeli összes elemi iskolákba. A beérkezett anyag feldolgozására *Sebestyén Dezső* elemi iskolai igazgató vállalkozott.

A japán gyermektanulmányi társaság az 1913 évi közgyűlését május 4-én tartotta s ezzel kapcsolatosan a gyermektanulmány minden ágának munkásai beszámoltak az elmúlt évi kutatásaik és eredményeikről. Megemlíti a következő előadásokat: A városi gyermekek mellbőségéről. Nappali üdülőhelyek gyenge gyermekek számára. A szellemi fogyatékosok nevelésének eredményességéről. A mozgások hatása a test hőmérsékletére. Egy gyermek szellemi és testi fejlődése 2 éves koráig. Az elhagyott gyermekek nevelése. A szegény gyermekek és a mese.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság 1914. február 6-án tartott választmányi ülésén felvett új tagjainak névsora a következő: *Budapestiek:* Bartucz Lajos egy. tanársegéd, Boroviák Lajos polg. isk. tanár, Bökény Dániel áll. isk. igazgató, Füzesi Árpád győgyp. tanár, Katona Géza győgyped., Kaunitz Lajos dr. főv. felső ker. isk. tanár, Láng Menyhért dr. idegorvos, Szekeres Róbert főv. s.-fogalmazó, Tauber Emil polg. isk. tan.

Pozsonyiak: Adamoczi Ambró Béla v. b. t. t., volt nagykövet, Albrecht Márton polg. isk. igazgató, Feitscher Erichné ügyvéd neje, Füzesséry Elza tanítónő, Hacher Ervin törvényszéki jegyző, Hecht Dávid dr. orvos, Juranics Györgyike tanítónő, Károly Alajos plébános, Kardoss János, Kovács Aranka polg. isk. tanárok, Kundtner Róbert felső ker. isk. igazgató, Kunszt Károly tanító, Lövinger Vilmos dr. kir. tanácsos, ügyvéd, Mahler János főtanító, Moharas Imre, Németh István tanítók, Pállfy Erzsébet grófnő, Pirchala Imre udvari tanácsos, Pottyondy Vilma tanítónő, Pogány Vazul szőlészeti szakfelügyelő, Pongrácz Dóra grófnő, Rispler Rezső tanító, Szmidrás Géza, Szőke Lőrinc dr. főgimn. tanárok, Stadler Miksa tanító, Szápáry Ilona grófnő, Szeicka Ella tanítónő, Tass Ferenc polg. isk. ig., Tárnoky Irma tanítónő, Timnia Erzsébet polg. isk. tan., Tocsek Miklós tanító, Tergina Gyula tanfelügyelő, Urbányi Karolin tanítónő, Vincze Károly kanonok, Vayán Ferenc, Zengő Péter siketn. int. tanárok, Zólyomi Jánosné mérnök neje.

Szegediek: Szőginé Magyar Ilona, özv. Ábrahám Jánosné, Baló Antal tanító, Biró István tanító, Baranyai Gyula polg. isk. szakf., Budai Gyula főgimn. tanár, Csányi Sándorné, Csókási Jenő építési vállalk., Csurik János felső-ipariskolai művezető, Fodor László árvaházi gondnok, Frankl Antal gyógyszerész, Gerő Hermin tanítónő, Kosoczky Pál tanító, Kovács Margit tanítónő, Latkovics László tanító, Léderer Rezső dr. tiszti orvos, Miskovics György igazgató, Nagymihály Lajos tanító, Schall Kálmán állomásvezető, Temesváry József gyógyszerész, Tölcséry Ferenc, Tuskó László tanítók, Zsák József igazgató.

Váciak: Kovács Pál dr. orvos, Magas Árpád főorvos, Révész Sándor dr. ügyvéd, Stamberger Rezső sörgyári irodafőnök, Preisz I. H. tanító.

Azonkívül: Fábriczy Gusztávné Hatvan, Nyéki Imre tanító Rakottyás.

Tehát Budapestről felvettek 9 tagot, Pozsonyból 47-et, Szegedről 22-öt, Vácról 5-öt s egyéb vidékekről 2-öt, összesen 74-et.

A március 27-iki választmányi ülés pedig a következő tagokat vette föl: *Kassáról:* Gerő Ágoston áll. isk. igazgató Abaujszina, Mária Jenő áll. igazgató Jászómindszent, Takács Gyula áll. tanító

Szádelő, Katonka Ödön ref. tanító Selyeb, Simándi Pál áll. tanító Kalsa, Simkó István áll. tanító Baska, Hoffmann Alfréd áll. tanító Mecenzéf, Bazán József rk. tanító Perény, Abonyi József áll. isk. igazgató Hernádcsány, Lukács Győző áll. isk. igazgató Kassahámor, Gaskóné Kiss Hermin áll. tanítónő Kassahámor, Luczy Antal áll. tanító Kisszalánc, Diószeghy Lajos áll. igazgató Petőszinye, Mincsik János gk. tanító Abaujszolnok, Papp Károly ref. tanító Szászfa, Schloszarik Gyula áll. tanító Felsőhutka, Schürger Katalin áll. tanítónő Mecenzéf, Gábor István áll. igazgató Csécs, Bárdos Gyula rk. tanító Debrőd, Gyurkó István rk. tanító Torna, Vasenszky Ernő áll. tanító Koksóbaksa, Monoky István ref. tanító Györke, Kukla Károly rk. tanító Boldogkőujfalu, Varga Jolán ref. tanítónő Szászfa, Argay Rezső társ. tanító Luciabánya, Scholtz Vilmos ág. tanító Felsőkemence, Koszteczky Ferenc gk. tanító Szeszta, Kiss József gk. tanító Baskó, Vengritzky János áll. igazgató Stósz. Kálnay Alajos rk. tanító Kenyhec.

Kassaiak: Dr. Vargóczy János áll. igazgató, Göntér Gábor áll. igazgató, Fertály József áll. ig., Draskovics Gyula áll. ig., Kenyeres Károly áll. ig., Labus László áll. tanító, Ravasz István áll. tan., Nemes József áll. ig., Medveczky Lajos áll. tan., Pacsay Endre áll. tan., Bátori Béla áll. tan., Stefányiné Boriszlay Irén áll. tanítónő, Fejér Borbála áll. tanítónő, Váli Jolán áll. tanítónő, Bátori Olga áll. tanítónő, Cserneczky Béla áll. ig., Herboly Ferenc áll. igazg., Vincze Ferenc áll. tan., Török József áll. tan., Németh János áll. tan., Bitvay Tódor áll. tan., Murányi László áll. tan., Höffler Emma áll. tanítónő, Kovalkovics Teréz áll. tanítónő, Kruzsinszky Gyuláné áll. tanítónő, Szilágyi Nándor izr. ig., Horvát Samu izr. tanító, Szalay Lászlóné ny. főispán neje, dr. Eöttevényi Nagy Olivér jogakad. tanár, Takács Béla kir. tanfelügyelő, dr. Ősz Béla kir. s. tanfelügyelő, Nevelős Lajos kir. s. tanfelügyelő, Petthes Gyula kir. tanf. tollnok, Kovács János áll. ber. ig., Hullin Antal ber. áll. tan., dr. Mázy Engelbert tank. főig., dr. Hódy Sándor tvsz. bíró, Karsai Ervin premontrei gimn. ig., Bászeli Jenőné áll. tanítónő, Babinecz Anizette áll. tanítónő, Zsilinszky Ciprián áll. tan., főtiszt. Cselényi István rk. polg. leányisk. igazg., Mayer Dénes főreálisk. helyettes tanár, Lang Erzsébet okl. tanítónő, Hegedüs János rk. tanítóképző igazg., Grusz Frigyes rk. tanítóképző tanár, Móczár Miklós rk. tanítóképző tanár, dr. Laczkó Gyula kir. tvsz. jegyző, Kurovszky Ferenc kir. főügyész, Zimmer Márton áll. ig., Kertscher Gusztáv ág. polgári iskolai igazgató, Klenner Berta ág. polgári leányiskolai tanítónő, Maszny Gizella ág. polgári leányiskolai tanítónő, Solczanik Henriette ág. polg. leányisk. tanítónő, Steiger Ferenc ny. áll. polg. isk. igazgató, Báró Gyula csendőralezredes, Ambrózy Gyula csendőrszázados, Zelkó Henrik csendőrszázados,

Kuhn Ottó csendőr számvivő százados, Siposs A. Gyula ker. és iparkamarai elnök, dr. Fischer Colbrie Ágost megyés püspök, Hartsár István kanonok, egyházmegyei főtanfelügyelő, Hoffmann Arnold pápai káplán, theol. dékán, dr. Kasztell Aladár theol. tanár, dr. Sebeczky Emil theol. tanár, dr. Pfeiffer Miklós theol. tanár, Konrády Lajos kanonok, kassai plébános, Horváth Géza főrealisk. hitoktató, Csárszky József felsőbb leányiskolai hitoktató, Zabavszky Rezső hitoktató, Bjalkó Győző hitokt., Szoncsó József hitoktató, Hornyák István hitokt., Kocsis János hitokt., Pollák József hitokt., dr. Demeter István káplán, Sztrisovszky Mihály káplán, Záhorszky István (főtiszt.) női gazd. int. ig., Gillinger János főrealisk. tanár, dr. Klekner Emil árvasz. ülnök, Blanyár Endre államv. főellenőr, Laczkovszky Lajos javító-intézeti igazgató, Fürst Sándor kir. műszaki tanácsos, javító-intézet, Raidl Antal főtisztv., Székely Ernő főtisztv., Makkay László ref. lelkész, Aczél Gyula tisztv., Wachsmann Ferenc tisztv., Bukovszky Lajos családfő, Haczegán János családfő, Szölgými Péter családfő, Büchler Sándor családfő, Kresz Pál családfő, Schneider József családfősegéd, Vojnár István családfős., Füleki Lajos családfős., Mikecs Ferenc családfős., Hollop János családfős., Kallós Ernő családfős., Mészáros Gáspár családfős., Engelberth Rezső családfős., Muszka Mirón családfős., Váradi József családfős., Weisz János családfős., Hangody György családfős., Uhrin György családfős., Kisfaludy Pál családfősegéd, Becsei István főművezető, Csorba József főművezető, Kovács Mária díjnok javító-intézet Kassa. — Ladits Andor állami igazgató Miskolc, Vajda Károly áll. ig. Nagyida, Penyigey Manczur Lajos kir. ügyész Miskolc, Ébner Lajos kir. ügyész Miskolc, Masika Miklós kir. ügyész Beregszász, dr. Nuszbec Sándor kir. ügyész Beregszász, Fest Géza vezető kir. ügyész Eperjes, dr. Oravec Andor kir. ügyész Eperjes, Karácsony János vezető kir. ügyész Lőcse, Tomori Endre csendőrfőhadnagy Homonna, Buday Andor csendőrfőhadnagy Máramarosziget, Földvárszky Pál csendőrfőhadnagy Rimaszombat, Takácsi Dezső csendőrhadnagy Huszt, Richnavszky Oszkár csendőrhadnagy Felsővisó, Csűrös Gyula csendőrhadnagy Ungvár, Szepessy Árpád csendőrhadnagy Rozsnyó, Balázs Sándor ref. tanító Felsőméra, Kóta Sámuel áll. ig. Szepesi, Vita Károly ref. tan. Nagyszalánc, Ladó Margit ref. tanítónő Nagyszalánc, Kertész János állami igazgató Abaujszántó, Kovács Lajos állami tanító Abaujszántó, Szomolnok Lajos ref. tanító Abaujalpár, Bárdos Béla áll. tan. Him, Román János rk. tan. Kassaujfalú, Riczkó László ref. tan. Abaujnádas, Nagy Mihály rk. tanító Szádalmás.

Összesen 168-an.

Apróságok a gyermek életéből.

Öt hónapos fiam figyelme.

Írta: Szobolovszky István, Kőrmöcbánya.

A csecsemő figyelme jó sokáig, úgy 6—7 hónapos koráig pusztán érzeki figyelem, mely az érzékszervek fejlődése, működési köre szerint erősödik s nemesbedik. Eleinte csak fokozott ingerek, hatások képesek arra, hogy a csecsemő figyelmét annyira-amennyire lengésbe hozzák.

A hallás-ingerek sokkal jobban, erősebben foglalkoztatják a kis fiam figyelmét, mint például a látás ingerei. De viszont azt is tapasztaltam, hogy a látás-ingerek többször, többoldalulag hatnak a figyelmére, mint a hallásbeliek. A fiam kellemetlen érzéseit, sirását, stb. a zene, az ének, a dal sokkal inkább oszlatja szét, mint bármelyes fényinger. Lássuk a látás révén keletkezett, megindított figyelmét. A kis fiam figyelmét elsősorban azok a fényes, csillogó, ragyogó tárgyak kötik le, melyek nagyobb lengéseket, mozgásokat végeznek.

Igy például a csillogó alappal bíró függőlámpa ingó mozgása, lengése $\frac{1}{4}$ óráig is képes lekötni a fiú figyelmét. Hasonló időtartamú hatást gyakorol reá az óra fényes és széles lappal bíró ingája. A falon függő fényes képkeretek csak pillanatnyi hatással vannak figyelmére, mihelyest azonban lengésbe hozom azokat, 2—5 percig is figyel rájuk. Az ezüstszerű csörgő is igen alkalmas figyelmének 10—15 percnyi lekötésére. A hadonászó, mozgó keze néha $\frac{1}{2}$ óráig is foglalkoztatja figyelmét. A fehér ablakfüggöny mozgása 1—2 percig hat a figyelmére. Kiváló említést érdemel a kis fiú testvéreinek játéka, mozgása. E figyelem mindenkoron kellemes érzéseket támaszt benne; amennyiben örül, mosolyog, nevet a jelzett játékok, mozgások láttára. A felnőtt egyén mozgása kevésbé érdekli őt. A szoba álló, nyugalomban levő tárgyai közül csak azok jöhetnek számításba, melyek élénk színekkel, fényvel bírnak. Ide sorozható: a tükör, a pohárszékek, a szekrények fényes, csillogó részsarkai stb. De nemcsak a szoba tárgyai, jelenségei hatnak figyelmére, hanem a szoba keretein kívül esők is. Az ablaknál megfigyeli az utca mozgó-nyüzsgő életét. A robogó kocsit a futó lovat, a járó-kelő embereket, az ablak közelében levő hársfa

mozgó lomboztatát, stb. Figyel az utcai lámpa fényére, észreveszi a holdat, a szálló madarat.

A hallás által támasztott figyelme, mint már érintettem, nagyobb, erősebb, mint a látásé. A cimbalom hangja még a leg-erősebb kellemetlen érzését: az éhséget is lecsillapítja, mérsékli. Ellenben nincs olyan fényes, mozgó, stb. tárgy, amely őt ilyenkor hallgatásra bírná. Ismeri a hangforrás: a cimbalom helyét. Örül, ha feléje viszik őt. A dal s más hangszer szintén kellemesen hat figyelmére. Megfigyeli az óra ütését, a harang kongását. Ime néhány vonás, melyet őt hónapos fiam figyelme köréből róttam le. Azt hiszem nem végeztem fölösleges munkát, mert mindaz, ami a gyermek lelkére vonatkozik; többé-kevésbé vagy egészében értékes e lap számára. Részecskéje az egyéni lélekrajz szerkesztésének.

Übersicht der letzten Nummer.

Jahrgang VIII., No. 2,

Pädagogische Ziele der Kinderforschung.

Von Staatssekretär a. D. Dr. Alexander Náray-Szabó.

In seinem Vortrag, den er in der konstituierenden Versammlung der Pozsonyer Filiale unserer Gesellschaft hielt, zieht er zunächst eine Parallele zwischen den älteren und den heutigen Pädagogen. Er ist der Meinung, dass die letzteren über die durch die veränderten Verhältnisse hervorgerufenen Schwierigkeiten nur so vermögen hinwegzukommen, wenn sie schon *während ihrer Ausbildung* mit der stufenartigen Entfaltung, der Arbeitsfähigkeit, den typischen und individuellen Unterschieden und deren Bedeutung auf den Gebieten des Auffassens, des Gedächtnisses, des Denkens, sowie des Gefühls- und Willenlebens des kindlichen Geistes vertraut werden. Jeder Pädagoge sei stets bestrebt, sowohl mit dem physiologischen als auch dem psychologischen Organismus und den Lebensoffenbarungen des Kindes bekannt zu werden. Ferner müsse jeder Pädagoge innehaben: die Unterschiede der Individualitäten, die Veränderungen der Fähigkeiten, der Tempera-

mente und des Charakters; die Gewohnheiten und das Verhalten des Kindes seinen Eltern, Vorgesetzten und Mitschülern gegenüber, sowie in den verschiedenen Lebenslagen; seine Suggestibilität den gesellschaftlichen und allgemeinen Verhältnissen gegenüber; die einzelnen organischen oder gesundheitlichen Unzulänglichkeiten, besonders aber den Einfluss der *Pubertät* aufs gesamte Benehmen, wie das geistige Dienstvermögen des Kindes. Nicht minder sollte er die normalen und schwachbefähigten Kinder, den Übergang von ihrer grossen Intelligenz — durch einzelne Richtungen oder Abschnitte und Schwächen hindurch — zu den selbständigen Debilen hin, sowie die eigenartigen Reaktionen der fremden, doch oft sehr begabten Schüler der Schule gegenüber, genau kennen. Überhaupt müsse er mit den Methoden der Kinderforschung recht vertraut sein.

Über die meisten dieser Kenntnisse sollten auch alle Individuen verfügen, die sich mit Kindern befassen. In erster Reihe die Eltern, die Erzieher, Erzieherinnen und Kindergärtnerinnen, deren Wirksamkeit nur insofern von Erfolg begleitet sein könne, als sie eindringen in das Innere des Kindes und mit dessen vererbten und instinktiven Eigenschaften zu rechnen vermögen, die das Kind bereits besitzt, und die bei Kenntnis der Individualität und der Fähigkeiten des Kindes die Beschäftigung damit richtunggebend andeuten. Eben aus diesem Grunde nahm jüngst unsere Gesellschaft die Gründung eines puerikulturellen Instituts in ihr Programm auf.

Beiträge zur Kriminalität ländlicher Minderjährigen.

Von Josef Sándor, Richter am kön. Gerichtshof in Brassó.

In seinem Vortrage der Rechts- und Kinderschutz-Abteilung der Gesellschaft für Kinderforschung erstattete Votr. Bericht über seine Prüfungen, die er im Brassóer Gefängnis Minderjähriger veranstaltete. Er liess in der Schule daselbst ohne jedwede Anweisung, ja Ausschliessung des Lehrers, folgende Fragen beantworten:

1. Wie war mein bisheriges Leben?
2. Weshalb bin ich hier?
3. Was werde ich machen, wenn ich von hier herauskomme?

Zwecks Erkenntnis der Seelenwelt der Kinder bediente sich Votr. mit manchen Veränderungen der Methode des Münchner Staatsanwalts *Rupprecht*. Besonders darin wich er von diesem ab, dass er den Stoff der schriftlichen Arbeiten nur in dem Falle

annahm, wenn ihr Inhalt mit den vor der Straffällung gewonnenen Daten der Umgebungsstudie übereinstimmte. Seine Untersuchungen sind um so wertvoller, als sie sich ausser ungarischen auch auf heimatliche Sachsen und Rumänen beziehen, mithin wesentliche psychologische Unterschiede bezüglich der Rassen, der Temperamente und gleichzeitig der Tradition aufweisen.

Auf die Frage *«Was tat ich, bevor ich hierher kam?»* antworteten die Kinder ganz kurz und ziemlich eintönig über die Vergangenheit. Emotionen berührten ihre Seele nur flüchtig; offenbar liebten sie wegen der infolge ihrer Lage hervorgerufenen seelischen Depression die Freuden ihrer zartesten Jugend zu verschweigen. Hingegen im dortigen Gymnasium angestellte diesbezügliche Arbeiten zeigen, wie gerne die nicht kriminellen Kinder gleichen Alters ihrer frühesten freudigen Erlebnisse gedenken. Während diese ohne Scham über die Diebstähle ihrer Kinderzeit berichten, sie als Kinderstreiche bloß betrachten, beschreiben unter den kriminellen Kindern nur diejenigen ihre Diebstähle, die dadurch gleichsam einen kausalen Zusammenhang für die Straftat suchen; wodurch sie mit der Justiz in Konflikt geraten.

Unter den jugendlichen Strafbrechern finden sich 35% ganze und halbe Waisen. Diese Tatsache trägt viel zur Kriminalität der ländlichen Minderjährigen bei, wie dies folgende Geständnisse erhärten. Ein mutterloser, sächsischer, 16 Jahre alter Knabe schreibt wörtlich wie folgt: *«Aber eines war der Fehler, was mich stark zurück hielt und halt mich von meinen Brüdern (Stiefgeschwistern) und zwar dass, wenn etwas zuhause geschah, oder zerbrach, verloren ging, dass meine Mutter (Stiefmutter) alles auf mich drückte und wenn ich es stritt, so wurde ich so lange geschlagen, bis ich nicht einwilligte und sagte: ich habe es getan.»*

Solche Kinder betragen sich im Gefängnisse am besten. Ein Knabe, den der Votr. darüber befragte, sagte aufrichtig, er ist darum gut, weil hier jeder gleichförmig behandelt wird, und wenn man ihn auch zuhause so behandelt hätte, wäre er nicht hierher gekommen.

Bei vaterlosen Kindern ist die Ursache der Verfehlung wieder eine andere. Im verwaisten Knaben erwacht das mannbare Selbstgefühl vor der Zeit, ja fast in krankhafter Form und wünscht schon damals den Erhalter des Hauses zu vertreten, wo seine seelische Verfassung und die Gemütswelt kindlicher Art noch ist. Ein 16 Jahre altes Kind in solcher Umgebung schreibt folgendermassen: *«Ich bin deshalb hier, weil ich einen Mann erschlug, weil er mir 30 Kronen schuldig war und sie nicht bezahlen wollte und als ich sie im Wirtshaus verlangte, wollte er mir eine Ohr-*

feige geben, darauf zog ich mein Messer heraus und stach ihn nieder.»

Die erste Antwort, welche die ländlichen Kinder auf die erste Frage gaben, ist ein heller Reflex der verwüstenden Wirkung des Alkohols. 90% der ins Gefängnis geratenen Minderjährigen geniessen Branntwein. Unter den zu diesem Zwecke untersuchten 60 Kindern haben laut Geständnis den Branntwein 25 sehr geliebt, 22 trinken ihn, vermöchten ohne ihn zu leben, die übrigen tranken ihn nur, weil sie es von den Genossen gesehen haben. Ein 16-jähriger Knabe schreibt folgendes:

«Als ich stärker wurde, nahm mein Vater auch mich zur Herde, ich wollte nicht mitgehen, doch mein Vater gab mir, damit ich gehe, Branntwein und Tabak (damals war er 12 Jahre alt) und wenn ich nicht trinken wollte, schimpfte er mich und sagte, ich muss, denn das gibt Leben. Seither trank ich immer, weshalb mich mein älterer Bruder oft schlug, doch jedes mal sagte der Vater, lass ihn in Ruh, sonst wirst du fassen, ich freute mich sehr und trank noch mehr.» Der Vater war ein beschränkter Alkoholiker.

Eine erhebliche Anzahl der ländlichen jugendlichen Missetäter rekrutiert sich aus der Reihe der unehelichen Kinder. Die Mutter am Dorf vermag ihr Kind ohne Vater gewöhnlich vor der Gefahr der sträflichen Handlungen nicht zu schützen.

Unter den strafbaren Minderjährigen in den Provinzen finden sich 40% des Einkindersystems. Ein einziges Kind — 16 Jahre alt — schreibt so: «Wie ich klein war, war ich sehr unfolgsam, wenn mich die Eltern wohin schickten, ging ich nicht und weinte, liess mich die Mutter im Zimmer, suchte ich den Zucker und verzehrte ihn, wollte mich die Mutter hauen, lief ich zum Vater, der dann sagte, ich tat gut und kann es auch andresmal tun. Als ich in die Schule ging, befahl der Lehrer, dass ich das lernen muss, doch ich sagte, ich kann nicht so viel lernen, weil es viel ist; darauf antwortete mir der Lehrer, ich muss, wenn nicht, wird er mich hauen, ich lernte nicht und der Lehrer haute mich, ich ging nachhaus, sagte es meinem Vater, der ging dann zum Lehrer, und machte einen grossen Lärm, dass er ja nicht wage seinen Sohn mehr zu hauen, weil der mehr wert ist, als der Lehrer.»

Unter den Beweggründen, denen zufolge die ländlichen Minderjährigen zu gesetzwidrigen Handlungen getrieben werden, verdient die *Rachsucht* besonders hervorgehoben zu werden. Die dieselbe hervorbringende Ursache steht mit der Art und der Grösse der emotionellen Offenbarungen in keinem progressiven Verhält-

nisse, sondern die Tat wird ein solches Mass erreichen, wie weit die zur Aufstachelung der Rachsucht hinzielende Tatsache imstande war, die Heftigkeit zu erregen.

Der gegebenen Anweisung zufolge berichten die über 15 Jahre alten Knaben pünktlich über ihr Geschlechtsleben. Unter den Dorfjungen beginnen das sexuelle Leben im 15. Jahre 18⁰/₀, zu 16 Jahren 80⁰/₀ und später 20⁰/₀.

Die Antworten, welche die Kinder auf die Frage, *«warum bin ich hier?»* erteilten, bilden trockene Beschreibungen der verübten Handlungen. 98⁰/₀ begründen auch bussefertig ihr Vergehen. Unter den Motiven steht an erster Stelle das Gesellen mit grösseren Burschen, die sie stets nachzuahmen lieben. Der Rechtsinn der Kinder am Lande ist nur schwach entwickelt. Die Rechtsätze, welche mit den Sittlichkeitsgesetzen übereinstimmen, oder daraus entspringen, merken sie sich wohl genug rasch, jedoch die abstrakteren begreifen sie nicht ganz. Vom logischen Standpunkt sind die abgegebenen Antworten gleichfalls interessant, wie z. B.:

«Ich bin deshalb hier, weil mich Gendarmen hieher brachten.»

«Ich bin deshalb hier, weil man mich im Grossen Gericht zu einem Jahr und der Verbesserungsanstalt erkannte.»

Die Antworten bezüglich der Fragen: *«was werde ich machen, wenn ich von hier herauskomme?»*, sind behufs der Kinderrettung ohne Zweifel am wichtigsten, zumal da die Kinder aus ihrem bisjetzigen Leben Schlüsse ziehen und somit sich zum eigenen Richter werden. 98⁰/₀ verspricht das möglichst beste. Unter 60 Kindern waren 40 zumeist aus Feldarbeiterfamilien, die sich nachhause sehnten, 17 wollten sich nicht den Geringschätzungen ihrer Gemeinde aussetzen, 3 bangt es vor dem Zorn der Eltern. Diese 20 müssten die Kinderschutzvereine in eine angemessene Umgebung bringen, da sie sonst bald wieder ins Zuchthaus zurückkehren dürften.

Kinderforschung und Sammlung rassenhygienischer Daten.

Von Géza Hoffmann k. u. k. Vizekonsul, Berlin.

Der Verfasser rät an, die Datensammelabteilung der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung sollte in ihr Arbeitsgebiet Tatsächlichkeiten der Rassenhygiene aufnehmen und alle Beiträge aufnotiert und zentralisiert im Museum für Kinderforschung aufbewahren.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Indem die Ung. Gesellschaft für Kinderforschung das Kinderstudium als Angelegenheit der Allgemeinheit betrachtet, in ihrer Wirksamkeit einen vielfachen Zusammenhang mit allen Schichten aufrecht erhält, machte sie letzthin zum Gegenstand einer Vorlesung das Thema: «die heranwachsende Jugend aus ärztlichen, gesellschaftlichen und pädagogischen Gesichtspunkten», worüber Schularzt *Dr. Edmund Tuszkai* sprach.

Die Datensammelabteilung unserer Gesellschaft befasste sich am 26. Jänner mit der *sittlichen Entfaltung* des Kindes. Die Kommission akzeptierte die von *Dr. L. Nógrády* empfohlenen Fragen, wonach erstens im allgemeinen die Entwicklung des sittlichen Begriffs zu erforschen sei, darauf hin beginne die Sammlung aller Daten der sittlichen Einsicht, welche sich auf die Handlungen des Kindes beziehen oder daraus abgeleitet werden können. *Dr. Nógrády* verfasste bis nun auf Grund folgender Fragen seine Datensammlung unter Gymnasialschülern von 9—18 Jahren:

1. Was hältst du für deine beste Handlung? und warum hältst du sie für eine gute Handlung?

2. Schreibe nieder, welche du unter den Handlungen, die dir andere willfahren liessen, für die besten hältst und warum?

3. Schreibe nieder, welche du unter deinen Handlungen für gut hältst, und unterstreiche die Handlung, die du für die beste hältst und warum?

I. Was hältst du für die schlechteste Handlung? und warum hältst du sie für eine schlechte Handlung.

II. Schreibe nieder, welche du unter den Handlungen, die dir andere willfahren liessen, für die schlechtesten hältst, und warum?

III. Schreibe nieder, welche du unter deinen Handlungen für *schlecht* hältst, und unterstreiche die Handlung, welche du für die schlechteste hältst und warum?

Die Kommission erweiterte diese Frage noch mit folgenden: Mit wem spielst du gern unter deinen Mitschülern? Warum? Mit wem nicht gern? Warum?

Die Datensammlung mittels statistischer Methode gibt noch kein klares Bild über die Ausgestaltung der sittlichen Begriffe des Kindes, weshalb auch mittels der experimentellen Methode Material erbracht werden muss und zwar einstweilen mit Bezugnahme der folgenden Hauptmotive:

a) Es sei der *Egoismus* des Kindes auf Grund der Spiele und der Handlungen des Kindes zu erforschen.

b) Es sei die Entwicklung des Rechtgefühls des Kindes, womöglich [auf Grund der aus dem sozialen Leben des Kindes

entnommenen Ereignisse, zu erforschen. Wie benimmt sich das Kind in gewissen Situationen? (weiss es klar, was erlaubt ist, was nicht?)

c/ Der im Kinde erwachende Altruismus sei zu erforschen. Die Entwicklung der sozialen Gefühle im ersten Kindesalter, im zweiten und in der Jugend.

Von besonderer Tragweite sind bei Erforschung dieser Frage die Beobachtungen. Letztere müssen auf die Zeichnungen, die literarische Tätigkeit, Schreibaufgaben und das soziale Leben des Kindes sowohl in der Familie als der Schule, auf der Strasse, sowie am Spielplatz ausgedehnt werden.

In der pädagogischen Fachabteilung unserer Gesellschaft hielt Gymnasialprofessor *Leopold Ács* einen Vortrag unter dem Titel «*Volkschule und Volkskunst*».

Unsere *Szegeder* Filiale absolvierte unlängst mehrere Vorträge, darunter einen: «*Massenunterricht und die Individualität des Kindes*» von Prof. *Karl Borosnyai*.

Die achte Filiale gründete die Gesellschaft in *Pozsony*, unter Beteiligung der gesamten Intelligenz der Stadt.

Anfangs Jänner hielt Professor *Stern* (Bresslau) über Einladung des Budapester Bürgermeisters Dr. *Stephan Bárczy* 3 Vorträge im hauptstädtischen Pädagogischen Seminar, die von einer zahlreichen und intelligenten Hörschaft besucht worden sind

Résumé du dernier Numéro.

VIII-me Année, No. 2.

Recherches faites sur la criminalité des adolescents des villes de province.

Conférence faite à la séance de travail de la section de droit enfantin
et de protection de l'Enfance.

Par : *M. Sándor*, juge du tribunal des enfants à Brassó.

Ces recherches ont eu lieu à Brassó, dans l'école de la prison des jeunes coupables, où il y avait non seulement des enfants de Brassó, mais encore un grand nombre d'enfants des environs de la ville.

Tous ont du répondre aux questions suivantes : 1. Racontez votre vie jusqu'à ce jour. 2. Pourquoi êtes-vous ici ? 3. Que ferez-vous lorsque vous en sortirez ?

On n'a obtenu pour la première question que des réponses indirectes, mais très précieuses.

Les enfants racontent leur vie, qui est généralement très uniforme. Ils ne parlent d'aucune des joies de leur enfance. Tandis que les autres enfants du même âge racontent longuement leurs plaisirs enfantins, surtout les joies de Noël ou d'autres fêtes familiales, ces pauvres enfants criminels n'ont aucun souvenir joyeux. Il est intéressant de constater que, tandis que les enfants honnêtes avouent sincèrement leurs petits larcins, les enfants coupables n'en parlent pas, excepté ceux qui ont été condamnés pour vol ; encore ces enfants-là cherchent-ils à établir une comparaison entre ces petits vols et leur dernière faute grave.

Les débats judiciaires ont une influence toute particulière sur l'enfant criminel. L'enfant normal passe très légèrement sur ses petits vols. Il les considère comme une faute enfantine susceptible d'être racontée et pour ainsi dire ce qui est permise même dans le cas où elle est contraire à la loi ; l'enfant ne répond pas de son action devant le tribunal uniquement parce-qu'il ne fut pas dénoncé.

Un garçon normal de 15 ans raconte avec une sorte d'orgueil que, durant les vacances, il a enlevé régulièrement les oeufs de dessous les poules et que de cette manière il a dérobé 215 oeufs simplement pour faire enrager la fermière. C'est ce qu'on appelle de la bravade.

Un enfant criminel a volé 20 couronnes à son maître ; fut soumis à une procédure judiciaire et son action est appelée un acte criminel. Depuis ce temps, il est hanté par l'idée du suicide.

Sous ce rapport on peut espérer beaucoup de succès de l'article VII., de la loi de 1913, qui permet au juge, au cas où il ne désirerait pas la constatation de la culpabilité, de prendre ses dispositions sans débats formels.

35% des enfants criminels sont orphelins. Ce fait contribue beaucoup à la criminalité de la jeunesse et pour une cause très remarquable. Si la mère de l'enfant de la campagne meurt, son père se remarie bientôt, parce que le cultivateur ne peut se passer du travail coopératif de la femme. S'il y a des enfants de la seconde femme, celle-ci opprime et néglige les enfants du père parfois inconsciemment et souvent à la suite d'une comparaison et d'une préférence pour les siens.

Un garçon de 16 ans écrit ce qui suit : « Il y avait un

circonstance qui me causait un vif chagrin, c'était qu'on m'accusait toujours de tout ce qui arrivait de mal chez nous. Un objet était-il cassé ? avait on perdu quelque chose ? ma marâtre m'accusait aussitôt et si je niais, j'étais battu jusqu'à ce que j'aie dit : «C'est moi qui l'ai fait !»

Sans doute, une telle préférence et la transgression du sens de la justice qui est inné dans l'enfant pèsent à jamais sur son âme et sont souvent les causes de sa révolte envers l'ordre social.

Il est remarquable que ces malheureux enfants, ont une conduite satisfaisante lorsqu'ils sont en prison. L'auteur en a interrogé un et lui a demandé pourquoi il était sage dans ce lieu et méchant chez lui. Ce jeune garçon était condamné pour violences envers son père. Il a répondu : «Parce qu'ici chacun est traité de même et si l'on m'avait traité de cette manière à la maison, je ne serais pas ici à présent.»

Quand c'est le père qui meurt, les causes de la criminalité sont d'autre nature. La mère, faute de l'aide masculine, met toute son énergie à garder son bien et à gagner sa vie. Elle n'a plus le temps de s'occuper de ses enfants et de réprimer leurs mauvais penchants ou bien elle n'en a pas même le don. Maint petit garçon a de très bonne heure et d'une façon presque malade, le sentiment de sa dignité ; voyant que l'homme fait défaut, il veut remplacer le chef de famille à un âge où son caractère, et son état physique et psychique sont encore tout enfantins. Un garçon qui a été élevé dans un milieu semblable a écrit : «Je suis ici parce que j'ai tué un homme qui me devait 30 couronnes et ne voulait pas me les rendre. Quand je les lui ai demandés, il a voulu me donner un soufflet ; sur quoi j'ai tiré mon couteau et je l'ai tué.»

Les réponses que les jeunes coupables ont données à la première question jettent un reflet sur l'influence pernicieuse de l'alcool.

90% des enfants criminels boivent de l'eau de vie. L'alcool est la boisson favorite des habitants de la campagne ; ils ne peuvent plus s'en passer. Les comitats de la Hongrie publient l'un après l'autre une ordonnance d'après laquelle la fréquentation des auberges est interdite aux enfants au-dessous de 14 ans. Il faudrait repousser cette limite d'âge à la 19ème année ; car c'est surtout durant ces 5 années que le développement physique de l'adolescent est très important et qu'a lieu la période critique de la puberté pendant laquelle il est exposé à tant de dangers.

Un enfant de 16 ans écrit :

«Dès que je fus assez grand, mon père m'a mis à garder les

troupeaux et quand je ne voulais pas y aller il me donnait de l'eau de vie et du tabac tous les jours. (L'enfant avait alors 12 ans!) Lorsque je ne voulais pas boire, il me battait en disant que l'eau de vie donnait des forces et du coeur à l'ouvrage. Depuis ce temps, j'ai continué à boire. Interrogé sur sa vie et sa santé dans la maison de détention il a répondu : « Tout serait bien ; mais je voudrais un peu d'eau de vie, parce que je ne peux vivre sans cela. »

Un grand nombre des enfants criminels sort des rangs des enfants illégitimes ; la plupart arrivent au crime pour les mêmes raisons que l'enfant criminels des villes, d'autres pour des causes différentes.

La fille-mère des villes abandonne le plus souvent son enfant illégitime à l'Assistance publique, ou elle le place chez une nourrice. La paysanne garde son enfant chez elle. Sans le père, avec son peu d'énergie, elle n'arrive pas à le préserver du danger du crime.

Parmi les jeunes criminels, 14°/_o sont des enfants uniques. Ces enfants gâtés sont pour la plupart faibles physiquement. Ils ont une tare psychique et une très faible force de résistance. L'orgueil des enfants uniques est immense et ils ont la certitude que la force de discipline des parents est très faible ou nulle pour eux. Ils ne connaissent pas les peines de la vie ; ils acquièrent toutes les joies sans fatigue. L'impression de tout cela se fait sentir dans l'adolescence et lorsque ils se laissent aller aux penchants, que toutes ces fautes d'éducation ont développés en eux, ces jeunes gens-là sont vite en conflit avec le code.

Parmi les motifs qui ont poussé les jeunes coupables à commettre des actes criminels, la vengeance joue un très grand rôle. Plus le niveau moral de l'homme est bas, plus grande est la place que la vengeance occupe dans son âme. Les garçons âgés de plus de 15 ans ont fait en outre des aveux relatifs à leur vie sexuelles. Parmi les garçons des campagnes, il y en a 18°/_o qui commencent leur vie sexuelle à l'âge de 15 ans, 80°/_o à 16 ans et 2°/_o plus tard.

Parmi 80 garçons, quatre étaient condamnés pour avoir violenté des petites filles de 9 à 11 ans.

Les réponses données par les enfants à la deuxième question sont des descriptions sèches de leurs méfaits. L'un des motifs de ces crimes, est la fréquentation des jeunes gens. Les très jeunes garçons veulent imiter les grands et souvent ils volent l'argent nécessaire pour participer aux amusements de leurs aînés.

Le sens moral est très faiblement développé dans l'enfant de la campagne.

La plupart d'entre eux ne savent même pas que l'acte criminel pour lequel ils sont arrêtés est un crime. Un jeune garçon a répondu : «Je suis ici, parce que les gendarmes m'y ont amené.»

A la question sur ce qu'ils feront en sortant de prison 98⁰/₀ des détenus répondent par les meilleures promesses. Ils rendent grâce à Dieu qui leur a donné les moyens de reconnaître leurs fautes et de s'en repentir. Ils promettent de ne plus fréquenter les jeunes gens plus âgés qu'eux, de devenir de bons sujets afin de ne plus retourner en prison.

Sur 60 enfants, 40 ont exprimé le désir de retourner dans leur famille et 20 ne voulaient absolument pas y aller.

L'article VII. de la loi de 1913 qui règle la façon de traiter les enfants criminels ne s'occupe que de ceux qu'on a laissés libres pendant un certain temps, pour les mettre à l'épreuve; mais il ne prend point de dispositions au sujet des enfants condamnés à la prison ou de ceux qui en sortent. Seules les sociétés de patronage s'en occupent. D'après l'avis de l'auteur, il serait préférable que le même juge qui a condamné l'enfant ou celui sous la juridiction duquel la prison se trouve, prissent soin de placer l'enfant dans un milieu comme il faut, après sa sortie de prison. Tous deux pourraient s'occuper du placement dès avant la libération et ils auraient le soin même dans le futur, de surveiller l'enfant.

Le but pédagogique de la pédologie.

Par : M. Náráy-Szabó. Conférence faite le 1-re février à la séance d'inauguration de la société filiale de Pozsony.

Le conférencier, après avoir expliqué le but de la pédologie, fait observer qu'il serait nécessaire que, durant la période de leurs études, les élèves-maîtres apprissent bien le développement de l'enfant, sa capacité productive, sa différence de type et de personnalité, ainsi que l'importance de ces deux derniers points dans le domaine du jugement, de la mémoire, du raisonnement, des sentiments et de la volonté! Pour cela, chaque pédagogue doit tâcher de connaître la construction physiologique et psychologique de l'enfant, les différences des individus, et surtout les défauts physiques et psychiques à l'âge de la puberté. Le pédagogue doit connaître les enfants normaux et anormaux, les nuances entre les enfants depuis ceux qui sont très intelligents, jusqu'aux débiles, les enfants nerveux, etc.

Enfin le pédagogue doit connaître les principales méthodes de l'étude de l'enfant.

La pédologie et les recherches sur l'ascendance.

Par : M. G. Hoffmann, Berlin.

L'auteur traite dans son article de la nécessité de faire des recherches eugéniques chaque fois qu'on étudie un enfant. Il recommande à la Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant de prendre part à ce travail.

Mouvement de Pédologie.

La section des recherches a nommé parmi ses membres une commission qui s'occupe de l'étude du développement moral de l'enfant. Cette commission s'est réunie en séance de travail, le 26 janvier 1914. M. le Docteur Nógrády y a exposé le questionnaire à l'aide duquel il a fait une enquête parmi les élèves du lycée, âgés de 9 à 18 ans.

Les questions sont les suivantes :

1. Quelle est selon vous la plus belle action ? Pourquoi la trouvez-vous belle ?

2. Dites, parmi les actes des autres envers vous ceux que vous trouvez les meilleurs. Pourquoi ?

3. Quels sont ceux de vos actes personnels que vous trouvez les meilleurs ? Pourquoi ? Lequel d'entre eux vous paraît le meilleur ?

I. Quelle est selon vous la plus mauvaise action ? Pourquoi la jugez-vous mauvaise ?

II. Dites, parmi les actes des autres envers vous ceux que vous trouvez les plus mauvais. Pourquoi ?

III. Quels sont parmi vos actes personnels, ceux que vous trouvez le plus mauvais ? Indiquez celui que vous tenez pour le plus mauvais ?

A ces questions, la commission a encore ajouté celles-ci. Avec lesquelles de vos camarades préférez-vous jouer ? Pourquoi ? Avec lesquels n'aimez vous pas à jouer ? Pourquoi ?

L'enquête faite par la méthode du questionnaire ne donne pas une idée très nette de l'évolution des idées morales de l'enfant ; c'est pourquoi il faut en outre faire de recherches à l'aide de la méthode expérimentale momentanément sur les points suivant :

a/ Il faut examiner l'égoïsme de l'enfant à l'aide de ces jeux et de ses actions.

b/ Il faut rechercher le développement du sens de la justice à l'aide des faits de la vie de l'enfant.

c) Recherches à faire sur l'altruisme naissant dans l'âme infantine.

Les observations directes joueront un très grand rôle dans les recherches à faire sur ce sujet.

Société pour l'Etude de l'Enfant à Pozsony. A Pozsony dans cette ville célèbre au passé historique fameux, notre 8ème société filiale s'est formée et a tenu sa séance d'inauguration. *La société annexe de Szeged*, à deux dates très rapprochées continua la série de ses conférences si intéressantes. Le 8 février, *M. Buday*, Professeur de gymnastique a prononcé une conférence sous le titre «*De l'éducation physique et de la méthode suédoise.*» Le 15 février, *M. Borosnyai*, Professeur, parla de «*L'enseignement en commun et l'individualité de l'enfant.*» *Société pour l'Etude de l'Enfant dans le Comitat de Tolna.* Les instituteur et les professeurs du comitat de Tolna ont décidé de fonder une société annexe pour l'Etude de l'Enfant à Dombóvár.

L'Ecole élémentaire et l'art populaire. Sous ce titre, *M. Ács*, Professeur, a prononcé un discours à la séance de la section pédagogique de notre société.

«*La biologie et la psychologie de l'âge de la puberté*» était le titre de la conférence de *M. le Docteur Tuszkai* à la séance de janvier. *Les conférences de M. William Stern.* Le corps enseignant de la ville de Budapest et les pédologues ont impatiemment attendu l'arrivée du célèbre Prof. W. Stern qui a fait trois conférences le 8, 9, et 10 janvier 1914 dans la grande salle du Séminaire Pédagogique. Un nombreux auditoire assistait à toutes ces conférences et c'est avec un intérêt extraordinaire que les explications du grand pédologue ont été suivies.

Figyelmeztetés. Az alapszabályok értelmében a tagsági díj beküldését kéri a pénztáros.

Az Első Magyar Országos Gyermektanulmányi Kongresszus Naplója és a vele kapcsolatos Kiállítás leírása.

Szerkesztették:

Répay Dániel és **Ballai Károly**
a kongresszus főtitkára a kiállítás titkára

Ára 5 korona. 376 oldal, 32 fénynyomatu ábrával. Ára 5 korona.
A társaság tagjainak 4 korona.

E napokban került ki a sajtó alól az 1913. március 17. és 18. napjain Budapesten megtartott első magyar gyermektanulmányi kongresszuson elhangzott összes értékes előadásokat s a hozzájuk fűződött tanulságos megvitatásokat magában foglaló, ugyszintén a kongresszussal kapcsolatosan rendezett gyermektanulmányi kiállítást részletesen ismertető hatalmas kötet. Nélkülözhetetlen kutforrása ez a mű mindazoknak, akik a legujabb pedagógiai törekvésekről tájékozódást óhajtának szerezni.

Pszichológiai Tanulmányok.

Írta: **Ranschburg Pál dr.** egyetemi magántanár,

a Magyar Gyermektanulmányi Társaság
kísérleti szakosztályának elnöke

Ára füzve 5 kor. A társaság tagjainak 4 korona. Ára kötve 6 kor.

Most jelent meg a *«Gyermektanulmányi Könyvtár»* 2. kötetenként a kiváló magyar gyermektanulmányozó három kötetre tervezett nagybecsű munkájának első kötete. A tudós mélyreható elméjével s a kísérleti pszichológus éleslátásával az emberi és gyermeki lélek számos rejtélyét oldja meg a kötetben annak kiváló írója. Ilyenek: A *figyelmellenség lélektana és pedagógiája*. Miért nem jutnak eszünkbe nevek, adatok s más különböző dolgok? A figyelem s az emlékezet egészségtana, lélektana s neveléstana. A felfogás és emlékezés vizsgálatának módszerei. A középiskolák reformja. Pedagógiai tanácsok egy középiskolai tanulóhoz. A Gyermektanulmányi Társaság e könyv kiadásával nemcsak a tudományak, hanem a gyakorlati élet mindazon ágainak is szolgálatot tett, amelyekben pszichológiai tájékozottságra szükség van.

Mind a két mű megrendelhető a *Magyar Gyermektanulmányi Társaság könyvkiadó hivatalában, Budapest, VIII. Mária Terézia-tér 8.* (Gyermektanulmányi Muzeum) és a Társaság bizományosánál, *Eggenberger* könyvkereskedőnél és a kiadó cégnél, Budapest, IV. Kecskeméti-utca 3 és minden könyvkereskedésben.